

Thompson

the 8th of 12

85

U-23

ԽՍՀՄ-ի Գրական-Պատկերասրահի Մոսկովյան Գրական-Պատկերասրահի Պաշտոնական Գրական-Պատկերասրահի

85
Մ-23

ՄԱՅԻՍ

ԻՄ ԳԻՐԲԸ № 2

ՄԱՅԻՍԵԿՅԱՆ ՏՈՆԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՏԱԾՈՒՄԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՅԵՎ
ՊԻՈՆԵՐԱԿ. ԿՈԼԼԵԿՏԻՎՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

33466-63

Վ. Խ. Ս. Հ. ՊԵՏՅՐԱՏ
ԹԻՖԼԻՍ - 1927

85
Մ-23

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1) Մայիս.—բանաստ. Գեորգ Գրիգ	1
2) «Որուխովո».—պիյեսա Վ.	2
3) Մայիսի մեկը.—բանաստ., թարգմ. Հո. Պ.	10
4) Փառաբանեցեք.—յերածշտ. Ազատ Մանուկյան	11
5) Մայիսը վառ.—բանաստ. Գիսակ	12
6) Յերկու փախտականները.—պատմվ. Արագի	13
7) Մայիսյան արձագանք (մայամեկյան ցույցերի համար).—թարգ. Գրիգ	19
8) Մայիսամեկյան ցույցեր.—նկար. Գ. Շարբաբջյան	21
9) Դեպի հյուսիս.—պիյեսա Առաքենդեր, թարգմ. Գ. Մեսյան	22
10) Մայիսի մեկին.—բանաստ. Գ. Գ.	41
11) Հարամ փողեր.—պատմ. Նար-Դոս	42
12) Մայիսի մեկը.—խոսք Հ. Հակոբյանի, յերածշտ. Այվազյանի	49
13) Բանվորական Մայիսը.—բեմադրություն մանկապարտեզի համար խմբական արտասանությամբ և ձայնագրված յերգով Հո. Պ. յերածշտ. Ա. Տիգրանյան	50
14) Տանգ-Հոնգ դյուզում.—պատմվ., Չանկ-Բու (չին դրող)	55
15) Մայիսամեկյան զբոսանք.—նկար. Ի. Ստարոսելսկայա	61
16) Մայիսամեկյան.—բանաստ. թարգմ. Մ. Դ.	62
17) Հնարագետ քնոին.—պատմ. Մ. Պետրոսյան	63
18) Մայիսամեկյան կանչ.—բանաստ. Մարտիկ	70
19) Աղուն պահող Արութը.—պատմ. Մ. Դարբինյան	71
20) Մեր նավը.—բանաստ. Գ. Գրիգորյան	72
21) Մայիս.—խոսք Մատինյանի, յերածշտ. Ումր-Շատ	77
22) Մայիսի մեկը.—(պատմական ակնարկ) Արզան	80
23) Մայիսի մեկը դպրոցում.—Վ. Մամուկյան	91
24) Մայիսամեկյան խաղեր. *	94

62

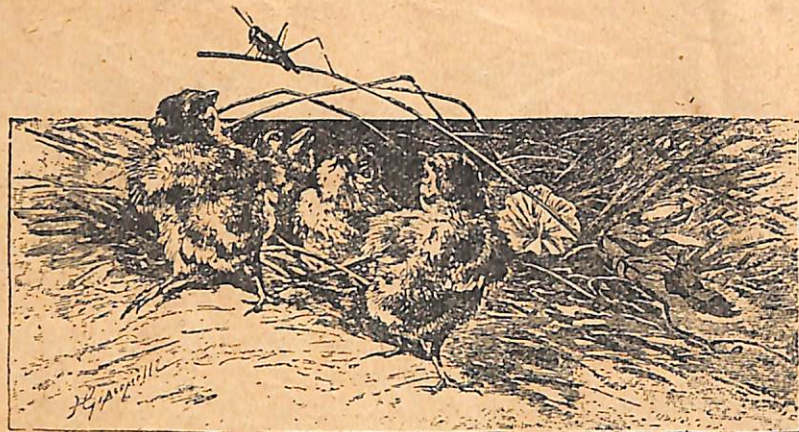
6

Մ Ա Յ Ի Ս

Ծաղկանց հոտով,
Պայծառ ժպտով
Սիրուն մայիսն ե գալիս,
Սար ու ձորին,
Հայն դաշտերին
Հնչուն վողջունն ե տալիս...
Ի՞նչքան թռչուն,
Ի՞նչքան մրջյուն,
Ի՞նչքան թիթեռ ե բերում.
Գուն-գուն ծաղկով,
Կանաչ գորգով
Սար ու անտառ զարդարում...
Հեռու հանդում,
Կանաչ դաշտում
Յերգն ե հնչում մաճկալի,
Ուրախ սրտով,
Բարի ժպտով,
Վառ հույսերով լի ու լի...
Կանաչ փռտով,
Ծաղկանց հոտով
Նախշուն մայիսն ե գալիս.
Սար ու ձորին,
Ծով դաշտերին
Հնչուն վողջունն ե տալիս...

Գեորգ Գրիգ

„ՈՐՈՒԽՈՎՈՒ“

Ա.Ռ.Ա.ՋԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը ներկայացնում է Որոուխովյան գործարանի արհեստանոցներից մեկը: Մեքենաներ: Մի մեծ վանդակավոր պատուհան: Բանվորների մի մեծ խումբ:

Ա.Լ.ՔՍՍԱՆԴՐՈՎ.—Դու, յեղբայր, լսեցիր վաղվա մասին, չե՞:

ՉԱՆԱՐՈՎ.—Լսեցի. իհարկե լսեցի: Ինչպես չենք լսի մենք, բանվոր-ներս... վաղը հայտնի որ է:

ՍԵՆԿԻՆ.—Հայտնի ասեցիր ու պրծար: Իսկ դու կողմնակից ես, կողմնա:

ՉԱՆԱՐՈՎ.—Վոնց վոր ընկերներս, ենպես ել յես: Ինչ ինչ, յեթե ամ-բողջ խմբով կը լինենք... այն ժամանակ, իհարկե...

Ա.Լ.ՔՍՍԱՆԴՐՈՎ.—Ամբողջ խմբով: Իսկ ռեմիսից ե կազմված այդ խում-բը, յեթե վոչ առանձին մարդկանցից: Ահա դու, ասենք. միավոր ես—մի մարդ—վոչնչություն, թեքել ու արորել, իսկ ե՛ յես ե՛ Սենկինը—ահա քեզ կորեզը. մեզ կհետևեն ե ուրիշները:

ՍԵՆԿԻՆ.—Ի՞նչ ես համարում. գործադուլ կանեն

ՉԱՆԱՐՈՎ.—Դե, լավ:

ՊԵՏՐՈՎ.—(Մոտենալով ե ծխախոտը փաթաթելով): Դե, տեսնենք, վոնց են ճանապարհ դնում:

ՍԵՆԿԻՆ.—Հիմար ես դու. թող ճանապարհ դնեն: Մեծ բան է: Եստեղ բանը նրանում չի, վոր մի որ զբոսնես ե գործից դադար տաս: Գործը մեծ է, հսկայական. պետք է համերաշխություն ցույց տալ, ընդհանուր բանվո-րական գործի համար պետք է զլուխ բարձրացնել:

ՍՈՖԻՆ.—Միթե կյանք ե սա. ե՛յ, յեղբայրներ, թշվառությունն ե մեր բաժինը:

Ա.Լ.ՔՍՍԱՆԴՐՈՎ.—Չգիր, ընկեր, թե վոր ծանր է կյանքը—պետք է ուրեմն գործադուլ անել: Դուրս յելիր Մայիսի մեկին: Բանը տասնութեկ ժա-մի մեջ չե: Դե, ասա, միթե դու իրավունքներ ունես: Ամեն մի վոստիկան, ամեն մի վարպետ աշխատում ե ատամներիդ տար: Չհամարձակվես խոսել,

չհամարձակվես ծառուհ հանել (Ներս ե գալիս Յվետովը, մեքանիկական ցեխի արհեստանոցի բանվոր): Յվետով, դու ձեր աղաների կողմից ես գալիս:

ՅՎԵՏԿՈՎ.—Պարզ ե: Ձեզ մոտ եմ ուղարկված: Դե, ինչպես են գործերը ձեզ մոտ, աղաներ:

Ա.Լ.ՔՍՍԱՆԴՐՈՎ.—Կա ելի, իսկ ձեզ մոտ:

ՅՎԵՏԿՈՎ.—Ինչ կա վոր. ավելի լավ, քան պետք է:

Ա.Լ.ՔՍՍԱՆԴՐՈՎ.—Համաձայն եմ, թե չե:

ՅՎԵՏԿՈՎ.—Պարզ ե, համաձայն են, ընկեր: Բոլորը ինչպես մի մարդ են կանգնած մեր արհեստանոցում: Ձենք աշխատի ու վերջացավ:

ՊԵՏՐՈՎ.—Մենք ել չենք աշխատի, յեղբայր: Այսինքն բոլորի համար չեմ կարող խոսք տալ, այլ նրանց համար, վորոնք արհեստանոցում են հի-մի (ցույց ե տալիս ձեռքով) մենք, այ մենք գործադուլ ենք անում:

ՅՎԵՏԿՈՎ.—(Ուսը թոթվելով): Շնորհակալ եմ, Պետրով, բարի լուրիդ համար: Նշանակում ե, միասին ենք: Շիլափլավը կեփենք: Ահա թե ինչ, աղաներ: Հավաքվեցեք միասին ե ելի կանչեք: Գործը շատ ե կարեւոր: Այս բոլորին այստեղ կգա մի ընկեր, մի քանի բաներ կկարգա ու կբացատրի: Միայն լուռ պիտի մնաք, լսում եք: Իսկ յեթե վարպետ կամ ինժեներ, կամ ուրիշ սրիկա կգա այստեղ, դուք նրան կթաղցնեք: Հավաքվեցեք ե ընկե-րջը դուրս թողեք ահա այն դռնով: Հասկանում եք:

Ա.Լ.ՔՍՍԱՆԴՐՈՎ.—Հասկանում ենք: Առաջին անգամ չե, վոր ագիտա-տոր ենք ընդունում: Բեր այստեղ ընկերոջը:

ՊԵՏՐՈՎ.—Թող կարգա: Բեր նրան այստեղ:

ՍԻԴՈՐԵՆԿՈ.—Պարզ ե, կթաղցնենք նրան:

ՍՈՖԻՆ.—Բայց վորտեղից ե նա, այն ընկերը:

ՅՎԵՏԿՈՎ.—Սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցությունից ե ուղարկված այն ընկերը, վորին ուղարկել ե բանվորական կամքը:

ՊԵՏՐՈՎ.—Բեր նրան այստեղ (բարձր) ե՛յ, աղերք, մի հավաքվեցեք այստեղ: Ե՛յ, աղերք, յեկեք այստեղ, մի զրուցենք: (Սիդորենկոյին) Հայտ-նիր նրանց ել, այնտեղ: (Մտնում են մի քանի բանվորներ):

ՅՎԵՏԿՈՎ.—Դե, իսկույն: (Դուրս ե գնում ե վերադառնում ե միջին տարիքի մի բանվորի հետ):

ԲԱՆՎՈՐ.—(Վերաբերելի ծոցից զգուշությամբ հանում ե մի կապոց թուղիկներ): Բարե ձեզ, ընկերներ:

ՉԱՆԱՐ.—Բարե. խոսիր ինչ ունես ասելու:

Ա.Լ.ՔՍՍԱՆԴՐՈՎ.—Տղերք, նա կբացատրի վաղվա Մորվա աշխի մե-կի մասին: Լսեցեք, աղերք: (Լարված ուշադրություն):

ԲԱՆՎՈՐ.—Այ, ընկերներ, ամենից առաջ, վերցրեք այս թերթիկները ե թագրեք, տանը կկարդաք: (Բաժանում ե): Իսկ հիմի լսեցեք: (Կարդում ե): Ռուսաստանի Սոցիալ Դեմոկրատական Բանվորական Կուսակցություն: Բանվորներ բոլոր յերկրների, միացեք: «Մայիսի 1-ը»: Վոչնչոյն ձեզ, ըն-կերներ, ուսական ամբողջ պրոլետարիատին, մեր մեծ սոցիալ դեմոկրա-

տական գործի բոլոր մարտիկներին—վողջուն, և շնորհավորում ենք մեր պայծառ, մեր համաշխարհային, մեր բանվորական տոնի գալուստը: . . .

. . . Բացվեցին մեր աչքերը, և մենք չենք ուզում, չենք կարող, չպետք և լի-
նենք կույր: Մենք պետք չունենք, վոր մեր ձեռքից բռնած ման ածեն,
մենք ինքներս կգտնենք մեր ճանապարհը: Մեր վարիչները պետք և ընտ-
րված լինեն մեր կողմից, պետք և հաշվետու լինեն մեր առջև: Մենք պետք
և գիտենանք, թե ինչի վրա յե ծախսվում մեր արյունոտ աշխատանքը,
ինչի վրա յեն ծախսվում մեր կյանքերը: Մենք ուզում ենք ազատ մամուլ,
ազատ խոսք: Մենք ուզում ենք ժողովների, միությունների ու հավաքույթ-
ների ազատություն: Մենք պահանջում ենք քաղաքական ազատություն,
հասարակական կառավարություն, վորը հաշվետու կլինի ժողովրդի
առաջ:

Ռուսաստանի ամբողջ պրոլետարիատի անունից—թող կորչի միապե-
տությունը: Կորչի ցարը: Կորչեն ինքնիշխան միսիստրները, վորոնք Ռու-
սաստանի ժողովրդի կուրծքն են քայքայում իրենց սուրբերով, իրենց բեր-
դերով, ավիներով, մտքակներով:

Մենք պրոլետարներս, ասում ենք ձեզ—ավեր մեզ քաղաքական ազա-
տություն, ավեր մեզ ութ ժամյա բանվորական ու և մենք ցույց կտանք,
թե ինչքան յերջանիկ կլինի կյանքը յերկրի վրա:

Վողջուն ձեզ, ընկերներ: Թող լուսավորի ձեզ մայրիցան պայծառ արևը:
Կեցցե Ռուսաստանի, կեցցե միջազգային Սոցիալ Դեմոկրատիան:

Ռուսաստանի Սոցիալ Դեմոկրատական Կենտրոնական Կոմիտե:

Ընկերներ, հասկացա՞ք բոլորդ:

ԲՈՒՈՐԸ.—Հասկացանք, այդտեղ ինչ կա վոր: Պարզ և ասված ամեն

ինչ:

ԲԱՆՎՈՐ.—Այսպես, ուրեմն, ընկերներ, վաղը աշխատանքի միք դուրս
գա: Տոնեցեք բոլոր աշխատավորների մեծ տոնը:

ԲՈՒՈՐԸ.—Վոչ վոք չի դուրս գա: Գործադուլ կանենք: Շնորհակալ ենք,
ընկեր:

ՍԵՆԿԻՆ.—Ե՛յ, աղերք, մեկը գալիս և: Հավաքվեցեք:

ՊԵՏՐՈՎ.—Այ, այն դռնովը գնա: Շուտ արեք, ընկերներ: (Բոլորը հա-
վաքվում են, ծածկում են բանվորին, վորը ծլկվում է դռնով: Սրանից ան-
միջապես հետո մտնում են գործարանի վարիչ—գնդապետը, վոստիկանա-
պետը, մի քանի ինժեներներ: Բոլոր բանվորները կանգնում են իրենց տե-
ղերը, գազգյահներին մոտ: (Լուսթյուն):

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՎԱՐԻՉԸ.—Ո՞վ է այստեղ: Պատասխանեցեք:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.—Ձերդ գերագանցություն, վոչ վոք չկար այստեղ, բա-

ցի մեր վարպետ Պերֆիլևից:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.—Ստում եք, շան լակոտներ, դեմքերիցդ յերևում է,
վոր ստում եք: Այստեղ բոլոր արհեստանոցները մի սրիկա յեր շրջում: Ինչ

վոր անպիտան թղթեր եր բաժանում: Ձեզ մոտ յեկնիլ նա: Պատասխան
տվեք: Լսում եք, պատասխան ավեր, թե չե վատ կլինի:

ՋԱՆԱՐՈՎ.—Պարոն վոստիկանապետ, վոչ վոք չի յեղել մեզ մոտ: Ին-
չո՞ւ եք նեղություն կրում, Ո՞վ կարող է մեզ մոտ լինել, բացի բանվորնե-
րից ու իշխանավորներից:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.—Գիտեմ յես ձեզ: Սուտ եք ասում, սրիկաներ: (Պետ-
րովին): Ո՞ւր գնաց այն թխադեմ մարդը: Հը՞:

ՊԵՏՐՈՎ.—Յես վոչ վոքին չեմ տեսել, պարոն վոստիկանապետ: Գուցե
ձեր աչքին յերեաց. իսկ մեզ մոտ եյին միայն մեր վարպետները:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.—(Մոտենում է Պետրովին և ապտակում է նրան):
Պատասխան տուր, անիճյալ սրիկա:

ՊԵՏՐՈՎ.—Ինչո՞ւ յեք զարկում: Իրավունք չունեք բանվորին խփելու:
Ինչո՞ւ համար:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.—Յես քեզ իրավունք ցույց կը տամ, սրիկա: Ազա-
տություն ուզեց սիրտդ: Տես մի սրան:

ՋԱՆԱՐ.—Ի՞նչ է կռվում: Ինչո՞ւ յե մարդուն ծաղրում իզուր: Ի՞նչ է
պատահել:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.—Դե, միք խոսի—ձեզ ավելի վատ կլինի: (Գործարա-
նի վարիչին): Ձերդ գերագանցություն (Ցածր), գուցե և այն անձը չի յե-
կել այստեղ: Համենայն դեպս բարի յեղեք ասելու նրանց...

ԳՈՐԾ. ՎԱՐԻՉԸ.—Ահա ինչ, աղերք. վաղը զանազան բուհավորչիկներ
ու գյաղաներ կառաջարկեն ձեզ գործադուլ անել և զանազան անկարգ գոր-
ծեր որենքի ու կարգերի դեմ: Այդ բուհավորչիկները գնում են ցարի, իշխա-
նության դեմ: Զգուշացնում եմ ձեզ, վոր յուրաքանչյուր բանվոր, վորը
վաղը, այդ մայիսի մեկի որը, չի գա աշխատանքի—անմիջապես կարձակվի
և դուրս կարվի գործարանից: Ահա իմ վերջին խոսքը: Լսում եք... (Լուս-
թյուն):

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.—Կարձակվի աշխատանքից, այդ ճիշտ է: Իսկ բացի
այս, նա կընկնի վոստիկանատուն: Նրան այնտեղ աղապիսի մի վկայական
կտան, վոր նա չկարողանա վոչ մի գործարանում աշխատանք գտնել: Բո-
լորը կգիտենան, վոր նա ծուլ է ու բուհավորչիկ: Հասկանում եք: (Լուս-
թյուն): Գնանք, ձերդ գերագանցություն: Սրանք չեն համարձակվի:

ՎԱՐԻՉԸ.—Գնանք փականգործական արհեստանոցը: (Գնում են):

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.—Տղերք, վախեցա՞ք,

ՋԱՆԱՐ.—Բան չունես... իսկի յել չվախեցանք: Պրծած է: Նրանք
վաղը կտեսնեն դեռ:

ՋԱՆԱՐՈՎ.—Ծիշտ է, ընկերներ, բոլորս գործադուլ կանենք: Միք վա-
խենա: Ամբողջ գործարանը խո չեն կարող դուրս անել: Մենք միլիոն ենք,
մեզ չեն կարող դուրս շարտել: Իսկ յեթե բոլոր բանվորներին կքչեն, ինքը
ցարը առանց վարտիքի կմնա նստած: Մենք, յեղրայրներ, յերկրի աղն ենք:
Առանց մեզ վոչինչ չի շինվի: Իսկ մենք ինքներս ամեն ինչ շինում ենք
մեր կոշտացած ձեռքերով: Ծիշտ է:

ՋԱՆԱՐ.—Ծիշտ է:

(Վարպույր)

ՅԵՐԵՐՈՐԳ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Որոշումը յանդիմանի բազմաթիվ: Մայիսի 2-ի առավոտն է: Բանվորների բազմություն: Ազգային, ազգային: Ընդհանուր շարժում: Հուզված գեմեր: ՊԵՏՐՈՎ.— Ընկերներ, մի՞թե սա կարելի է, մի՞թե այսպես կարելի է, վոր մեր բանվորներին դուրս անեն գործից, յեթե մենք բոլորս էլ յինք գործադուլ անում:

ՁԱՅՆԵՐ.— Ձի կարելի է: Լավ է բոլորիս արձակեն: Ի՞նչ են մեզ ծագում:

ՏՐՈՒՆԻԿ.— Քսանուկեց բանվոր ճանապարհ դրին, իսկ գործադուլ էլ յինք արել հազար ու կես բանվոր: Յես հարցնում եմ, ինչո՞ւ նրանց ճանապարհ դրին միայն: Վորտեղ է արդարությունը: Ինչո՞ւ պետք է ընկերները մեզ համար տանջվեն:

ՊԵՏՐՈՎ.— Ամոթ մեզ, ընկերներ, վոր չկարողացանք նրանց ողնել:

ՁԱՆԱՐՈՎ.— Շների պես դուրս քշեցին: Տղերքը առանց մի գրոշի մնացին:

ՊԵՆԿԻՆ.— Մենք բոլորս, ամբողջ խմբով պատասխանատու յենք նրանց համար: Թող ավելի լավ է բոլորիս քշեն: Անիծյալ հուզաներ: Արյունարբուներ:

ՁԱՅՆԵՐ.— Ավելի լավ է բոլորիս արձակեն: Ծիշտ է: Գնանք վարիչի մոտ, վորպեսզի բոլորիս արձակեն:

ՇՁԵՐԲԱԿՈՎ.— Իսկ մյուս արհեստանոցներին ամոթ: Ավելի լավ կլինենք, յեթե ամբողջ գործարանը գործադուլ անեն, այն ժամանակ բանը բանի նման կլինենք, թե չե միայն յերեք արհեստանոց... Ամոթ է, ընկերներ: Խաբեցին իրենց ընկերներին: Բոլորիս պետք էր Մայիսի մեկը տոնել:

ՁԱՅՆԵՐ.— Հիմարներ էլ յին: Ծիշտ է: Բոլորս պետք է գործադուլ անել յինք: Պարզ է, գնանք վարիչի մոտ: Թող դուրս անեն: Բոլորս գնանք:

ՇՁԵՐԲԱԿՈՎ.— Ձե աղերք, թողեք կատակները: Վոչ թե բոլորս պետք է թողնենք աշխատանքը, այլ պահանջենք, պահանջենք, վոր բոլոր դուրս արված ընկերներին հետ ընդունեն:

(Շարժումը մեծանում է: Գալիս է Ալեքսանդրովը):

ՁԱՆԱՐՈՎ.— Այ, աղերք, սրան քշեցին, ընկերը տուժեց:

ՁԱՅՆԵՐ.— Անիծյալ հուզաներ: Արյուն խմորներ: Ե՛թ, Ալեքսանդրով:

ՇՁԵՐԲԱԿՈՎ.— Քանի՞ հոգի յեն դուրս արել: Ծիշտ է, վոր քսանուկեցն են:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.— Քսանուկեց մարդ: Առանց հաշիվը տալու, ստոր կերպով, գյաղացի պես դուրս շարժեցին:

ՇՁԵՐԲԱԿՈՎ.— Տղերք, պահանջեցեք, վոր նրանց հետ ընդունեն: Շատ են մեզ ծագելու: Գնանք գրասենյակը, գնանք բոլորս:

ՁԱՅՆԵՐ.— Գրասենյակը... գրասենյակը... պահանջենք, վոր ընդունեն... Գնանք...

ՍԻՐՈՐԵՆԿՈ.— Ընդունեն դուրս արվածներին: Կեցցե՛ ութժամյա բանվորական ուրը: Կեցցե՛ Մայիսի մեկը: (Շարժումը բեմի յետևը: Բանվորները

գնում են: Բեմի վրա մնում են մի քանի հոգի, վորոնք ուշադիր դիտում են: Սրանց թվում յերկու աղջիկ-բանվորուհիներ):

ՆՅՈՒՐԱ.— Նայիր, ինքը վարիչ Իվանովը դուրս յեկավ: Տես, վորը դուրս պրծցրեց: Խոսում է: (Բազմությունը աղմկում է բեմի յետևը: Ախ, անասուն: Ձեմ ընդունի, ասում է: Տես ինչքան վոստիկաններ են հավաքվում: (Աղմուկ է աղաղակ. «Ընդունել, բոլորին ընդունել, ռեժիսեք դուրս արել: Լսում եմ, դու»):

ՊԵՏՐՈՎ.— (Մտնում է արագ): Ահա ինչ, ընկերներ, նայեցեք ուշադիր, հիմի այստեղ վոստիկաններ ու ժանդարմներ կվազեն, կգան: Կարող է պատահել և կողակներն ել գան, վորձանքի ժամ է: Հենց վոր տեսնեք, գոռացեք: Հասկացա՞ք:

ՆՅՈՒՐԱ.— Հասկացա, հիմար չեմ: Ի՞նչ է կատարվում, պատմե՛ք:

ՊԵՏՐՈՎ.— Պարզ է, թե ինչ է կատարվում: Վարիչը արձակվածներին հետ չի ընդունում: Իսկ մենք մերը կը պահանջենք: Փողոց դուրս կը գանք դրոշակներով: Կը պահանջենք: (Բազմությունը աղմկում է. «Վոչվոր չի աշխատի»: «8-ժամյա բանվորական ուր»: «Կորչեն գործարանատերերը»): Դե, այնտեղ նորից խռովում է ամեն ինչ: Մեծ բաներ կարող են պատահել: Ամբողջ Որոշումը և վոտքի կանգնել: Յես վազեցի: Տես, լսում ես, աղջիկ:

ՆՅՈՒՐԱ.— (Կլավդիային). Համա թե գոռում է նա: Ամբողջ գործարանը հավաքվեց: Մի հինգ հազար կը լինի: Սարսափելի յե, վորքան մարդ կա:

ԿԼԱՎԴԻԱ.— Տես, նայիր, փարառներն են գալիս: Արդեն յեկան:

ՆՅՈՒՐԱ.— Բակը չթողնես: Ավագ հավաքիր, կը խցկվեն, ավագը ածա յերեսներին, անիծյալ յեզան աչքերին:

ԿԼԱՎԴԻԱ.— Ե՛յ, ընկերներ, վոստիկանները գալիս են: Ե՛յ, ով կա այդտեղ կանգնած, վազեք հայտնելու: (Բազմությունը աղմկում է: Մի քանի բանվորներ բեմից վազում են կուլիաների յետևը): Փարառները, լսում ես, փարառները գալիս են: (Մտնում են մի քանի վոստիկաններ և վոստիկանապետներ):

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.— Դու ինչո՞ւ յես այստեղ գոռում: Կորիր այստեղից:

ԿԼԱՎԴԻԱ.— Իսկ դուք այստեղ ի՞նչ ունեք: Յես չեմ գնա:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.— Ախ, ուզում ես կուլիտ լինել ինձ հետ: Ե՛յ, քարշ տուր այստեղից սրան մազերից բռնած: Տես, անզգամը, ինչպիսի գոռոց ուր զգեց:

ՆՅՈՒՐԱ.— Փարառներ, փարառներ:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.— (Վոստիկաններին). Քարշ տվեք յերկուսին ել: (Աղջիկներին բռնում են, նրանք ավագ են վերցնում): Ախ, անպատկաններ... (Աղջիկները ազատվում են նրանց ձեռքից ու փախչում: Բեմի հետևը աղմուկ): Բռնիր, բռնիր նրանց: (Վոստիկանները արորում են աչքերը, մի քանի քայլ առաջ են գնում, յերկուսը փախչում են): Քոտոտ շներ: Աչքերից կարող են կուրացնել (տրորում է աչքերը և թքում):

Ի ՎՈՍՏԻԿԱՆ.— Ձերդ բարձրություն, բանվորներ են գալիս այստեղ:

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.— Ձեքերը պատրաստ: Շղթա կազմեք: (Վոստիկան-

ները կանգնում են: Ներս են վազում մի քանի բանվորներ: Կանգնեցեք, կանգնեցեք, ասում էմ ձեզ: (Ներս ե խուժում բանվորներին մի մեծ խումբ):

1 ԲԱՆՎՈՐ.— Ի՞նչ եք նրանց հայտում: Յեղրայրներ, շղթան քանդեցեք, դուրս յեկեք փողոց:

ՉԱՅՆԵՐ.— Տո՛ւր փարավորներին, ջարդեք նրանց, աղերք: Փողոց, փողոց...

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.— Կարձակե՛ք ձեզ վրա, բուռնություններ: ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.— Դու՛րս կորիք աշտեղից: Կորչեն փարավորները: Կորչի միապետությունը: (Բանվորները վերցնում են քարեր, փայտեր):

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.— (Յածր). Արձակեք ողի մեջ առաջին հերթին: (Հրացանաձգություն, աղմուկ): Յրվեք: (Քարերը թռչում են): Յրվեք: Արձակեք ամբոխի վրա: (Հրացանաձգություն):

ԱՂՄՈՒԿՆԵՐ.— Տրորի՛ր նրանց: Տո՛ւր վոստիկաններին: Փողոց, դեպի փողոց: (Ամբոխը վրա յե տալի. աղմուկ. վոստիկանների մի մասը փախչում է: Մի քանիսը, սրանց թվում և վոստիկանապետը, ընկնում են):

ՎՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏ.— Ազատեցե՛ք, մի՛ք սպանի, ի սեր ասածու: 1 ԲԱՆՎՈՐ.— Քեզ վոչ վոք սպանել չի ուզում, գարշելի: (Վոստիկանապետը քաշվում է մի կողմ, վախեցած հայելով չորս կողմը): Դու՛րս յեկեք բոլորդ: Ամբողջ գործարանը դուրս կը գա:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.— Չախարով, դուրս բեր կարմիր դրոշակը: Ով համարձակ է և ուժեղ, հավաքվեցեք ու կովոդ խումբ կազմեք դրոշակի շուրջը, վորպեսզի հետ քշենք: Քարեր դուրս բերեք: Քարերը բանվորի առաջին զենքն են:

ՉԱՅՆԵՐ.— Դու՛րս բերեք քարերը և վորքան ծանր, այնքան լավ: ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.— Ամբողջ Ոբուխովյան գործարանն է գալիս: Ահա թե ինչ է նշանակում բանվորների միությունը: Բախտավորություն է, ընկերներ, վոր ինձ ու մյուսներին արձակեցին գործից և այս գործով ամբողջ ներ, վոր ինձ ու մյուսներին արձակեցին գործից և այս գործով ամբողջ Ոբուխովը վոտքի կանգնեց: Թեև այսօր Մայիսի մեկը չե, բայց նրանց համար մի լավ մայիսյան առն կը սարքենք: Կը տանջենք: Յես ճիշտ եմ ասում, չե՛:

ՉԱՅՆԵՐ.— Ճիշտ է, ճիշտ է: Ալեքսանդրով, կը տանջվեն, սրիկաները: ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.— Յե՛վ մի բան ել կասեմ, քարեր մի՛ք խնայի այդ գարշելիներին ծեծելու համար: Ամբողջ Պետերբուրգում հիմի Ոբուխովյան գործարանն է առաջինը, վոր կովում է ժանդարմների հետ: Ա՛խ, յեթե հրացաններ կուսենայինք... Մենք նրանց ցույց կը տայինք: Դե, դուրս յեկեք: Կը գա ժամանակ, յերը հրացաններ ել կուսենաք: Վորտեղ է դրոշակը:

ՉԱՅՆԵՐ.— (Դու՛րս գալով և բաց անելով դրոշակը). Ահա դրոշակը: (Գլխարկ են հանում բոլորը): Դու՛րս յեկեք:

ՉԱՅՆԵՐ.— Դու՛րս յեկեք, դու՛րս յեկեք: Ոբուխովյան գործարանն է գալիս:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎ.— (Յերգում է). Թշնամի փոթորիկները... (Մյուսները ձայնակցում են: Վոտների դոփյուն. բանվորները դուրս են գնում): ՆՅՈՒՐԱ.— (Ներս վազելով). Գնացի՛ն: Դե, յես ել նրանց հետ: Ե՛յ, Կլավ-

դիա, արի աշտեղ: (Բեմի հետևը հրացանաձգություն և աղմուկ. «Տո՛ւր նրանց, մի՛ք թուլանա, աղերք»): Մի՛թե կողակներն ել արդեն: Վնչ, ժանդարմներն են: Համա թե կռիվ է: Քարերը թռչում են ուղղակի: Կլավդիա, դե, արի աշտեղ: Ահա ժանդարմները հետ են նահանջում... ժանդարմները փախչում են: Դե, համա թե քաջ են մեր Ոբուխովյանները: Նորից են հարձակվում: Մի տես, մի տես: Թրերով են կովում: (Հրացանաձգություն ու ժեղանում է): Կանգնեցրին կոնկեն վոստիկաններով լի: (Բեմի հետևը աղմուկ. «Ու՛ռա, տուր վոստիկաններին»): Վնչ, չեմ կարող աշտեղ կանգնել: Ահա քարը կը հանեմ հողից (քար է բարձրացնում) և կը վազեմ նրանց մոտ (վազում է):

(Վարագույր)

Կեցցե Մայիսի մեկը—պայքարի ու հաղթանակի տոնը:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԸ

բանիոր Ն. Կուբանսկի

Վառ ե ուրը մեկմայիսյան,
Զինջ արևն ե, տես, փայլիլում...
Տոն ե աշտոր բանվորական,
Ամենուրեք յերգ ե հնչում:

Մենք ազատ յենք և բախտավոր.
Փշոտ ճամփեն կորավ, անցավ...
Մենք քայլում ենք շարքով հզոր
Մեզ հետ դրոշներ ալեծածան...

Մեր քայլվածքը պողպատ զրնգուն,
Կամքը ամուր, ինչպես մի լեռ.
Են հին կյանքի հիմքն ե փթում,
Կոմունիզմը՝ իդյալը մեր:

Դե, փորոտա դու, մեծ քաղաք,
Հաղթանակդ ուրախ տոնիր,
Պահակ կանգնեք, մուրճ ու մանգաղ,
Մեկմայիսյան ուր, դե, փայլիր:

Ռուս. Հո. Պ.

Համաժխարհային հեղափոխությունը վոչ միայն բանվորների,
այլ յեվ նրանց գավակների գործն է:

ՓԱՌԱԲԱՆԵՅԵ Բ

Խոսք *

Յիւրաքանչեւին Ա.ՉՈՒՏ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ

Միւս - ռա - բա - նե - չեք թե - կը մա - յի - սի

Վերջն ե կա - պան - քի, Կոմուն աշ - խա - րան - քի.

Փա - ռա - բա - նե - չեք թե - կը մա - յի - սի

Կո - նը գա - բուն - քի յեվ ա - վաքկյանքի:

Գոր - ծա - բան - նե - թից, Զը - խոսք վաք - թե - թից յե -

Վեք ա - մեն - քեր Կո - նա - խոմ - բուր - յան,

Բա - փո - թիք յերկ - թի լի - ա - վոր դու Կեր,

Դու աշ - նիվ մար - քիկ Կրո - լե - րա - բա - կան:

Իլիչի լավագույն աշխատող միլիոն պատանի լենինյանների
բանակն է:

ՄԱՅԻՍԸ ՎԱՌ

Մայիսը վառ,
Մայիսն անմար,—

Կյանք ե բերում աշխարհին.
Յեկեք ցնծանք,
Ձեռք-ձեռքի տանք
Մեկմայիսյան մեծ տոնին:

* *

Մայիսը հուր,
Մայիսն ամուր
Կոփում ե մեր կուռ շղթան.
Յեկեք, մենք ել
Հանդես բերենք
Մեր ուժերը մանկական:

* *

Մայիսը սեզ,
Մայիսը—Մեկ,
Աշխատանքի հզոր կանչ,
Նա Միության
Մեծ հաղթական՝
«Պրոլետարներ, միշտ առաջ»:

ԳԻՍՏԱԿ

ՅԵՐԿՈՒ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Յեթե ուզում եք տեսնել մեր յերկու փախստականներին, պիտի գնաք Վարդաշեն գյուղը: Դեռ առաջ կհասնեք Չախչախ գյուղը, ենտեղից կգնաք քչքչան գետակի ափով, մինչև չրխկչրխկան ջրաղացը: Հենց եղ ջրաղացի գլխին ե Վարդաշեն գյուղը, փորտեղ ապրում են մեր հայտնի Չալոն ու Գարոն:

Յերկուան ել աշակերտ են. սովորում են իրենց գյուղի ուսումնարանում: Միշտ նստում են միասին մի նստարանի վրա, թեպես Չալոն բարձրահասակ ե, իսկ Գարոն կարճ ե և սագում ե առաջին նստարանին: Չալոն միշտ յեղուգներն ե կռծում և դասերին անուշադիր ե: Շատ անգամ ել հանում ե իր ծուռտիկ դանակը և տաշում նստարանը. ինչ ասես չի դուրս բերում իր դանակով՝ ել պոզավոր յեզները, ել պիպոզավոր մարդիկ: Իսկ Գարոն ել հայտնի յե նրանով, վոր շատ ե սիրում հաց ուտելը: Նա միշտ հաց ե ուտում, նույն իսկ դասի ժամանակ: Նրա նստարանի մեջը լիքն ե լինում հացի փշրանքներով, և դրանից ե, վոր միշտ մկներ են գալիս ու շատ անգամ դուրս ընկնելով՝ վազում են դասարանի մեջ, մեծ ուրախություն պատճառելով աշակերտներին:

Նրանց ուսուցիչը շատ լավ բաներ ե պատմում աշխարհագրությունից: Մի անգամ նա շատ-շատ պատմեց Մոսկվայի մասին, պատկերներ ցույց տվեց: Այնքան հետաքրքիր եր պատմում, վոր Չալոն մոռացավ յեղուգները կռծելը, և աչքերը պլշած նայում եր ուսուցչին, իսկ Գարոն մոռացել եր հաց ուտելը: Ուսուցիչը մի սովորություն ուներ, յերբ մի քաղաքի մասին պատմում եր, միշտ հարցնում եր:

— Ապա ասեք, վոր կողմը պիտի գնաք, վոր հասնեք ենտեղ: Եղպես հարցրեց և Մոսկվայի մասին, և հետո աշակերտները ասացին, վոր պետք ե գնալ գեպի հյուսիս:

— Իսկ ինչպես պիտի գտնեք հյուսիսային կողմը, հարցրեց նորից ուսուցիչը:

— Պետք ե յերեսը դարձնել դեպի արեփելք, ասաց Սիմակը. եղպես վոր նայենք՝ աջ կողմը կլինի հարավ, իսկ ձախ կողմը՝ հյուսիս:

Եղ վոր լսեց Չալոն, աչքերը ավելի պսպղացին:

— Բա ի՞նչ տղա կլեմ, վոր Մոսկվա չգնամ, ասաց ինքն իրեն: Պտի տեսնամ Լենինի գերեզմանը, են լավ-լավ շենքերը, են ելեկտրական լույսերը:

Մյուս զասերին Չալոն ել ուշագրություն չեր դարձնում. շարունակ մտածում եր Մոսկվայի մասին ու յեղունգները ենպես եր կոծոտում, վոր արյունոտեց մասները: Յերբ նա ու Գարոն գնում էյին տուն, Չալոն ասաց.

— Գարո, արի գնանք Մոսկվա.

— Բա վո՞նց գնանք:

— Յես քեզ կասեմ. տար գրքերդ տանը դիր ու յեկ մեր տուն:

Գարոն գնաց տուն, ու շտապ-շտապ հացի մի մեծ կտոր ձեռքին ուտելով յեկավ Չալոյի մոտ:

— Գարո, յես ու դու կգնանք Մոսկվա. հիմի արի խոսենք, թե վո՞նց անենք: Առաջ դուրս կգանք դաշար, կգտնենք հյուսիսը, ու են կողմը կդարձնենք յերեսներս ու կերթանք մինչև վոր կհասնենք: Հետներս հաց կտանենք, ճամբին ել մշակություն կանենք, կապրենք. բան չկա, շուտ կհասնենք: Մի բան ել կա, Գարո, Մոսկվայում ուսաներ են ապրում, պետք ա մի քիչ ել ուսներեն իմանանք. յես մի թղթի վրա գրել եմ. վարժապետից հարցրի. «Ленин, МОГИЛА, где», Մթամ հարցնում են՝ «Լենինի գերեզմանը վորտեղ ա». դու յեկ սովորի:

— Յես ել կասեմ. хлеб, вода, кушай. մթամ թե հաց տուր, ուտեմ, ջուր տուր խմեմ:

— Դե եղ ա լավ ա, եզուց կգնանք. վաղ վեր կաց, վոր շուտ հասնենք: Համ ել ոչ ովի չասես, իմացմը:

— Չեմ ասիլ, իսկի մեր Ամլիկին ել չեմ ասիլ:

Եսպես վճռեցին Չալոն ու Գարոն, ու յերկար խոսեցին Մոսկվայի մասին: Յերբ Չալոն բոլորը պատմեց, ինչ վոր լսել եր Մոսկվայի մասին, Գարոն հարցրեց:

— Բա Մոսկվայում ուտելու բաներ չառ կան:

— Հը՛մ, ենպես բաներ կան վոր... բա իմացել չե՞ս, վոր բոլոր կանֆետները ենտեղից ա գալիս...

Մեկ ել առավոտը կիրակի յեր: Չալոն լուսանալուն պես վեր թռավ, գնաց հացատնից մի հաց վերցրեց ու ծոցը զրեց: Շտա-

պում եր, շատ եր շտապում, բայց Գարոն դեռ չկար: Գնաց Գարոյանց տուն, տեսավ նրանց նանը գավթում փսփսում ա, ցորենը դուրս ե բերում, վոր ընտրի:

— Նանի, ձեր Գարոյին մի վեր կացնես...

— Ա տղա, եսքան վաղ:

— Ե՛հ, ի՞նչ կա վոր, լավ որ ա...

Նանը գնաց, վեր կացրեց Գարոյին: Մի քիչ ժամանակից հետո Գարոն աչքերը տրորելով դուրս յեկավ, կոնատակին բռնած յերկու հաց:

Ա տղա, եղ յերկու հացը ուր ես տանում:

Գարոն վոչինչ չպատասխանեց ու արագ բայլերով գնաց, հացերը ծոցը խրելով:

Դե, գնանք, ասաց Չալոն ու առաջ ընկավ. հետևից գնում եր Գարոն ավելի դանդաղ քայլերով:

Դուրս յեկան դաշտը:

— Դե եստեղ կանգնենք, մի տեսնանք՝ վոր կողմն ա հյուսիսը, Չալո, դու ասա, արևելքը վորն ա:

— Դե են կողմն ա, վորտեղից արևն ա դուրս գալիս:

— Դե եղ մեր գեղի կողմն ա. յերեսս վոր դենն անեմ, են ա աջ կողմը, հյուսիս կլի, չե՞:

— Իմ միտս ա, ձախ կողմն ասեցին:

— Չե, դու լավ չես իմանում, աջ կողմն ա, ուրեմն կերթանք Հալի ձորի կողմը:

Գնացին դեպի աջ կողմը ճանապարհով: Դեռ մի կես ժամ չէյին գնացել, յերբ նրանց հանդիպեցին ձիավոր գյուղացիներ:

— Ես ուր եք գնում, հարցրին:

— Գնում ենք Հալի ձոր, մեր ապին ենտեղ ա:

Ասաց ու կարմրեց Չալոն, վորովհետեւ սուտ եր ասում. իրեն ապին տանն եր:

— Գարո, արի ճամբովը չգնանք, թե չե ամեն պատահող կհարցնի, թե եղ ուր եք գնում, հետո յեկ կիմանան մեր բանը, ու ել գլուխ չի գալ:

Դուրս յեկան ճանապարհից ու ընկան արտերը, վորը ցանած եր, վորը խամ: Չարհարվում էյին, հոգնում, բայց կանգ չէյին առնում: Վերջապես հասան անտառին: Հենց անտառի ափին մի աղբյուր կար: Գարոն աղբյուրը տեսնելուն պես՝ նստեց:

— Ի՞նչի նստեցիր, Գարո:

— Հոգնեցի. մի քիչ հաց ուտեմ:

Ու ծոցից հանեց հացը, լավ կերավ, ջուրն ել խմեց ու վեր կացավ: Չալոն արդեն կանգնած սպասում էր նրան:

Անտառի մոտ նրանք ճամբեն ծռեցին գետի աջ ու գնացին բլրի վրայով. յերկուսն ել մոռացել էին հյուսիսի մասին: Գարոն փորը տողած՝ չէր կարողանում լավ քայլել և հետ եր մնում: Իսկ Չալոն շարունակ սիրտ եր տալիս ու վողկորում իր ընկերոջը:

— Դե, Գարո, շուտ արի, ես ա ես բլուրն ել անցնենք՝ Մոսկվա կհասնենք. մի քաջի նման վազիր ե...

Մտան անտառը: Մի քիչ վոր առաջ գնացին՝ հանկարծ Գարոն Չալոյի փեշից քաշեց:

— Չալո, սպասիր, ել մի գնալ ենտեղից գալ ա գալիս:

— Ո՞ւր ա գալը... են հո շուն ա, չես տեսնում. եղ ի՞նչ վախկոտն յես յեղեր:

Գարոյի սիրտը լքվում էր. կարծես չէր հավատում Չալոյին. վերջապես, յերբ շունը մոտեցավ, ու նրա հետ ել մի հովիվ, նոր հանգստացավ:

Մի ժամի չափ գնալով՝ նրանք դուրս յեկան անտառից և իջան գետի մեծ ճանապարհը: Ետեղ աղբյուրի մոտ նստեցին հանգստանալու: Գարոն իր հացը ձեռաց վերջացրեց ու աչքը տնկեց Չալոյի հացի վրա:

— Բա ես վո՞նց պտի անենք առանց հաց, ասաց նա:

— Հը, առ, իմ հացից կեր, մինչև մի տեղից կճարենք:

Գարոն վերցրեց հացի կտորը, կերավ ու կուշտ ջուր խմեց:

— Հիմի վո՞ր կողմը պիտի գնանք, Գարո, դու գիտաս, հյուսիսը վո՞րն ա:

— Յես ել չեմ իմանում:

Յերկուսն ել կանգնեցին, սկսեցին գետ ու գետն նայել, բայց չէին կարողանում Արևելքը գտնել:

Հենց եղ ժամանակ մեծ ճանապարհով անցնում էր մի ֆուրգոն: Յերբ մոտեցավ, Չալոն ասաց. — քեօի, չի բլի, նստենք բուֆուրգոնի վրա:

— Ի՞նչի չե, փեշքեշ ա, պատասխանեց կառապանը: Յերկուսն եր, լավ քեֆի յեր, իսկի չհարցրեց, թե ո՞ւր են գնում: Նրանք նրա տեղին կառքը ու գնացին: Յերկուսն ել ուրախ էին: Չալոն կար-

ծում էր, թե եղ կառքով վոր գնան՝ յերկուսն որից հետո Մոսկվա կհասնեն. իսկ Գարոն ել մտածում էր, թե եսա կհասնեն մի գյուղ ու հաց կուտեն:

Չալոն ու Գարոն ուզում են իրար հետ խոսել, բայց կառքի զղրղոցից վոչինչ չէր լսվում:

Արդեն արևը մայր եր մտել, յերբ կառապանը դուրս յեկավ մեծ ճանապարհից ու կանգ առավ:

— Դե, աղերք, յես հիմի մեր գեղի վրա յեմ ծովում դուք ել քանեց վոր գնաք, մի կես սնաթին տեղ կհասնեք:

Տղաները իջան ներքև ու քայլեցին մեծ ճանապարհով: Գնացին, ու նոր մթնած՝ բլրի վերեղից տեսան շատ գեղեցիկ լույսեր: Չարմանքից կանգ առան:

— Ես Մոսկվան կլի, Գարո:

— Եսպես շուտ:

— Բա չէի՞ր տեսնում, ֆուրգոնը վոնց եր գողալով գալիս: Շուտ ենք հասել: Չե, ես ա. վարժապետն ասում էր—ենտեղ լավ լույսեր կան, երեքտրական լույս: Դե շուտով գնանք տեսնանք:

Շտապ-շտապ քայլերով մտան ոռուսի գյուղը, վորը նրանց կարծիքով Մոսկվան էր:

Նրանց դիմաց գալիս էր մի աղա, քաղաքի հագուստով:

— Չե, սա Մոսկվան ե, մտածեց Չալոն ու մոտեցավ յեկողին:

— Լենին, մագլիա, գզե, — հարցրեց նա իր անգիր արած ուսուսերենով:

— Կակա՞յա մագլիա, (ի՞նչ գերեզման) հարցրեց տղան:

Եղ ժամանակ մեջ ընկավ Գարոն.

— Խլեք, վազա, կուշտ (հաց, ջուր, ուտել).

— Խլեքա խոչեշ, նու պայքով (հաց ես ուզում, դե գնանք), ասաց տղան ու ձեռքով նշան արավ, վոր Գարոն ու Չալոն հետը գնան:

Տղան տարավ իրենց տուն: Յերբ ներս մտան, տեսան մի մի-բուքավոր մարդ նստած Ե սեղանի մոտ: Չալոն գլուխ տվեց, և իսկույն հասկացավ, վոր Մոսկվայումը չի. ես տեսալ ոռուսներ միշտ գալիս են իրենց գյուղը. չե, պետք Ե առավոտը անպատճառ շարունակել ճամբան:

Բերին իրիկնահաց տվին: Մի մեծ տման կերակուր եր. գզալները մեծ—մեծ, հացն ել սև ու հաստ: Բոլորը հետաքրքրվածյամբ նայում էին Գարոյին ու Չալոյին:

Գարոն ենքան կերավ, վոր գիշերը չէր կարողանում քնել: Իսկ

Չալոն մտածում եր, թե յերբ պետք է լուսանա, վոր ճամբեն շարունակեն:

Առավոտը վաղ մեր փախստականները վեր կացան, դուրս յեկան գավիթ, տեսան մեծ նանը կճուճ ե լվանում: Չալոն գլուխ տվեց ու ձեռքով նշան արեց, թե գնում են: Ընկան մեծ փողոցը ու քայլեցին դեպի վերև: Հենց նոր ելին դուրս յեկել գյուղից, վոր դիմացից յերևացին յերկու ձիավոր:

— Գարո, ես մեր հայրերն են, ասաց Չալոն:

— Ղեղ...

Կանգ առան յերկուսն ել ու գլուխը քաշ, կարմրած՝ սպասում ելին:

— Արա, եստեղ ի՞նչ եք շինում, այ փախստական տղերք, ասաց Չալոյի հայրը, ծիծաղելով:

Դե յեկ ի՞նչ Մոսկվա: Բանը վերջացած եր: Հայրերը նստացրին նրանց գավակներին ու հեռ տարան իրենց գյուղը:

Հետևյալ որը արդեն բոլոր աշակերտները գիտեին Չալոյի ու Գարոյի փախչելու մասին:

Յերբ ուսուցիչը լսեց այդ պատմութիւնը, մոտեցավ մեր հերոսներին:

— Եդ վոնց դուք գնացիք Մոսկվա. մի պատմեք տեսնեմ:

— Գնացինք դաշտը, ասաց Չալոն, եստեղ յերեսը դարձրինք դեպի արևելք. ու հետո, գնացինք դեպի հյուսիս, աջ կողմը—Հալի ձորի վրա...

— Ոհո, ասաց ուսուցիչը, յերևում ե լավ չեք իմանում աշխարհագրութիւնը. եդ հո դեպի հարավ եք գնացել...

Չալոն ավելի կարմրեց. իսկ Գարոն ել մեջ խառնվեց:

— Վարժապետ, են ուստի գեղում մի լավ կերանք: Հենց իմանում ելինք Մոսկվայում ենք:

Բոլորը ծիծաղեցին:

— Դե, սիրելի փախստականներ, ասաց ուսուցիչը, այժմ աշխատենք լավ սովորել, վոր ճամբեն չկորցնենք:

— Յեա ադա չեմ ըլիլ, թե Մոսկվա չգնամ, ասաց Չալոն:

Ու մինչև որս ել յեղունգները կոծելով մտածում ե, թե վոնց գնա Մոսկվա:

Իսկ Գարոն, քանի խոսք ե ընկնում Մոսկվայի մասին, միշտ ստում ե:

— Թե մեկ ել գնանք Մոսկվա, հետներս շատ հաց վերցնենք:

Արաղի

ՄԱՅԻՍՅԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔ

(Մայիսյան ցույցերի համար)

Խումբ.— Մայիսի մեկին,
Վողջույն ամենքին...

Բարձրախոս.— Մայիսի մեկին՝ ծիծաղ, ուրախ կյանք,
Արևոտ որեր, յերգեր ու զգվանք.

Արձագանք.— Արձագանք! արձագանք! արձագանք!

Բարձրախոս.— Իրոշների ծով, խոսքեր վարվրուռն,
Ամենքի սրտում արև ու գարուն.

Ծովացած մասսան գալիս ե, գալիս—

Արձագանք.— Մայիս, Մայիս, Մայիս...

Բարձրախոս.— Աշխատանքի տոն—խնդում ենք անվիշտ.

Արձագանք.— Ծիշտ, ճիշտ, ճիշտ...

Բարձրախոս.— Ո՞վ մեզ նետեց լույս ճաճանչ,

Հաղթ միության հզոր կանչ,

Տվեց թևեր մեծաթուիչ,

Արձագանք.— Իլիչ, Իլիչ, Իլիչ...

Բարձրախոս.— Խաղաղի դեմ թանձրացած

Կոմյերիտը կռիվ գնաց.

Թե կենդանի, թե մեռած

Յեկեղեցին սարսափեց

«Կոմյերիտ» խոսքի զիմաց՝

Արձագանք.— Դողաց, դողաց, դողաց...

Բարձրախոս.— Հեյ, հեռավոր ընկերներ,

Եդ անապատ յերկրում ձեր

Ֆաշիստները ելի կան.

Արձագանք.— Կան, կան, կան...

Բարձրախոս.— Չեզ հեռ ի՞նչպես վարվեցին.

Արձագանք.— Ծեծեցին, ծեծեցին...

Բարձրախոս.— Չեր կարիքը հոգացին.

Ա.ՐԱՎԱԳԱՆԻ.—Մորթեցին, մորթեցին...

ԲԱՐԱՐԱԽՈՍ.—Ձեր ցավերը նրանք տեսան.

Ա.ՐԱՎԱԳԱՆԻ.—Կերան, կերան, կերան...

ԲԱՐԱՐԱԽՈՍ.—Նետիր շղթան դահիճի.

Ա.ՐԱՎԱԳԱՆԻ.—Կորչի, կորչի, կորչի...

ԲԱՐԱՐԱԽՈՍ.—Աշխատանք ու կապիտալ
Կրավում են միշտ իրար դեմ.
Ո՞ւմն ե ժպտում գալիքն ալ,
Ո՞ւմ ե կանչում ժպտերես.

Ա.ՐԱՎԱԳԱՆԻ.—Մեզ, մեզ, մեզ...

ԲԱՐԱՐԱԽՈՍ.—Ու խավարից թանձրացած
Աշխարհն հիվ պիտ ազատի,
Ո՞վ կստեղծի մի նոր կարգ
Մի նոր աշխարհ ու որենք.

Ա.ՐԱՎԱԳԱՆԻ.—Մենք, Մենք, Մենք...

ԲԱՐԱՐԱԽՈՍ.—Դու Կոմյերիտ, միշտ պատրաստ.

Ա.ՐԱՎԱԳԱՆԻ.—Պատրաստ, պատրաստ, պատրաստ...

ԽՈՒՄԲ.—Կեցցե, կեցցե Կոմյերիտ...

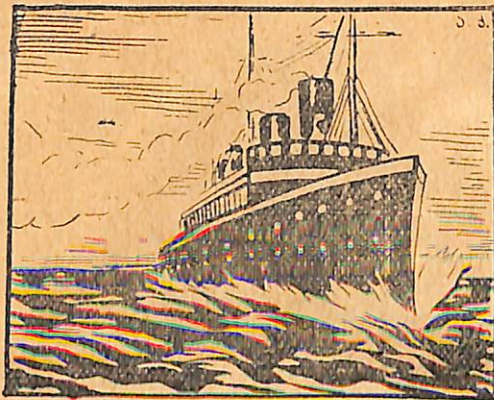
Թարգմ. Գ. Գ.

ՄԱՅՈՒՄԵԿԱՅԻՆ 3016367

Դ Ե Պ Ի Հ Յ Ո Ւ Ս Ի Ս

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆԵՐ

Նավապետ,
Դիկեր—նրա ոգնակար,
Յերիսաստրդ մարդ,
Կին,
Դեմեռալ,
Միլիտարդեր

Ռուս կուս,
Նեգր, Ջոն,
Նավավար,
Ճամբորդներ,
Նավաստիներ:

I ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

«Լուիզա» շոգենավը բարձրում է: Դուրս է վազում գեպի ամբողջ մի նեղր աղա:

ՆԵՐՐԸ.—Հեյ, շտապեցեք, շտապեցեք, տոմսակներ առեք, «Լուիզա» նավը այսօր ճանապարհվում է գեպի Ամերիկա: Ուհ-հ-հ, Ամերիկա, վերտեղ փողոցները լիքն են զոլարներով, վորտեղ մեքենաները աղմկում են որ ու գիշեր: Շուտ, տոմսակներ առեք. ուղիղ ժամը 12-ին ճամբա կընկնի «Լուիզան»: Մեր կայտառները ամենալավերն են—փափուկ մահճակալներ, լողարաններ, յերաժշտություն, համեղ ճաշեր ու ընթրիքներ—իհարկե, բոլորը շատ փող ունեցողների համար: Քիչ ունեցողները՝ մի կերպ կըտեղավորվեն տրյուֆներում, արկղների արանքներում: Շտապեցեք, շտապեցեք, մեր «Լուիզան» ամենալավ նափն է: Մեր նավապետը, ոհ-հ-հ, նմանը չունի: Խոսքը մեր մեջ—իհնչ նավապետ, չունի է, իսկական, չունի: Նրա հետ գնացողները ահ չունեն վնչ փոթորիկներից, վոչ ուրիշ պատահարներից: Նավաստիները հո, մինը մյուսից քաջ: Սրանց նման նավաստիներ չկան—ոռուներ են, ախր, նրանք: Ջարմանում, եք չե՞, թե ինչո՞ւ յեն ոռուներ: Ճիշտն ասած, յես ել լավ չեմ իմանում այդ: Բայց դե, հո մեր նափն ել ոռուական էր: Ինչ վոր կռիվ եր պատահել նրանց մեջ սպիտակների ու կարմիրների: Թե ինչ բան եր, յես ել լավ չեմ իմանում, միայն վերջը այն սպիտակներ կոչվողները՝ փախան իրանց կարմիրներից ու նափն ել ծախեցին մեր, Ջոն-Բոկ և ընկեր. Քերմային, վոր ամենահարուստ ֆիրման է: Նավի հետ միասին նավաստիներին

ել ծախեցին: Դե, թող փորձեն մի չհնազանդվել նավապետին ու կտեսնեն, թե վնչ կվարվի հետները: Ինչ եւ, «Լուիզան» բարձրվել է, շտապեցեք, տոմսակներ: Հրեն, ճամբորդները հավաքվում են, շտապեցեք տոմսակներ վերցնելու:

(Նավաստիները բարձում են, լցնում են տրյուֆները (նավախորշեր) տակառներով ու հակերով:)

ՅԵՐԳՈՒՄ Ե ՄԵԿԸ.—Ամբողջ որը պիտի թափենք
Ըստրուկի պես արյուն, քրտինք:

ԽՄԲՈՎԻՆ.—Դեհ,

Յեղբայրներ,

Ինչ էք

Կանգնել

Ույժ ույժի տանք

Յեկ իրար հետ:

Հապա ապրես, Ոհանես,

Մի շնորհքդ ցույց տուր մեզ,

Քաշի՛ր, քաշի՛ր... գնաց, տես...

ՅԵՐԳՈՒՄ Ե ՄԵԿԸ.—Ամբողջ որը մենք անդադրում

Պրպտում ենք նավախորքում,

Նավապետը՝ գործի յե մեծ—

Հողիներս տեղից հանեց,

Դեհ, տղերք ջան, հո տակառն եղ

Մեկի բան չի, մի իրար հետ...

(Խմբովին յերգում են նախկինը):

ՅԵՐԳՈՒՄ Ե ՄԵԿԸ.—Տեսեք, ես հակն ինչ է ասում,

Քանի՞ փութ է, կա քառասուսուն.

Ով տղա յե, թող գա փորձի,

Ամեն անպետք մարդու գործ չի...

Հեյ, հապա մին ես կապոցը—

Քեզ հավաքիր,

Թե չե մարդ եղ բեռի տակին

Կըտրաքի:

ԽՄԲՈՎԻՆ.—(Կրկնում են)

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.—Են ինչ են ունում:

ԴԻԿԸ.—Յերգում են, նավապետ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.—Լավ, ես ե վոր ծով յելնենք, են ժամանակ ուրիշ կերպ կյերգեն: Ամեն ինչ կարգին է, Դիկ:

ԴԻԿԸ.—Հրաման քեզ, նավապետ. բարձվեց, պրծավ. համարյա բոլոր ճամբորդները հավաքվել են:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.—Լավ պետք է հակեք այս ոռու նավաստիներին:

ԴԻԿԸ.—Հրաման քեզ, նավապետ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Նրանց հետ աշտպես պետք է խոսել, այ, (բռնեցքը Դիկի քիթն է կոխում):

ԴԻԿԸ.— (Հետ հետ գնալով) Հրաման քեզ, նախապետ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Պետք է լավ իմանան նրանք, վոր իրենք գերիներ են, ստրուկներ:

ԴԻԿԸ.— Հրաման քեզ, նախապետ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Յեթե նրանք համարձակվեն յերկու խոսք ասել, յիս կկախեմ նրանց առագաստակալից, կամ կգնդակահարեմ շուն պես:

ԴԻԿԸ.— Հրաման քեզ, նախապետ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Բանվորներին իրենց յերեխաներով ու կահ-կարասիներով բշիւր, տրյուֆներն արա, թող չհամարձակվեն այտակալից շարժվելու: Այնպէս կեդոտ ու պատառոտած եյին նրանք, վոր մաքուր հասարակության ախորժակները կփչացնեն:

ԴԻԿԸ.— Հրաման քեզ, նախապետ. (յերկուսն էլ դուրս են գնում):

ՆԱՎԱՍՏԻՆԵՐ.— (Բարձելը վերջացնելուց հետո՝ սրբում են քրտինքները):

1-ԻՆ ՆԱՎԱՍՏԻՆ.— Պրծանք, վերջացրինք:

2-ՐԴԸ.— Կարծում եյի՝ եզ անտեր տակառները չեն վերջանալու:

3-ՐԴԸ.— Ո՞վ գիտե, հիմա ուր պիտի քչեն մեզ:

2-ՐԴԸ.— Ամերիկա:

3-ՐԴԸ.— Իսկ ենտեղից:

2-ՐԴԸ.— Ջաննամի ծերը:

1-ԻՆԸ.— Ել չենք տեսնի Ռուսաստանը, վոնց վոր յերևում է:

2-ՐԴԸ.— Ե՛հ, ընկանք, ու ենքան քաշ կգանք՝ մինչև վոր սատկենք:

3-ՐԴԸ.— Յեվ ինչո՞ւ համար եր ես քամբողդությունը:

2-ՐԴԸ.— Հիմար եյինք, հիմա խելոքացանք, բայց, դե ի՞նչ ոգուտ, ուշ է:

1-ԻՆԸ.— Ի՞նչ սատանա յեր մտել մեմ եջը, վոր հակառակվեցինք սպաներին ու գեներալներին: Նրանց ինչ. հիմա նստած կաբակներում (գինեաներում) քեֆ են անում, իսկ մեզ ինչ ուրը գցեցին:

2-ՐԴԸ.— Փողի ինչ պակասություն նրանց համար. բոլ թալանեցին Սեաստոպոլից փախչելիս, ու հիմա յեւ շոգենավը ծախեցին, կասես թե իրանցը լինելը:

3-ՐԴԸ.— Մեզ ել՝ շոգենավի հետ:

2-ՐԴԸ.— Հիմա մենք ի՞նչ գնանք:

1-ԻՆԸ.— Սիրտս ճմլվում է, վոր մտիկ եմ տալիս առաջվա մեր ոռանքեն տառերը գրած տեղին, իսկ հիմա, տես մին, վոնց են կեդոտել. «Լու-ի-զա»: Ե՛հ, նրանց...

2-ՐԴԸ.— Դու կամաց, բերանդ պահիր:

3-ՐԴԸ.— Ելի ճամբորդներ են բերում. (յերկու նավաստի բարձրացնում են ձեռներ զրա մի հաստ կնոջ. մի քանիսը նրա իրերն են բերում, մեկը՝ նրա շնիկը):

ԿԻՆԸ.— Զգուշ, հեյ, ավանակներ, Միմիշկայիս վայր չգցեք:

Ա՛խ, ես ոռուտկան արջեր՝:

1-ԻՆԸ.— Մի տես, վոնց բազմեց եզ քառասուն փթանոց տակառը:

2-ՐԴԸ.— Վերցնես ու իրա շանը հետ միասին ջուրը նետես. մուռտան:

3-ՐԴԸ.— Լսիր, դե լավ:

ՄԻ ՅԵՐՏԱՍԱՐԴ.— (Դառնում է այն նավաստիներին, վորոնք ուզում են ոգնել նրան՝ տախտակամածը բարձրանալու): Վոչինչ, մենք ինքներս. (Նա-վաստիական համազգեստով գողգված տղան ու յերիտասարդը տախտակամածն են բարձրանում: Դուրս է գալիս նավապետը.)

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.— Պարոն նավապետ, թույլ տվեք խնդրելու Ձեզ, վոր ուշադրություն դարձնեք այս յերեխայի վրա: Սա ոռու կոմս Սեմյոնովի վորդին է, վորը տուժեց բոլշևիկներին: Ձեզ հայտնի յե, յերեխ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Ո՛ր, գիտեմ, գիտեմ եզ անիծած բոլշևիկներին:

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.— Այս յերեխայի հայրը Ամերիկայումս է, խնդրել է, յերեխային ուղարկել իրան մոտ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Լավ:

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.— Թույլ տվեք բարի յերթ ցանկանալ (զլուխ տալով գնում է դեպի դուռը):

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.— (Տղային), Դե, յես հուսով եմ, վոր դու վոչինչ չես մոռանա, և վոր գլխավորն է, չես խառնվի ուրիշի գործերի մեջ:

ՏՂԱՆ.— Լավ, մի անգամ կասեն:

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.— Գնաս բարով, ուրեմն՝ Մոսկվայում:

ՏՂԱՆ.— (Դիտարկով շարժումներ է անում, դանաղ հեռանում է) Մոսկ-վայում:

1-ԻՆԸ.— Տղան՝ ոռու է:

2-ՐԴԸ.— Ազնվականի ճուտ կլինի, փախստական է:

3-ՐԴԸ.— Գոնե ոռուներեն խոսք ել է լսենք:

2-ՐԴԸ.— Շատ է մտածում մեզ համար. բուրժուայը— ուզում է ոռու լի-նի, ուզում է՝ անգլիացի— մի զահրումար է մեզ նմանների համար:

4-ՐԴԸ.— Ե՛հ, յեթե կարողանայի մի անգամ ել տեսնել իմ փոքրիկ յե-րեխաներից մեկն ու մեկին— Կոլյային կամ Վանիային...

3-ՐԴԸ.— Են կյանքումը կտեսնես:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Տեղներդ. պատրաստվեցեք խարխիւր քաշելու: Մեքե-նան բան գցեք:

ԴԻԿԸ.— Գնացեք հսկողության, հսկողության. ֆուգադները թող նստեն կուրբրիկումը, անգործ թող վոչ վոք թրե չգա:

1-ԻՆԸ.— Ի՛սկ, շղթայած շուն:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Մեղմ յերթ. արագ... կանգ... յերթ... պահեցեք, ախ, ձեր են...

2-ՐԴԸ.— Ճամբա ընկանք:

3-ՐԴԸ.— Ե՛հ, ինչ լավ կլինեք, վոր Ռուսաստան գնայինք:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Լրիվ յերթ, 50 հանգույց, ցուռը դեպի հարավ:

1-ԻՆԸ. — Գնացինք:

(Մեքենաները ազմկում են. կուրրիկում նավաստիները յերգում են):

I

Մոմի նման սիրտս բռնած կրակին,
Հեռու յերկրում մաշեց կարտուն իմ հոգին, (կրկնել)
Միշտ մտքիս մեջ կին ու վորդի կաթողին:

ԽՈՒՄԲԸ ՅԵՐԳՈՒՄ Ե

Ոտար յերկիր, սև՝ յերկիր, դառար մեզ մութ բանտ.
Ազատ մեր որն ենք ուզում՝ մեր տունը դառնանք:

II

Ու թվում է՝ ամեն գիշեր յերազիս,
Թե մերոնց հետ ու մեր տանն եմ ապրում յես, (կրկնել)
Մեծ շնքերն եմ տեսնում նորից Մոսկովիս:

ԽՈՒՄԲԸ ՅԵՐԳՈՒՄ Ե

Ոտար յերկիր, սև՝ յերկիր, դառար մեզ մութ բանտ.
Ազատ մեր որն ենք ուզում՝ մեր տունը դառնանք:

III

Այնտեղ հիմա սառնամանիք, բուք ու ձյուն,
Վոր իջած են ինձ հարազատ դաշտերուն, (կրկնել)
Թե գիտենաք, ինչքան թանկ են իմ հոգուն:

ԽՈՒՄԲԸ ՅԵՐԳՈՒՄ Ե

Ոտար յերկիր, սև՝ յերկիր, դառար մեզ մութ բանտ.
Ազատ մեր որն ենք ուզում՝ մեր տունը դառնանք:

IV

Ազատ հովեր, դուք խղճացեք գոնե ինձ,
Թուեք գեպի իմ յերկիրը հայրենի, (կրկնել)
Ու պատմեցեք իմ անապատ որերից:

ԽՈՒՄԲԸ ՅԵՐԳՈՒՄ Ե

Ոտար յերկիր, սև՝ յերկիր, դառար մեզ մութ բանտ.
Ազատ մեր որն ենք ուզում՝ մեր տունը դառնանք:

Առաջին գործողության վերջը:

II ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ:

Առավոտ է: Առաջին կարգով գնացող ճամբորդները հավաքվում են նախաճաշի:

1-ԻՆ. — ՃԱՄԲՈՐԴԸ. — Բարի լույս:

2-ԲԴ. — Լույսդ բարի:

3-ԲԴ. — Ի՞նչ հրաշալի ճանապարհորդություն է:

4-ԲԴ. — Ի՞նչ փառահեղ շողենալ է:

1-ԻՆԸ. — Գիտեք, մեզ հետ 11 միլարդեր են գնում:

ԲՈՂՈՐԸ. — (Հիացած) Ո՛հ.

2-ԲԴ. — Յեվ մի ուս կոմս:

ԲՈՂՈՐԸ. — Ռուս կոմս:

2-ԲԴ. — Այո, դեռ ես փոքրիկ. այդ զգվելի բոլշևիկները յերեսանե-
րին ել են հալածում, նա ստիպված եր փախչել:

ԲՈՂՈՐԸ. — Սոսկալի յե, սոսկալի:

3-ԲԴ. — Հրեա, գալիս է ամենահարուստ միլիարդերը:

(միլիարդերը դուրս է գալիս):

ՄԻԼԼԻԱՐԴԵՐԸ. — Ձենտմեններ, լեզիներ,

Պոնձի արքան է ձեր դեմ.

Հերցոգը՝ փալատի,

Պրինցը՝ հում նյութի.

«Կուկը,

Իր Թոռն

Ու Վորդին»:

Մեծն եմ յես Սինդիկատի—

«Զուկ—Բամբակի».

Նախագահը՝ տրեստի նոր—

«Քաղցր—Խմոր».

Ունեցածս—սուտ հասեմ թե՛

Հարյուր միլիարդի կհասնե:

Յեվ հետո.

Ինչքան ակցիա,

Ուլիգացիա,

Ռեպարացիա,

Լուցքիների պլանտացիա,

Անվերջ գաշտեր՝

Շաքարյեղեգ ու ճակնդեղ

Ցանելու տեղ.

Գործարաններ մեծ, յերկաթի,

Ֆաբրիկաներ՝ ծախի կաթի.

Ռետինե հանք

Յեվրոպայում, Ամերիկա.

Ի՞նչ պատվեր ել, ինչքան ասեն,

Կարճ միջոցում կպատրաստեմ.

80 ավել յերկաթուղի,

Գործարաններ՝ ամեն ցեղի,

Սողա շինող,

Սիպտակեղեն,

Փթածեղեն,

Անպետք բաներ.

Յիտնյան կալի,

Ուրիշ ելի,

Ուրիշ ելի,

Ուրիշ ելի:

Բրողվեյ, № 4 և հասցես,

(Ամենաճոխ պալատն աշխարհիս)

Խնդրում եմ գրեք—

Հեռախոս՝ 2—05.

Հասցես հեռագրի՝

«Կուկը,

Թոռը,

Ու Վորդի»:

ԲՈՒՆՈՐԸ.— (Ծափահարում են). Աքանջելի յե, աննման:

1-ԻՆԸ.— Հրեա, մի նշանավոր կին և գալիս, նա յեւ և շատ հարուստ:

(Յերեւում և կինը):

ԿԻՆԸ.— Խեղճ շունս, վախում եմ, չկարա

ես նավի ճոճմանը դիմանա.

Վախեցավ Մեմիշկաս. հաղիվ-հաղ

Շնչում ե... ախ, ինչքան և նվազ:

Հետո ձեզ պիտ առեմ, ցեղովին

Ձեն սիրում, Միմիշկաս ատում և բանվորին,

Բոլշեիկի համար հո, ել չեմ ասում,

Սոսկում ենք յերկուսով, թե նրանցից են խոսում.

Ու գիտե՞ք. դուրս գալուց դեռ առաջ յերեք ուր,

Միմիս հետ միասին գնացի յես թատրոն.

Ախ, Շեքսպիր,

Պաշտում և շնիկս անհաշիվ:

Ու այնտեղ, մեր ոթյակի դեմ ու դեմ

Նստած եր մի ջենտլմեն.

Լավ հագնված վոչ ենքան ծեր,

Դուրեկան տեսքով մի սեռեր:

Բայց չգիտեմ, ինչպես յեղավ,

Հանգիստ շունս ջղայնացավ

Մեր դեմ նստած եղ պարոնի շորի հոտից.

Ու միջոցին յես հարցրի մի ծանոթից,

Թե չգիտե՞ս, ով և արդյոք պարոնը ես.

Նրա տված պատասխանը սարսափ ազդեց.

Սա, ասում ե, լսած կլինես սրա մասին,

Բոլշեիկյան Կոմիսարն և, ինքը Կրասին.

ես վոր լսեց իմ Միմիշկաս— ինչ վտանգ,

Հաղիվ գրեմ ընկա մի կերպ յես փողոց,

Նա դողում եր, յես ինձ կորցրած՝ սարսափում,

Հեյ, կառապան, շուտ, ասացի, դեպի տուն:

Ու վճռեցի Ամերիկա մեկնել շուտ.

Յեվ հենց մյուս առավոտ

Ուղարկեցի աղախնիս,

Վոր տոմս գնի, բերի ինձ:

Հալ չմնաց ել մեր սրտում,

Մինչև յես ու Միմիշկան

Նավը մտանք ու նախ ընկավ իր ճամբան:

2-ԲԴ ՃԱՄԲՈՐԴԸ.— Գեներալը, գեներալը.

ԲՈՒՆՈՐԸ.— Կեցցե գեներալը, վիվատ, վիվատ.

(Գեներալը վողջունում ե)

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— Հին գեներալ եմ, պարոններ,

Յես իմ կյանքում շատ եմ կովել,

Շատ եմ պատժել ու հանդարտել:

Իմ 72 տարում,

24 կռիվներում

Հազար դաշտեր ներկել եմ յես արյունով

Թագավորի անվան համար ու փառքի,

Հայրենիքի կուլտուրայի բարիքին:

Ձեն մոռացել մինչև հիմա Բուրերն ինձ,

Շատ յերկրներ դեռ դողում են սարսափից,

Վոր տվել եմ յես նրանց,

Ինչպես՝ Աֆղան, Հընդստան:

Վերջերս ջարդել եմ՝ Բոչերին,

Ելի մի քանի նման ուրիշին.

Յեվ հիմա, պատրաստ եմ պարոններ, ելի

Մոռանալ հաշիվը իմ տարիների,

Թե վոր հարկ լինի, նվիրվել նորեն

Իմ հայրենիքիս, կամ թագավորին:

Ու կովի համար ընդունակ ե ով,

Թող պատրաստվի, գա, գնանք դեպ Մոսկով,

Վոչնչացնենք, գլխովին հաղթենք

Են բոլշեիկյան սոսկալի ախտին:

Այնտեղ, պարոններ սպասում ե մեզ նոր փառքեր,

նոր ուր.

Յես վերջացրի. կեցցե հավիտյան Գեորգ Թագավոր:

ԲՈՒՆՈՐԸ.— Հիպ, հիպ, ուռում...

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Հարգելի լեզիներ ու պարոններ, խնդրեմ սեղանի շուրջը:

3-ԲԴԸ.— Ուր և ուր կոմսը.

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Հա, սուր և յերեխան. դաշակի գերում չեմ յեղած յերեքը: Զո, շուտ գտիր ուսն կոմսին ու բեր նախաճաշի:

ՆԵՐՐԸ.— Հրաման քեզ, պարոն նավապետ, յես կոմսին ներքե տեսա, այնտեղ տրույում:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Ի՞նչ գործ ունի նա այնտեղ:

ՆԵՐՐԸ.— Նա ամեն ինչ տեսողում է, շատ հետաքրքիրն է:

ԿԻՆԸ.— Բայց չե՞ վոր այնտեղ նավաստիներն են, կեղտոտ բանվորները, նրանք կոմսի համար ի՞նչ ընկերներ են:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Դե, շուտ, այս բոլորիս այստեղ կրեքես նրան:

ՆԵՐՐԸ.— Հրաման քեզ, պարոն նավապետ:

ԿԻՆԸ.— Խեղճ յերեխա, ինչքան և քաշել, ով գիտես: Գիտե՞ք, այն սոսկալի Մոսկվայում յերեխաներ են կոտորում:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Ու նրանցից կերակուր պատրաստում:

ԲՈՂՈՐԸ.— Ա՛խ, ա՛խ, ինչ սոսկալի բան է:

ԿԻՆԸ.— Շուտ է լինելու յերանի, այդ սոսկալի բոլճեիկների վերջը:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— Մի՞ք անհանգստանա, տիկին, շուտով մենք այնպես հուպ կտանք նրանց, վոր մոխիրներն էլ չի մնա:

ԿԻՆԸ.— Ի՞նչ յերջանակ բույն կլինի այն բույնը: (Ներս է մտնում կոմսը և նստում: Բոլորը ուշադիր դիտում են նրան):

1-ԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴԸ.— Ի՞նչ գեղեցիկ է հագնված:

2-ԲԴԸ.— Ի՞նչ հպարտ տեսք ունի:

3-ԲԴԸ.— Իսկույն յերեում է, վոր բնական արխատոկրատ է:

4-ԲԴԸ.— Բայց, են վո՞նց է բռնում դանակն ու պատռաքաղը:

2-ԲԴԸ.— Ձեռքերն էլ են կոշտացել. խեղճ, վո՞նց վոր յերեում է աշխատելիս և յեղել:

ԿԻՆԸ.— (Ուղում է գլուխը շոյել). խեղճ յերեխա:

(Կոմսը շարունակ անբավական, դիտում է իրենով հետաքրքրվողներին, ցնցում է տիկնոջ ձեռքը և շրջում ափսեհ):

ԿՈՄՍԸ.— Ե՛հ, դուք ել, կորեք գլխիցս (արագ դուրս և փախչում):

ԿԻՆԸ.— Ո՛հ, շորիս վրա թափեց արգանակը:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— Ցալքուններն էլ քթիս դիպան.

1-ԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴԸ.— Ի՞նչ ասաց նա:

2-ԲԴԸ.— Կարծեմ ուսերեն աղոթք եր:

3-ԲԴԸ.— Իսկ ինձ թվաց, թե նա հայհոյեց:

1-ԻՆԸ.— Նա մի քիչ վայրենի յե.

ԿԻՆԸ.— Խեղճ յերեխա, վայրենացել և այն բարբարոսների աշխարհում:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— Շատ ցավալի յե այս բոլորը:

ԿԻՆԸ.— Տրամադրութունս այնպես փչանում է, յերբ սկսում եմ մտածել այդ սոսկալի բոլճեիկների վրա:

4-ԲԴԸ.— Իսկ իմ փորս և սկսում ցավել ամեն անգամ:

2-ԲԴԸ.— Այո, նրանք ախորժակ են փչացնում:

3-ԲԴԸ.— Ե՛հ, այդքան շուտ-շուտ չխոսենք նրանց մասին:

ԿԻՆԸ.— Խնդրենք մեր թանկագին նավապետին, մի ծովային յերգ յերգի, վոր մոռացվի նրանով բոլոր ախուր մտքերը:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Իմ ճամբորդների համար պատրաստ եմ ամեն բան տանելու յես:

ԲՈՂՈՐԸ.— Լսեցեք, լսեցեք:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— (Յերգում է «Յունգա, տուր թրջեմ կոկորդս» յերգի յե-ղանակով, նեգրը ամեն անգամ մոտեցնում է բաժակը. նավապետը քանի դնում զինովանում է, վերջը բոլորովին հարբում):

Նավապետ Դյուկը մի անգամ
Նյու-Կաստիլի՝ հարավ ճամբա ընկավ.
Նրա «Մարիանան» դեպ Ֆորդերրաս
Անցնում եր արագ ու վռադ:

ԽՄԲՈՎԻՆ.— Յունգա, տուր թրջեմ կոկորդս.

Ֆիլդ հրվանդանից վոչ ենքան հեղում,
Առևտրանավ է ինչվոր յերեում.
Ծեր Դյուկը՝ հայտնի ու քաջ ոծվահեն,
Անչափ ուրախ է եզ պատահմունքին.

ԽՄԲՈՎԻՆ.— Յունգա, տուր թրջեմ կոկորդս.

Շարժվեց «Մարիանան» մրրկի նման,
Ավար դարձնելու այդ նավը ճամբորդ,
Իսկ Դյուկը հպարտ իր նոր հաղթությամբ՝
Թեքեց լծակը դեպի Նորդ-Ոստ-Նորդ.

ԽՄԲՈՎԻՆ.— Յունգա, տուր թրջեմ կոկորդս:

Ու դնում է իր կայտառում նոր սնդուկ.
Ահա, այսպես քաջ է նավապետը Դյուկը:

ԽՄԲՈՎԻՆ.— Յունգա, տուր թրջեմ կոկորդս:

ԲՈՂՈՐԸ.— Բրավո, բրավո,

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Ո՞վ է համարձակվում «Բրավո» գոչել ինձ, յես լարա-խաղաց եմ, թե՞ ուղերային արտիստ: Վո՛չ, յես նավապետ եմ, ամեն ինչ կարգադրողը այստեղ մենակ: Յեվ կարող եմ կախել նրան, ում ըռելու դուր չգա ինձ:

1-ԻՆԸ.— Կասես թե նավապետը... մի քիչ ենպես...

2-ԲԴԸ.— (Շշուկով) Շան պես հարբել է.

3-ԲԴԸ.— Վեր կենալու ժամանակը չի՞:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Զո, տան ինձ, ուղում եմ գնամ, քնեմ. ու կասես այդ անպիտաններին, վոր նավապետ Դյուկը ամեն մեկի կաշին կարող է մաշկել:
ԿԻՆԸ.— Ի՞նչ խայտառակություն:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— Զինվորական վոսկոր հ. հապիսի բաները սովորական բաներ են նավաստիների համար:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Թքել եմ վրան. իսկ բոլճիկներն պոչը կկոխեմ յես դեռ: (Ձոն դուրս ե տանում նավապետին, իսկ հասարակությունը ցրվում է):

1-ԻՆԸ.— Նախաճաշը խիստ աշխույժ վերջացավ:

2-ՐԴԸ.— Վոչինչ, չե՞ վոր ծովի վրա յենք. սրանք ել իրանց սովորություններն ունեն:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— (Տիկնոջը): Հարգելի տիկին, յերգվում եմ, վոր շատ շուտով վոչ մի բոլճիկ չի մնալ: (Նավաստիները ցածի տախտակամածի վրա ազմկում են, կաթսան քաշըշում):

1-ԻՆ ՆԱՎԱՍՏԻՆ.— Եսպիսի որենք չկա— ճիճուներով կերակրելու:

2-ՐԴԸ.— Թող, իրենք լափեն:

3-ՐԴԸ.— Պետք է տանել դունչը կաթսան կոխել, վոր հոտ քաշի:

1-ԻՆԸ.— Խոհարարին պետք է շարտել նավից:

2-ՐԴԸ.— Ի՞նչ անի խոհարարը, նա նրանց ասածն է կատարում:

3-ՐԴԸ.— Նրանք ամեն պիղծ բանի սովոր են. ճիճուներ ել են լափում:

1-ԻՆԸ.— Թափիր արգանակը. (Թափում են ջուրը):

ԴԻԿԸ.— Այդ Բ՛նչ շփոթ է, տեղներդ:

2-ՐԴԸ.— Աղած միսը վորդնած է:

ԴԻԿԸ.— Ձայներդ, վոչինչ լսել չեմ ուզում:

ՆԱՎԱՍՏԱՆԵՐԸ.— (Ազմկում են): Շատ ենք լուել, անասուն չենք հո, մենք... միևնույն չի՞, պիտի սատկենք:

ԴԻԿԸ.— Լավ, լավ, կհիշեք հետո, կարճ արեք (անհետանում է):

1-ԻՆԸ.— Վազեց նավապետին բողոքելու:

2-ՐԴԸ.— Մի վախիր, շնորհակալություն չի ասել դրա համար նավապետը:

3-ՐԴԸ.— Մենք խռովարարներ չենք:

1-ԻՆԸ.— Լավ բան չդառավ, տղերք:

2-ՐԴԸ.— Յեկեք կուրբիկը մտնենք, առանց ազմուկի յերեք պատգամավոր ընտրենք, թող գնան նավապետի մոտ:

3-ՐԴԸ.— Ներողություն խնդրել. գլուխ խոնարհել:

2-ՐԴԸ.— Ձենդ կտրի, սարսաղ գլուխ. սա ներողություն չի, բայց պետք է հայտնենք, թե բանն հապես, հապես, ամեն բանի համաձայն ենք, մեր գործը լավ գիտենք, միայն թե վորդնած միսը որենք չի:

1-ԻՆԸ.— Դե, տղերք, հայդե, միայն հանգարտ... (դուրս են գնում: Վերին տախտակամածին են կոման ու նեղր տղան: Վերջինս հավաքում է սեղանը):

ՆԵԳՐԸ.— Ի՞նչ տխուր էք, պարոն Կոմա, ախ, եղ ի՞նչ տխուր:

ԿՈՄՍԸ.— Ձե, վոչինչ:

ՆԵԳՐԸ.— Ձեր աչքերիցն եմ տեսնում, վոր տխուր էք... Հայրենիքդ հեռու չէ: Ձոն լավ գիտե, թե վոնց են հայրենիքի կարոտը քաշում:

ԿՈՄՍԸ.— Դու կարոտ ես քաշում:

ՆԵԳՐԸ.— Հա, սեխն դժար է ապրելը. բոլորը ծաղրում, ծեծում են, մարդատեղ չեն դնում. հա, յես մի բան եմ ուզում հարցնել ձեզ, պարոն Կոմա, հո չե՞ք բարկանալ:

ԿՈՄՍԸ.— Ասա.

ՆԵԳՐԸ.— Այ, ասում են, թե ձեզ մոտ կարմիրներ կան, կարմիրներ: Նրանց մորթը կարմիր է, ա՛յ, ինչպես վոր իմը սև է:

ԿՈՄՍԸ.— Դու սևմից ես իմացել:

ՆԵԳՐԸ.— Ո՛ր, վողջ աշխարհքը թնդում է. ուրեմն բոլորը կարմիր են, հա. (ծիծաղում է ու վեր թռչում): Դնչները կարմիր, վոտները կարմիր, ձեռները կարմիր. մարդ մի տեսնի:

ԿՈՄՍԸ.— Կարելի չէ ժամանակ գա, վոր տեսնես:

ՆԵԳՐԸ.— Սևերին վիրավորում են, ծեծում. իսկ կարմիրները, ասում են, թույլ չեն տալիս իրանց վիրավորելու և ուրիշներին ել են պաշտպանում: Իսկ վաճառականներին, նավապետներին և բոլոր այն տեսակներին, վորոնք վիրավորում են ուրիշներին, ասում են, խորովում են, ուտում:

ԿՈՄՍԸ.— Ի՞նչ ես կարծում, նրանք եղպիսի վատ բանը կուտեն:

ՆԵԳՐԸ.— Կարմիրներ, կարմիրներ, ախ, յերանի մի աչքով ել է կարողանա մարդ տեսնել:

ՆԵԳՐԸ.— (Յերգում է):

Իշխան ունեն սիպտակները,

Կոմա ու յանկի շիկահեր.

Իսկ նրանց տեղ մեր յերկիրը՝

Ընձուղտ, ջալլամ, կապիկներ:

Ձայլամները սիրում են մեզ,

Ընձուղտն՝ ինչպես հարազատ,

Թեև նրանց չեմ տեսել յես—

Միևնույն ժամ ծնված:

Յերբ մեծանամ, դառնամ անահ,

Չվախենամ ապտակից,

Ի՞նչ խիստ վրեժ պետք հանեմ

Յես ամեն մի սիպտակից:

Իսկ ամենից ավելի խիստ,

Պիտի պատժեմ նավապետս

Պակհառուում վաղեմ նրան,

Ու թոցնեմ դեպ Աֆրիկա.

Տեղ հասցնեմ,

Հետո ասեմ.

«Բո կոցովդ,

Ձայլամ քեռի,

Հանիր աչքն ես

Մարդակերի»:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Գործդ թողած, ելի սկսեցիր վրանս, տո շուն անպիտան:
 ՆԵԳՐԸ.— Ել չեմ, ել չեմ... պարոն նավապետ:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— (խփում է մտրակով). ել չեմ, ել չեմ անի... կսովորեց-
 նեմ յես քեզ:

ՆԵԳՐԸ.— Վայ, վայ, վայ...

ԿՈՄՍԸ.— (պաշտպանում է առաջը փակելով). չհամարձակվեք:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Կորիք, շան լակոտ, թե չե քեզ ել կզատ:

ԿՈՄՍԸ.— (Համառվելով) Դա ստորութունն է:

ԴԻԿԸ.— (Դուրս վազելով) պարոն նավապետ, նավի վրա խռովություն
 է ծագել:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Ինչպե՞ս:

ԴԻԿԸ.— Նավաստիները խռովություն են բարձրացրել: (Ճամբորդները
 դուրս են վազում սարսափած)

1-ԻՆՆ.— ՃԱՄԲՈՐԴԸ.— Լեցի՞ք դուք:

2-ԻՆՆ.— Ինչ սոսկալի յես:

ԿԻՆԸ.— Գեներալ, դուք պետք է փրկեք մեզ:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— Ձեռք վերցրեք, տիկին, իմ բանս այստեղ ամենից վատ
 է լինելու:

3-ԻՆՆ.— Վախից փոքս ցավեց:

(Գալիս են 3 պատգամավոր նավաստիներ, ճամբորդները սարսա-
 փած են):

1-ԻՆՆ.— Հրեա, նրանք:

2-ԻՆՆ.— Մեզ կմորթեն, սրանք:

3-ԻՆՆ.— Ծովը կնետեն:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— (Հանում է ատրճառակը) Հապա՞ս...

1-ԻՆՆ ՆԱՎԱՍՏԻ.— Այնպես վոր, մեզ ընտրեցին:

2-ԻՆՆ ՆԱՎ.— Թույլ տվեք հայտնելու, պ. նավապետ...

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Պատգամավորներ, ներկայացուցիչներ, ի՞նչ է, կարծում
 եք, թե ձեր նզովյալ Մոսկվան է: Դիկ, շղթայել բոլորին, կես ժամ հետո
 զինվորական դատարան. գնդակահարել:

ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ.— Գնդակահարել, գնդակահարել, կեցցե մեր
 փրկիչ քաջ նավապետ Դյուկը:

Յերկբոց գործող. վերջը

III ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Նավաստիները վատ նստած են ցածի տախտակամածի վրա. կոմսը
 իջնում է վերեկից և ականջ դնում նրանց խոսքերին:

3-ԻՆՆ ՆԱՎԱՍՏԻ.— Բաններս բուրդ է:

4-ԻՆՆ.— » Հա. նավապետը չի ների:

5-ԻՆՆ.— » Իսկ Ռուսաստանը՝ հեռու յես, այստեղից այնտեղ
 ցատկել չես կարող:

3-ԻՆՆ ՆԱՎԱՍՏԻ.— Մեր հաշիվն էլ ցամաք դուրս գալուց հետո կվեր-
 ջացնի:

4-ԻՆՆ (Կոմսին) Դու ի՞նչ ունես հստեղ, ինչ էս թրե գալիս:

5-ԻՆՆ.— Կարելի չե ուղարկված և ծածուկ նայելու և լսելու մեզ:

ԿՈՄՍԸ.— Վո՞չ... ուղում էյի իմանալ, թե ի՞նչ էք անելու:

3-ԻՆՆ.— Ի՞նչ ենք անելու. գլխներս ողակի մեջ ենք կոխելու ու
 վտարելով քացի-քացի անենք:

ԿՈՄՍԸ.— Բայց չե վոր, ձեր են պատգամավորներին անպայման կը
 գնդակահարեն:

4-ԻՆՆ.— Ի՞նչ էս մեջը խառնվում, պակասը դու յես:

ԿՈՄՍԸ.— Յես գիտեմ, ինչ պետք է անել:

ԲՈԼՈՐԸ.— Տեսնում եք, ինչ խորհրդատու լույս ընկավ:

ԿՈՄՍԸ.— Ահա թե ի՞նչ է հարկավոր, ընկերներ:

4-ԻՆՆ.— Ձենդ հա, տեսեք, ինչ խոսքեր ե...

5-ԻՆՆ.— Հա, եղբայր խոսքերի համար սպաները մեր կաշիները
 կմաշկեն:

3-ԻՆՆ.— Խեղից յեղել ե:

ԿՈՄՍԸ.— Ձե, իմ խելքս գլխիս է, բայց ել ուրիշ ճանապարհ չկա,
 ընկերներ, պետք է նավը ձեր ձեռքն առնեք և նավավարներին հարկա-
 ղրեք, վոր քշեն դեպի Արխանգելսկ— Ռուսաստան: Մինչև յե՞րբ պետք է համ-
 բերեք նրանց: Միևնույն է, ձեզ չեն ների, իսկ այնտեղ ազատութուն է,
 Ռուսաստանը: Վճռեցեք, ընկերներ:

4-ԻՆՆ.— Տեսաք, մեր հասցրեց, մանչուկը:

5-ԻՆՆ.— Ի՞նչ կարաս տես նրան:

3-ԻՆՆ.— Իսկ դու թվ ես, պարոն լավ կոմս:

ԿՈՄՍԸ.— Լավ, թեև խոսք եմ տվել վոչ վոքի չպատմել, բայց դե, տես,
 թե ի՞նչ բան է դուրս գալիս: Յես վոչ մի կոմս չեմ, վոչ ել թե պարոն, այլ
 Պետրոս Խալիսկով, իմ բոլոր վկայականներս կեղծ են: Յեղել եմ Գերմա-
 նիայում. իսկ հիմա Ամերիկա յեմ գնում, այնտեղ տղերանց հետ կապ հաս-
 տատելու: Ել շատ խոսելու ժամանակը չի, վճռեցեք, ընկերներ, պետք է
 գործի անցնել: Միթե դուք թույլ կտաք, վոր ձեր ընկերներին գնդակա-
 հարեն:

3-ԻՆՆ.— Ձենք թողնի:

4-ԻՆՆ.— Ավելի լավ է, թող բոլորիս գնդակահարեն:

5-ԻՆՆ.— Հաշիվը մեկ է:

3-ԻՆՆ.— Ի՞նչ է, մենք նավաստիներ չենք, մոռացել եք Կրոնշտադն ու
 Սևաստոպոլը:

ԿՈՄՍԸ.— Ամենից առաջ զենք պետք է ձարել: Եզ բանը յես կանեմ:

Անգլիացի նավաստիները քիչ են և շատ ել չեն գիմարելի պետք և գրավել ռադիո-կայանը, վորպեսզի չկարողանան հայտնել. նավավարներին սպառնալ՝ նրանք ուր ուզես, կտանեն նավը:

ԲՈՂՈՐԸ.— Ծիշտ և, ճիշտ և:

3-ՐԴԸ.— Ուրեմն, վճռեցինք, ընկերներ:

4-ՐԴԸ.— Միայն խելքով պետք և շարժվել:

ԲՈՂՈՐԸ.— Մաթվեյը թող լինի հրամանատար, նա կարգադրի մեզ:

3-ՐԴԸ.— Շատ լավ, չեմ հրաժարվում: Դե հիմա հանդիստ, միք աղմկի, ցրվեցեք ամենքդ ձեր տեղը. հենց վոր սուլեմ, կսկսեք գործել:

(Կոմսը բարձրանում և վերին տախտակամածը, հանդիպում և նեղը Զոին):

ՆԵԳՐԸ.— Ո՛ր, պարոն կոմս, ի՞նչ բարի մարդ եք, դուք խղճացիք թըշվառ Զոին: (Ուզում և համբուրել նրա ձեռքը):

ԿՈՄՍԸ.— (Խլելով իր ձեռքը): Հարկավոր չի:

ՆԵԳՐԸ.— Հրամայեցեք, պարոն կոմս, ի՞նչ վոր կամենում եք՝ Զոն կը կատարի:

ԿՈՄՍԸ.— Լսիր ինձ: Դու ուզում ես ազատ լինել, վրեժ հանել նավապետից և ոգնել ինձ:

ՆԵԳՐԸ.— Այո, ոգնել ձեզ, վրեժ հանել նավապետից և լինել ազատ: Հրամայեք և Զոն ծովը կհետվի գլխի վրա:

ԿՈՄՍԸ.— Դրանք պետք չեն: Նավապետի կայոտում մի արկղ կա ատրճանակներով լիքը... հասկացա՞ր:

ՆԵԳՐԸ.— Դուրս բերե՞ր... Թող սպանի ինձ նավապետը, բայց յես կանեմ այդ ձեզ համար:

ԿՈՄՍԸ.— Վոչ թե ինձ համար, այլ քեզ ու բոլորիդ համար:

ՆԵԳՐԸ.— Կանեմ, բոլորը կանեմ: (Դուրս և վազում):

(Կոմսը ծածուկ մոտենում և թագուն նայում և դեպի նավապետի տեղը): (Նավաստիները ներքևում):

4-ՐԴԸ.— Այ, թե հրաշքը ինչու՞ն է:

5-ՐԴԸ.— Վոչ թե կոմս, այլ Պետկա Պարխոտով:

4-ՐԴԸ.— Ախր նայում ես՝ կոմսի ընեխ չի— իսկը մեզ նմաններից մեկը:

6-ՐԴԸ.— Եզ ինչ հրաշքներ են կատարվում Ռուսաստանում, յերբ գործի մեջ ես տեսակ յերեխաներ են:

5-ՐԴԸ.— Ո՛վ գիտե, գուցե մենք ել կտեսնենք:

4-ՐԴԸ.— Դուցե և կմեռնենք բոլորս իրար հետ:

6-ՐԴԸ.— Ե՛հ, ինչ մեռնելու ժամանակ և, շատ հեռաքրքիր և տեսել, թե ինչ տեսակ և ես նոր բոլշևիկական Ռուսաստանը:

ԿՈՄՍԸ.— (Արագ մոտենում և արկղը ձեռքին, բոլոր նավաստիները հավաքվում են). Ահա ատրճանակները, ճիշտ և, քիչ և, բայց հետո կովի ընթացքում ելի ձեռք կրեբենը: Պահապանները կանգնած են կամրջիկի, սանդուխտի և ռադիոկայանի մոտ: Յես ամեն ինչ գիտեցի լավ:

3-ՐԴԸ.— Այ, քեզ տղա: Ուրեմն, ընկերներ, սկսում ենք: Կամ ազատու-

թյուն, Ռուսաստան, կամ մեռնել իրար հետ: Գնանք մինչև վերջ: (Սուլում և: Նավաստիները ցրվում են ու սողում ամեն կողմ: Պահապանը կամրջիկի մոտ կանգնած և յերեսը դենը, նրան մոտենում են 3-ը հետևից, բռնում հանկարծ ու փակում բերանը):

3-ՐԴԸ.— Ձայն չհանես, հա՛ (խլում են հրացանը և ատրճանակը: Պահապանը զարմանում և, հետո ձեռքը թափ տալիս ու ժպտում: Պայթյուններ են լսվում):

3-ՐԴԸ.— Սկսվեց. Ձեզ տեսնեմ, տղերք:

ԴԻԿԸ.— (Դուրս և վազում): Խռովություն և, նավապետ. (կրակում և, կրակում են և նրա վրա):

ԴԻԿԸ.— (Ճչում և). Յես վիրավորված եմ, յես սպանված... (գալարվում և, ընկնում սանդուխտի տակ):

3-ՐԴԸ.— Մեկին վերջացրիք, հիմա նավապետին:

ԿՈՄՍԸ.— (Դուրս և վազում կարմիր փողկապով):

Ռադիո-կայանը գրավված է:

ՆԱՎԱՍՏԻՆԵՐԸ.— Փնտրեցեք նավապետին. մահ այն շանը:

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— (Վազում և դեպի կամրջիկը). Այս ի՞նչ է. խռովություն, յես ձեզ ցույց կտամ, ուս խոզեր. (կրակում և):

3-ՐԴԸ.— Կրակեցեք դրա՛ վրա, դուք գնդակ չփչացնեք: (Կրակոց):

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— (Դուրս և վազում): Այս ի՞նչ է, այս ի՞նչ է, կրակում են. յես կրակոցին չեմ կարող դիմանալ: (Թագնվում և աթոռի տակ):

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— (Ընկնում և, խրոտացնում): Դիկ, ոգնի՛ր. կախեցեք այս շներին:

3-ՐԴԸ.— Ուշ և արդեն, ասա, քեզ չկախեն: Վերցրեք, տղերք. (բռնում են նավապետին, ուզում են ծովը նետեն): Քաշիր, քաշիր, գալիս և հա...

ՆԱՎԱՊԵՏԸ.— Խնայեցեք, խնայեցեք:

3-ՐԴԸ.— Վեր գցեցեք, տղերք: Նա վտանգավոր չի ել մեզ համար, փակեցեք նրան առանձնարանում:

ԿԻՆԸ.— Աղերսում եմ, խնայեցեք ինձ ու Միմիշկայիս: (Տեսնում և կոմսին): Այս ի՞նչ բան է: Պաշտպանիր ինձ, պաշտպանիր ինձ. կոմսը կարմիր փողկապով և. խեղճ իմ Միմիշկա, կարմիր տեսնել չի կարող:

3-ՐԴԸ.— ՆԱՎԱՍՏԻՆ.— Նավավարին դեսը բերեք: Նավը մերն է:

ԿԻՆԸ.— Սիրաս գնում և. ջուր, ջուր: Յեմ վոչ վոք բժշկական ոգնություն չի հասցնի. գազաններ:

4-ՐԴԸ.— Լավ, լավ:

ԿԻՆԸ.— Ախ, ախ, գեներալը այստեղ և, աթոռի տակը:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— (Դուրս և հանում գլուխը): Ձայնդ կտրիր, հիմար պառավ: Յես ինչ գեներալ եմ: Իմ պապս բանվոր էր, իսկ տատս գյուղացի կին: Յես ել միշտ... են, են... ինչպես և կոչվում... պրոլետարիատի կողմն եմ յեղել:

ԿԻՆԸ.— Ի՞նչ սոսկալի բան և. գեներալը խելագարվել և:

1-ԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴԸ.— Ի՞նչ սոսկալի բան: Ահա բոլշևիկներին մի նոր զոհ:

ԲՈՂՈՐ ՃԱՄԲ.— Ի՞նչ սոսկալի յես, ի՞նչ պետք և լինի մեր վերջը:

3-ՐԴ ՆԱՎԱՍՏԻՆ.— Հանդարտ: Միք աղմկի: Ձեզ վոչինչ չի լինի: Կը-
գնանք մինչև Արխանգելսկ, իսկ այնտեղից ուր կուզեք՝ կորեք: Միայն պետք
է տեղներդ փոխեք հիմա: Կանանց ու յերեխանց տրյուֆներից կտեղափո-
խենք ձեր կայուստները, իսկ տղամարդիկ կարող են տրյուֆներում մնալ:

ԿԻՆԸ.— Խեղճ Միմիշկա չի գիմանալ այս տեսակ հասարակության շըր-
ջանում:

ԳԵՆԵՐԱԼԸ.— Յես կխեղդեմ սրան իմ ձեռքերովս:

ԿԻՆԸ.— Վայ, վայ, յես վախենում եմ նրանից:

3-ՐԴ ՆԱՎ.— Հանդարտ. լռեցեք: Հիմա մեր խոսելու ժամանակն է (բե-
րում են նավավարին): Ահա ընկեր նավավարը: Նավը մերն է: Յես նավա-
պետի տեղը կլինեմ: Պետք է լսես ինձ, հասկացա՞ր (ձեռքը տանում է ատը-
ճանակին):

ՆԱՎԱՎԱՐԸ.— Գու՛ս, գու՛ս, իմ հասկացա՛մ:

3-ՐԴ.— Ընթացքներս փոխում ենք, պետք է լողանք դեպի Արխան-
գելսկ, այս կողմը դեպի Ռուսաստան (մատով ցույց է տալիս քարտեզի վրա):

ՆԱՎԱՎԱՐԸ.— Գու՛ս, գու՛ս, հասկացա՛մ, բոլեիլիկ, գու՛ս, գու՛ս:

ԿՈՄՍԸ.— Յես ասացի, վոր նրանք կհամաձայնեն, միայն շատ խիստ
պետք է հսկել:

3-ՐԴ.— Աչքներս չենք փակի, մի վախենա՛ր:

ՆԵԳՐԸ.— Պարոն կոմս, պարոն կոմս:

ԿՈՄՍԸ.— Հեյ, աղբեր, ել կոմս չեմ, խեցին կոմսությունս: Ա՛յ, ուզում
է՛յի՛ր կարմիրներին տեսնել, տես:

ՆԵԳՐԸ.— Կարմիր, ոհո-հո: Յես տեսնում եմ կարմիրներին, իսկ յերեա-
ները սպիտակ է, կարմիր չեմ, ձեռքները կարմիր չեն:

ԿՈՄՍԸ.— Վոչինչ, բայց հո այստեղ կարմիր է (խփում է կրծքին):

3-ՐԴ.— Յե՛վ վորտեղից են այսպիսի սատանի ձուտերը:

ԿՈՄՍԸ.— Մենք շատ շատ ենք, յես մենակ չեմ, հազարներ ենք, այ, հո
գալիս եք, կտեսներ:

4-ՐԴ.— Իսկ դու, դու ո՞վ ես:

ԿՈՄՍԸ.— Պատկոմ:

Մենք անվհեներ

Յերեխաներ

Ու հանդուգն ենք

Ձափից վեր:

Մեր սրտերը՝

Մըրիկ ու հուր,

Մեր հայացքը՝

Թափանցուն, սուր:

Ուր ել կուզես,

Վոր յերկըրում—

Մեզ համար միշտ

Գործ ենք փնտրում:

Ամեն բույե,

Ամեն մի ժամ.

Գործ կա պատրաստ

Վողջիս համար:

Վորտեղ խիզախ

Յերդ եք լսում,

Վորտեղ ծիծաղ

Ուրախ, հնչուն՝

Իմացեք վոր,

Մենք ենք յերգում

Եղպես յերգեր—

Ուրիշ— ոչով:

Մենք ստրուկ չենք,

Աղա՛ վոչ ել.

Մեր յեղբայրները՝

Կոմսուհաներ:

Ունենք ուրախ

Յեղբայրություն,

Մոսկովիս ե մեր

Հայրենի տուն:

ՆԵԳՐԸ.— Յես ել եմ ուզում ձեզ պես լինել. սրանք սե են (ցույց է տա-
լիս ձեռքերն ու գլուխը), այնտեղ կարմիր է (ցույց է տալիս կուրծքը):

ԿՈՄՍԸ.— Բոլորն ել կարող են լինել— սիպտակներն ել, սեներն ել, դե-
ղիններն ել, ուրիշներն ել, բոլորը:

3-ՐԴ ՆԱՎԱՍՏ.— (Բարձրանում է նավապետի տեղը և կարգադրում):
Ամենն իր տեղը. ամենաառաջ ընթացք, ԴԵՊԻ ՀՅՈՒՍԻՍ, դեպի Արխան-
գելսկ, դեպի Ռուսաստան:

ԲՈՂՈՐԸ.— (Յերգում են).

Գնանք այնտեղ

Մենք միատեղ,

Ուր աշխատանքն է տիրում.

Ուր կյանքն ուրախ է ու պայծառ,

Ուր շղթաներն ըստբուկներին

Ջարդել են մեր մեծ յեղբայրը:

Կամքն ու ձեռքը

Բաղդ են կռում

Հաշտ ու խաղաղ գործի մեջ.

Շիտակ ճամբան

Մեզ ցույց կտան

Մեր ընկերները մինչև վերջ:

Ծանր կովում

Դեմքը ժպտուն

Ամեն մեկը փոխարինող կունենա.

Առաջ դիմենք

Նոր գործի մենք,

Պայծառ ե ուրն, արեկա:

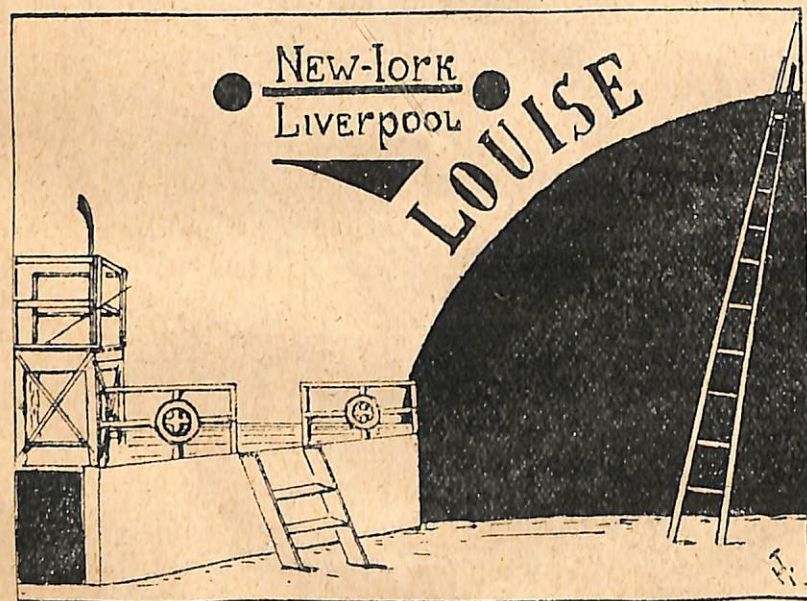
(Վ ե բ ջ)

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լավ է, վոր այս պիյեսան դրվի մեծ դահլիճում կամ հենց բացօդյա:
Բայց մենք խաղացել ենք «Ազատ աշխատանք» մանկատանը (Լիանոզովի
ավանում) վոչ այնքան մեծ մի սենյակում: Կարելի չկա բոլորովին, նավային
իրական պարագայք ստեղծելու, մանավանդ վոր դժվար էլ կլինի գալոցա-
կան ներկայացման համար: Մենք միացրինք մի քանի սեղաններ իրար—

վոր դարձավ վերին տախտակամածը: Մի կողմում, մի փոքրիկ սեղան դրինք մի բարձրույթի վրա և դարձավ նավապետի տեղը, մյուս կողմում կանգնեցրինք մի բարձրածիգ սանդուղք, վորը և կայմի տպավորութիւն տվաւ: Բացի սրանից, այս սանդուղքը հնարավորութիւն եր տալիս լավ դասավորել մասնակցողներին: Նավային մի քանի պարագաներ, շինված մանուկների ձեռքով ստվարաթղթից (փրկող շրջաններ, պլակատներ՝ մակագրված «Լուիզան այսօր՝ ճանապարհվում է», խոսելու խողովակներ նավապետի ոթյակում) — տալիս են նավի բավարար տպավորութիւն: Հագուստների համար առանձին ցուցմունքներ հարկավոր չեն: Մենք բոլոր ճամբորդներին, Դիկի և նավապետի համար սպիտակ շորեր սարքեցինք, իսկ նավաստիների համար մուգ գույնի: Այս ձևով ստացվում եր և տեսողական հետաքրքիր պատկեր և միաժամանակ իրարից աչքի ընկնող տարբերութիւն: Կոմսը ուներ կապույտ նավաստիական համազգեստ: Յերածշաբաթից I-ին գործողութիւնը պետք է ուստական յերգի ընույթ ունենա, II-ին՝ ամերիկական նոր պարերի ու յերգերի, իսկ III-ին՝ պատկոմական և հեղափոխական:

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Թարգմ.՝ Գ. Մեսյան

Ի՞նչ արեցիր դու անապատսան յերեխաների համար:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԻՆ

Մեկն է Մայիս ամսի պայծառ, լուսեղ, զվարթ,
Հազար հույսեր ունենք, հազար յերգեր հպարտ...
Հեռու մոտիկ ընկեր, առած մուրճ ու մանգաղ,
Կազմեք գնդեր խրոխտ, յեկեք արագ անվախ.
Հեռու-հեռու յերկրում կապանք ու փուշ դեռ կա,
Են ել պիտի փշրենք, են ել հնձենք անահ...
Տեսեք արևն ետոր ի՞նչքան հուր է վառել,
Ի՞նչքան ծաղիկ ու խոտ, ի՞նչքան տերև կանթել,
Առունները խոսուն, աղբյուրները գնգան
Կապանքները փշրած՝ սարից յերած կգան...
Յեկեք, յեկեք, յեկեք... Հեղեղների պես հորդ,
Կայծակների պես հաղթ, արևների պես բորբ.
Հրդեհ պիտի վառվի ձեր սրտերի հրից,
Կյանքը պիտի կերավի՝ նորից, նորից, նորից...
Հեռու մոտիկ ընկեր, մուրճի, մաճի, հանդի,
Արագ, աշխույժ, արի, յեկեք հզոր մարտի...
Մեկն է Մայիս ամսի պայծառ, լուսեղ, զվարթ,
Հազար հույսեր ունենք, հազար յերգեր հպարտ:

Գ. Գ.

Մայիսի մեկը մի՞տ մարդկության գաւառն մեծ տունն է լինելու:

ՀԱՐԱՄ ՓՈՂԵՐ

(Հեքիաթ)

Մի շատ բարի մարդ ինչքան վոր բարի յեր, այնքան ել աղքատ: Սա ամեն ուր տեսնում եր փողոցում մի ծեր մուրացկան յերկու աչքով կույր: Չմեռը ձյունի մեջ, ամառն արևի տակ միշտ մի-կնույն տեղը ծախապատիկ նստած, ձեռնափայտը կողքին, կույր ծերունին վողորմություն եր խնդրում աչքքան աղիոցում ձայնով, վոր բարի մարդու սիրտը մղկտում եր: Բայց այդ բարի մարդը ինքն աղքատ եր, վոչինչ չունեց, վոր կույր ծերունուն վողորմություն տար:

Ու ամեն ուր ծերունի մուրացկանի մոտով անցնելիս բարի մարդն ասում եր իր մտքում. «Թե վոր մի քսակ վոսկի գտնեմ ե, արևս վկա, կեսն ես ծերունուն կտամ»:

Ու ճիշտ վոր նա մի քսակ վոսկի գտավ: Շատ զարմացավ, ի հարկե, շատ ել ուրախացավ, բայց չչլացավ—խոսքին հաստատ մնաց: Վերցրեց վոսկին ուղիղ կես արավ, կեսն ածեց նույն քսակի մեջ, մյուս կեսը կապեց թաշկինակի մեջ ու գնաց կույր մուրացկանի մոտ:

— Առ, պապի,—ասաց ու քսակով վոսկին դրեց նրա գոգը:

— Այս ի՞նչ ե, վորդի,—հարցրեց կույր ծերունին:

Վոսկի յե:

— Ինչո՞ւ յես տալիս ինձ այսքան վոսկին:

— Ասեմ ինչու: Քո խեղճ դրությունը վոր տեսնում եյի, ասում եյի ինքս ինձ. «Երեսեկ մի քսակ վոսկի գտնեմ, հալալ կես կանեմ, կեսն ես ծերունուն կտամ»: Հիմի գտել եմ, կես եմ արել ու քեզ եմ տալիս:

Ծերունին ել վոչ տարավ, վոչ բերեց—հարցրեց.

— Հետո հալալ ես կես արել:

Բարի մարդն յերգում-կրակն ընկավ, վոր հալալ ե կես արել:

— Մինչև վոր քոնն ու իմը ծանր ու թեթև չանեմ, չեմ հավատա,—ասաց կույր մուրացկանը:

Բարի մարդը տվեց նրան թաշկինակի մեջ կապած իր բաժինը: Ծերունին անասա վերցրեց և, ծանր ու թեթև անելու տեղ, ծոցը կոխեց թե իր և թե նրա բաժինը:

Բարի մարդը զարմացավ:

— Այդ ի՞նչ արիք, պապի,—հարցրեց:

— Իմ բաղդին գտել ես, բոլորն ել ինձ կհասնի,—հանգիստ կերպով պատասխանեց ծերունին ծոցը կոճկելով:

— Ճիշտ ե քո բաղդին եմ գտել,—ասաց բարի մարդը,—բայց խո չեմ ասել, թե բոլորը կտամ քեզ: Ինչո՞ւ ծոցդ կոխեցիր: Յետ տուր իմ կեսը:

Ծերունին, ընդհակառակը, ծոցն ավելի պինդ կոճկեց:

— Թե խելք ունես, սուս արա և հեռացիր,—ասաց նա հանգիստ:

Բարի մարդը տեսավ, վոր ծերունին հանաք չի անում, վրա ընկավ, վոր յես առնի իր բաժինը:

Բայց մուրացկանը պինդ բռնեց ծոցը, ընկավ յերեսի վրա և սկսեց բղավել:

— Ոգնեցեք, ինձ կողոպտում են...

Փողոցի մարդիկ հավաքվեցին նրանց զլխին:

Բարի մարդը վոչ մի կերպ չկարողացավ համոզել նրանց, վոր կողոպտոգն ինքը չե, այլ ծերունին:

Նրան չհավատացին, մինչև անգամ ծիծաղեցին, վոր նա սկսեց տուրախով վոսկու պատմությունն անել, ու մի լավ ել ծեծեցին:

— Զահել, աշխատանքի ընդունակ մարդ ես, ու չեմ ամաչում—կույր ծեր մուրացկանի կոպեկ-կոպեկ հավաքած փողերն ես ուզում խլի: Կորի կորի, թե չե՝ մեծ տեղդ ախանջդ կմնա:

Այսպես վզակոթին տալով, դառ ու դատարկ քշեցին խեղճ բարի մարդուն:

II

Այս անարդարության վրա բարի մարդու սիրտը լցվեց սոսկալի շարությամբ դեպի ապերախա ծերունին: Ինչքան վոր առաջ խղճում եր նրան, այժմ նույնքան ատում եր: «Բաս յես մարդ չեմ լինի, թե վոր ուտեցնեմ քեզ քո այդ վարմունքը»—ասաց նա մրաքումը և սկսեց—հեռու մոտից ման գալ այն փողոցում, ուր նստած եր կույր մուրացկանը:

— Հետո ճանաչում եմ դողիդ, — հարցրեց նա:
 — Վճռողից ճանաչեմ, վորդի, — պատասխանեց ծերունին. —
 նրա վոչ մտնելն եմ իմացել, — քնած եյի, — վոչ ել աչք ունեմ, վոր
 տեսնեյի:

— Բաս ինչպես պետք ե բռնես:

— Ինչպես... այն յես գիտեմ, — ասաց ծերունին խորհրդավոր
 կերպով:

Հետո խնդրեց.

— Իմացել եմ բարի մարդ ես, աղքատներին կերակրում ես
 ձրի. քաղցած եմ, մի պատառ հաց տաս ուտեմ:

Բարի մարդը հրամայեց ծառաներին, վոր լավ կերակրեն ծե-
 րունուն: Ինքն ել նստած մնաց նրա կողքին և սկսեց ծառայել նրան:

Հենց առաջին պատառը, վոր ծերունին բերանը դրեց և անա-
 տամ բերանով ծամծմելուց հետո ուզում եր կուլ տալ, մնաց կո-
 կորդում, և նա քիչ մնաց խեղդվեց:

Իսկույն բարի մարդը պատառը հանեց նրա բերանից և ազա-
 տեց նրան խեղդվելուց:

Հենց վոր ծերունին ուշքի յեկավ, վրա ընկավ և պինդ բռնեց
 բարի մարդու ձեռքից:

— Բռնել եմ, գողիս բռնել եմ, — բղավեց նա այնպիսի մի ու-
 ժով, վոր ամբողջ ճաշարանը հավաքվեց նրանց գլխին:

Բարի մարդը թե վախից և թե զարմանքից քար կտրեց:

— Ի՞նչ ես ասում, պապի, գժվել ես, — ասաց նա:

— Դու յես, դու յես գողս, չես կարող ուրանալ... Տուր, տուր
 այս բոպեյիս փողերս, թե չե գանգատ կդնամ, սաղ աշխարքում
 խայտառակ կանեմ քեզ, շարունակում եր բղավել ծերունին և այն-
 պես պինդ եր բռնել բարի մարդու ձեռքից, վոր կարծես մի հիսուն
 տարով ջահելացել եր:

Տեսնելով, վոր իսկապես ուրանալ չի կարող, վորովհետեւ ծե-
 րունին, ինչպես յերևում եր, առայժմ իրեն միայն հայտնի մի հաս-
 տատ նշանով ճանաչել եր իր իսկական գողին, բարի մարդը վճռեց
 անկեղծորեն խոստովանվել ամեն բան, մանավանդ վոր ծերունին
 սպառնում եր գանգատ գնալ և ամբողջ աշխարհում խայտառակել
 իր բարի անունը: Բայց ամենից առաջ նա հրամայեց, վոր իրենց
 գլխին հավաքված մարդիկ հեռանան, հետո, յերբ ինքն ու ծերու-
 նին մենակ մնացին, ասաց.

— Քո գողն իսկապես յես եմ, պապի: Բայց գիտե՞ս յես ով
 եմ և ինչու գողացա փողերդ: Յես նա յեմ, վոր իր գտած վոսկին
 հալալ փայ արավ քեզ հետ, բայց դու նրա փայն ել խլեցիր, հալա
 մի լավ ել ծեծել ավիր փողոցի մարդկանց ձեռքով, այնպես ցույց
 տալով, թե յես եմ քեզ թալանողը և վոչ թե դու ինձ: Յես վճռե-
 ցի պատժել քեզ քո ապերախտության համար: Ու հենց նույն օրը թա-
 քուն մտա յետևիցդ քո տունը ու, յերբ որ դու քնեցիր, դատար-
 կեցի քո փողերի գաղտնի պահարանը: Հիմա դու ասա, լավ արի՞,
 թե վատ:

Ծերունին չպատասխանեց:

— Իմ կարծիքով՝ լավ արի, — շարունակեց բարի մարդը, — վո-
 րովհետեւ ապերախտությունը լավ բան չե և ապերախտ մարդը
 պետք ե պատժվի: Բայց այս թողնենք: Հիմա գանք քեզ: Զարմանքս
 տանում ե, թե ինչպես իմացար, վոր գողդ յես եմ, քանի վոր,
 ինչպես ինքդ ել ասացիր, վոչ աչք ունես, վոր տեսնեյիր, վոչ ել
 զարթուն եյիր, վոր իմանայիր: Այդ վոր ասես, պապի, քո բոլոր
 փողերը յես կտամ քեզ առանց գանգատի, առանց դալմադալի, հա-
 լա մի բան ել ինքս կավելացնեմ:

Ծերունին յերկար մտածեց, մտածեց, հետո ասաց տխուր ձայ-
 նով:

— Յերբ վոր դու անկեղծ կերպով խոստովանվեցիր, վորդի, յես
 ել կատեմ իմը: Ասացի, վոր յես շատ հարուստ եյի, բայց չասացի,
 վոր փողապաշտ եյի, ագահ և ժլատ: Փողն իմ աստվածն եր: Փող
 դիզելու համար ինչ վատություն ասես՝ անում եյի. խաբում եյի:
 սուտ յերդում ուտում, գողանում, կողոպտում, նույն իսկ չեյի
 քաշվում վորբերի բերնի հացը կտրելու: Վոչ մի բանվոր չեմ դի-
 մանում ինձ մոտ, վորովհետեւ ամիրաներով աշխատեցնում եյի և
 դառ ու դատարկ ճամբու դնում, շահագործում անվերջ. շատ ու
 շատ խեղճեր սե ու մութ են անցկացրել իրենց օրը: Ամեն օր հաղա-
 րավոր բերաններ անեծքներ եյին ուղարկում ինձ: Որ ու գիշեր
 միայն այն եյի մտածում, թե ել ումը կարող եմ դուփել, ումից կա-
 րող եմ գժլել, վոր գանձարանս ել ավելի հարստացնեմ: Ու մի օր
 յեկա կուրացա: Գանձարանս արդեն զմփում եր վոսկով ու արծա-
 թով: Բայց ի՞նչ ոգուտ: Ամեն անգամ, վոր փորձում եյի այդ գան-
 ձարանից մի կոպեկ հացի տալ, այդ հացը կուլ չեմ գնում, մնում
 եր կոկորդումս և յես քիչ եր մնում, վոր խեղդվեյի, ինչպես վոր
 հիմի:

Ծերունու այս խոսքերի վրա բարի մարդը մատը կծեց:

— Ա, ուրեմն դրանով իմացար,—բացականչեց նա:

— Դրանով, բա, դրանով, փորդի, թե չե՝ ուրիշ ինչով կարող եյի իմանալ,—ասաց ծերունին և շարունակեց.—Յերբ փոր այն առա-
վար վեր կացա, տեսա գաղտնի պահարանս դատարկել են, ասի՝
այնքան չեմ մեռնի, մինչև փոր գտնեմ գողիս: Ու ցուպս առա, ընկա
գյուղե գյուղ, քաղաքե քաղաք, աշխարհե աշխարհ: Ուր հասում եյի,
փող չեյի խնդրում. ասում եյի՝ մի պատաս հաց տվեք ուտեմ: Թե
փոր տված հացը կուլ եր գնում, ասում եյի՝ սա իմ գողը չի: Քս
տված հացը տեսար, փոր մնաց բողազումս: Դրանով իմացա, փոր
այստեղ խառն ե իմ դատած հարամ փողն ու հաստատ ել իմացա,
փոր դու յես իմ գողը:

— Լավ, հարամ դատած փողերդ փոր չեյիք կարողանում ու-
տել, բա ինչով ես ապրել մինչև հիմա,—հարցրեց բարի մարդը:

— Մուրացկանությամբ, փորդի, սրա-նրա տված փողորմու-
թյունով,—պատասխանեց ծերունին: Հիմի, փոր գտա գողիս, հան-
գիստ կմեռնեմ: Գնա, փորդի, ինչքան փոր իմ հարամ դատած փո-
ղերը մի պատիժ դարձան ինձ, այնքան թող հալալ լինեն քեզ, քա-
նի փոր դու այդ փողերը չես պահում ինձ պես, այլ գործ ես ածում
խեղճ, անկար մարդկանց բարություն անելու համար: Թող այդ
փողերն ելի գնան նրանց, ումից փոր յես խլել եմ:

Ասաց ծերունին, ցուպն առավ և դուրս գնաց:

Նար-Նու

Մենք գալիս ենք փոխարինելու մեր հեղափոխական մարտիկ-
ներին:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵՎԸ*)

Խումբ 4. ՀԱՆՈՐԾԱՆԵՐ

Յերմուկի ԱՐԴ. ԱՅՎԱԶՅԱՆԻ

Զար-նան հու- աա տու այս ու-րախ ո-րին
դուրս յե - լեք խուճ, խուճ, բան - փոր ըն - կեր - ներ,
յեկ փող - զույն տա - լով դադա ու չո - րե - րին
յեր - գեք յեր ա - վատ տո - նա-կան յեր - գեր
տո - նա-կան յեր - գեր:

Գոռ ջարձագանքը ձեր հաղթ յերգերի
Թող սարսափ աղբի թշնամու սրտին,
Թող ցնցի հողին բռնափորների,
Հանգիստը խլի ճնշող հարձակուն:

Յեկ թող խլանա ձայնը բռնության
Ազմուկ չ'լավի գործարաններից.
Այսօր մեր տանն և վեհ գիտակցու-
թյան

Թող պայթի աղան համառ գայլու յթից:

*) II volta-ն յերգել միայն յերգի վերջը:

ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ՄԱՅԻՍԸ

Մի բեռնաբուրյուն մանկապարտեզի համար, խմբական արտասանությամբ լեվ յերգով:

Բեմը անտառ է ներկայացնում, գետինը և ծառերը ծածկված են ձյունով: Սվանայների վրա Ձմեռ-Տատը գավազանը ձեռքին: Հեռվում մի խումբ տուլաշներ*:

Նրանց առաջնորդում է յերիտասարդ զեկավար-Ապրիլը: Տուլաշների հագին մոխրագույն զգեստ, գլխին՝ սաղավարդ—թռչունի գլուխ: Ապրիլի հագին բաց կանաչ, կամ յերկնագույն թիկնոց, ձեռքին սուր:

Վարագույրը բարձրանալիս տուլաշները հարձակվում են Ձմեռ-Տատի վրա:

Տուլաշների խումբը (կարելի չէ արտասանել նվագակցությամբ)

Դընա, կորիք, անպետք Ձմեռ,
Կյանքիդ վերջին ժամը խփեց...
Մեզ նոր կյանքը ազատաբեր
Իր մոտ կանչեց ու ձայն տվեց:
Շղթաները ժանգով պատած
Մենք կը ջարդենք հզոր ձեռքով,
Յեվ նոր բախտին լայնատարած
Կը տիրանանք արի կամքով:
Դե, յեղբայրներ, առաջ քայլենք,
Դիշեր չըկա ել մեզ համար:
Իսկ դու, պառավ չար ու անպետք,
Գնա, կորիք ու թող անտառ:

(Ապրիլը առաջ գալով)

Յես Ապրիլն եմ ջանել ու հաղթ,
Փետրվարին, մարտին յեղբայր,
Յես նեւում եմ կանչ և անվախ
Կռիվ սկսում Ձմռան հետ չար:

Տուլաշների խումբը—Դե, հեռացիր, պառավ Ձմեռ,
Դընա, կորիք ու թող անտառ:

Ապրիլը — Ձյունից ազատ, ճամփով կանաչ,
Դեպի գետը այն սառույցապատ,

*) Տուլաշ՝ սև ազգավ (грач).

Յես քայլում եմ, անցնում առաջ:
Վոր շուտ ջարդեմ սառույցը հաստ:

Տուլաշների խումբը—(Հարձակվելով)

Դե, հեռացիր, դու չար Ձմեռ,
Դընա, կորիք ու թող անտառ:

Ձմեռ — Վոչ, Ապրիլ իմ, վոչ սիրելիս,
Սիրունիկ իմ, մի քիչ սպասիր.
Դեռ մենք քեզ հետ կռիվ կը մղենք,
Միայն այնպես կը բաժանվենք:
Մահ է սպասում քեզ հանելի,
Դե, դուրս արի...

Ձմեռը հարձակվում է Ապրիլի վրա: Ապրիլը մահացու վիրավորված— վայր է ընկնում:

Տուլաշների խումբը—(շփոթված.)

Վայ մեզ, վայ մեզ, մենք ինչ անենք,
Պարավեց, սպանվեց Ապրիլը մեր...
Միթե նորից քամի, անձրև
Բուք ու բորան, ցուրտ մահաբեր:

Մի ձայն—(Տուլաշների հետևի շարքերից, բարձր)
Ե՛յ, յեղբայրներ, ահա մի յեղք—
Պիտի կանչել, շուտ հրավիրել
Բանվորական Մայիսը մեր.
Նա կը հաղթի չար պառավին,
Մահ կը բերի այդ անպետքին:

Տուլաշների խումբը—(հուզված և բարձր)

Մայիս, Մայիս, էյ, ժիր բանվոր.

Յերևում է Մայիսը: Նրա հագին վարդագույն թիկնոց, ձեռքին յերկար վոսկեզոծ գավազան, ծայրին կարմիր զրոշակ:

Մայիսը—(նվագակցությամբ)

Մայիս եմ յես
Կանաչազարդ,
Նուրբ տերևով,
Աշխույժ, զվարթ,
Արի կամքով,
Անհնազանդ...
Շտապում եմ յես,

Քայլում առաջ,
Դեպի նոր կյանք՝
Յերգ ու շառաշ...

Գովազանով գլխում ե ծառերին, ծառերից թափվում են ձյունի փաթիլ-ները: Չմեռը, ձգելով իր գովազանը, փախչում ե: Բեմը լուսավորվում է կարմիր լույսով:

Մայիսը (շարունակում ե)
Մայիսն եմ յես
Բանվորական,
Ընկերը քաջ
Կարմիր զարնան.
Յես տոնն եմ մեծ
Աշխատանքի,
Ուրախության
Յեվ բերկրանքի:
Ե՛յ, ընկերներ,
Կանչս լսեք
Կարմրաթև.
Յես բանբերն եմ
Ազատության,
Սուրճանդակը
Խաղաղության,
Ինձ մոտ շտապեք
Ճամփով անշեղ:

Ամեն կողմից գալիս են և շրջապատում Մայիսին բանվորները կարմիր շապիկներով, ձեռքներին մուրճ, գուլպայիները՝ մանդաղներով: Մայիսը բարձրանում ե պատվանդանի վրա: Նրա հետևից իջնում ե մի վարագույր, վորի վրա նկարված են մուրճ, մանդաղ և առաջ: Յեկվորները շրջապատելով Մայիսին ընդունում են գեղեցիկ զիւրք ու յերգում խմբովին:

Խումբը յերգում ե:

Խումբ — բարգմ. ՀՈՒ. ՊՈՂԱՍՅԱՆԻ

Յիւրաքանչեւ. Ա. ՏԻԳՐԱՆՅԱՆԻ

Հայերգ

Piano

Soprano

Alto

Դար - բին - ներ են՝ մենկ կամ - թով զա - ին
Լ կար - Յես ա - մեն զար - կից հե - տո

Բե - նա - լիս են՝ մենկ դար - բնում բախ - տի
Կա - կա - տում ե սե իա - վա - ըր բազ

Վեր են՝ պար - զում մենկ մեղ - եր ա - ին
Լ փախ - զում ե նա կա - նաչ դաշ - զով

Տե - ճում եմ փառ Կործ - լի փառ փառ
 ու փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ

Դար - լի - ներ - եմ փառ Կամ - լի փառ փառ փառ
 փառ - եմ փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ

Նում եմ փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ
 ցում եմ փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ փառ

• ՏԱՆԳ-ՀՈՆԳ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

Ամբողջ յերկու տարի ծերունի Չանգ-Սին թափառում էր անգլիական խոշոր կոնցեսիայի¹⁾ հողամասերում ընկած գյուղերում:

Ամեն մի գյուղացի, վոր մեջքը ծռած առավոտից մինչև իրիկուն աշխատում էր իր բրձնի արտում, ուրախությամբ էր մտածում այն ժամի մասին, յերբ իր մետաղե դրամը կը զընգա Չանգ-Սին-ի թիթեղյա արկղում: Յեվ չեղավ մի դեպք, յերբ խղճուկ գյուղական խրճիթի տերը հանգիպի ծերունի Չանգ-Սին-ին և անճար կերպով ձեռքերը թափ տալով ասի նրան.

— Այս անգամ յես վոչինչ չունեմ, Չանգ-Սին:

Վոչ մի անգամ այդպիսի դեպք չպատահեց, թեև շատ հաճախ գյուղացին իր քաղցը հագեցնելու համար սե իական թուփն էր կուտալիս:

Այդպես յերկու տարվա ընթացքում ծերունի Չանգ-Սին կարողացավ հավաքել դպրոցի շինության համար հարկավոր գումարը: Նա պատվով կատարեց իրեն հանձնված գործը:

¹⁾ Կոնցեսիա. — Վոր և և կառավարություն իր այս կամ այն հողամասը կամ հանքերը վորոշ պայմանով տալիս և մասնավոր մարդկանց կամ ընկերությունների ոգտագործելու նպատակով:

Յեվրոպական պետությունները, գլխավորապես Անգլիան, Ամերիկան և յապոնական պետությունը բազմաթիվ կոնցեսիաներ ունեն Չինաստանում: Նրանք ոգտվելով Չինաստանի հեռամնացությունից վոչ միայն շահագործում են իրենց արված հողամասերը, այլ և հաստատել են այնտեղ իրենց սեփական կառավարությունը — վոստիկանություն, դատարան և այլն: Այդ կոնցեսիաներում կան բավական չինական գյուղեր և քաղաքներ: Կոնցեսիաներում ապրող չինացիները շատ ավելի բազմաթիվ են, քան ոտարները: Բայց և այնպես նրանք կ ստիպված են յենթարկվելու հաճախ ոտարների որենքներին: Այդ և նման անհավասար պայմանների և անիրավությունների դեմ և կռվում այժմ Չինաստանի ազգային-հեղափոխական (Կանտոնի) կառավարությունը:

Յերբ յերկու տարի առաջ գյուղական ժողովը վորոշեց՝ գալրոց շինել, բոլոր ծերունիներն ել, իբրեւ մի մարդ, գոչում եյին։

— Փողերը թող Չանգ-Սին հավաքի։

Հենց այդտեղ ե, վոր յերիտասարդներից մեկն ասաց հանաքով։

— Դե, ինչպէս կարող ե այդպիսի ծերունին գլուխ բերել փողի հետ կապված այդտեսակ մի ծանր գործ։

Այդ ժամանակ ծերունի Չանգ-Սին կանգնեց և սկսեց խոսել հանգիստ, բայց քիչ գողգոջուն ձայնով։

— Դու ճիշտ ես ասում, զավակս, յես ծեր եմ, և իմ բանը չի փողի հետ գործ ունենալը։ Բայց յեթե իմ վորքերն այնքան արագավազ լինեն, վորքան Չահել ոխկշիի վորքերը, ելի յես չեյի վերցնի փողերը և փախչի։ Մի բան եմ միայն յես ցանկանում—վոր մահը վրա չհասնի ինձ, մինչև վոր ավարտեմ իմ աշխատանքը։ Վորովհետեւ յես չեմ ուզում, վոր իմ ժողովրդի յերեխաները բաղխեն այն գալրոցների փակ դռները, վոր շինել են զգվելի սպիտակ շներն*) իրենց յերեխաների համար։

Յերիտասարդության ուրախությանը վերջ չկար այդ որը։ Մինչև յերեկո նրանք խաղեր եյն սարքում, յերգում, պարում։

* * *

Դժվար ե նկարագրել, թե ինչպիսի, այսպես ասած, անմատչելի բերգեր առնելուց հետո միայն հաջողից Տանգ-Հոնգ մեծ գյուղի հրապարակում կանգնեցնել մի հարկանի ցածրիկ տուն։ Դժվար ե թվել այն դժվարությունները, վորոնց ստիպված եյին հաղթահարել, մինչև վոր այս տան բուսամուտների դատարկ շրջանակները փայլեցին ապակիներով և տանիքը՝ ներկով։

... Միտեր***) Լաուրիսը,—գյուղի վոստիկանական պահակատեղի (պոստ) վերատեսուչը,—իր բնակարանի հովանոցում սիգար եր ծխում, յերբ առաջին անգամ նրա մոտ յեկան գյուղացիների պատգամավորները։ Յերկար ժամանակ կանգնած եյին չինացի պատգամավորները հովանոցի առաջ՝ անվճարական կերպով մի վոտից մյուսին անցնելով, սակայն միտեր Լաուրեսը նույն իսկ չեր ել

*) Խոսքը վերաբերում ե ստարներին—յեվրոպացիներին և ամերիկացիներին։

**) Վոլորմած տեր — պարոն (կանանց ասում են միտերիս (տիկին), որիորդներին՝ միսս)։

նայում նրանց. նա ծխում եր սիգարը՝ մարսելով հենց նոր վերջացրած նախաճաշը։

Վերջապես Չանգ-Սին դիմեց մի վճարական հանդգնության, վոր մինչ այդ վոչ տեսնված եր, վոչ լսված։ Նա ծունկ չոքեց հովանոցի տուջե բսած խոտերի մեջ և ասաց ցածր և մեղմ ձայնով։

— Ներիր մեզ, վորոշմած տեր։ Մենք յեկել ենք խնդրելու քեզ... Յույց տուր մեզ քո վոսկյա սրտի բարությունը...

— Ինչպէս ես համարձակվում, կեղտոտ խոզ, — գոռաց նրա վրա միտեր Լաուրեսը։ Բայց և այնպես նա տեղից չշարժվեց, թեև խիստ զայրացել եր։ Նա չուզեց կուշտ նախաճաշից հետո իր պարտացրած մարմին վորեւե անհանգստություն պատճառել։

— Ներիր մեզ, աղաչում ենք քեզ... կրկնեց Չանգ-Սին, մենք յեկել ենք խնդրելու քեզ... Թույլ տուր չինական գալրոց շինենք... Չինական գալրոց... այստեղ, գյուղում, Չու-Պան-Ֆանի տան կողքին։

— Վոչ, — ասաց կտրուկ կերպով միտեր Լաուրեսը։

Դրանից հետո շատ անգամ ելի պատգամավորությունը յեկավ հովանոցի մոտ և միշտ ել լսեց միտեր Լաուրեսի կտրուկ «Վոչ» պատասխանը։

Յեվ ահա մի որ ել Չանգ-Սին մենակ յեկավ միտեր Լաուրեսի հովանոցի մոտ։ Դարձյալ ծունկ չոքեց և մի քանի խոսք ասաց մեղմ ու ցած ձայնով։ Այս անգամ միտեր Լաուրեսը վոչ միայն հրամայեց նրան կանգնել, այլ և կանչեց իր մոտ հովանոց։ Յեվ յերբ Չանգ-Սին քառասուն նոր ու փայլուն դրամ հանեց իր այն քսակից, վորի մեջ պահում եր գալրոցի շինության համար ժողոված փողը, և հարգանքով մեկնեց միտեր Լաուրեսին, վերջինս ասաց հանգիստ ձայնով։

— Միայն թող հյուանները չաղմկեն առավոտյան։

Դա առաջին բերդն եր վոր նվաճեց Չանգ-Սին, բայց նրա հետեւ կար նաեւ յերկրորդը, յերրորդը... Յեվ Չանգ-Սին սարսափով եր դիտում, թե ինչպես իր այնքան խնամքով հավաքած կոպեկները հալչում են որեցոր։ Իսկ գյուղացիները ավելի և ավելի եյին զբոլում իրենց մի բուռ բռնձից և մի կտոր հացից՝ նոր ու նոր կոպեկներ հաւցնելով Չանգ-Սինին։

Դալրոցի շենքը, թեև դանդաղ, բայց և այնպես բարձրանում եր։

Յեվ կանայք շրջակա գյուղերից, հենց վոր ազատ ժամանակ եյին գտնում, գալիս եյին յերեխաների ձեռքից բռնած դալրոցի մոտ և ասում նրանց։

— Այ, սա դպրոց ե լինելու, դու պետք ե այստեղ սովորես: Գալիս եյին և տղամարդիկ, նայում եյին շենքին, շոշափում գերաններն ու տախտակները, փորպետի տեսնեն լավ տեսակի նյութ ե ընտրված շինութեան համար, թե վոչ:

— Մեր դպրոցն, — ասում եյին նրանք. — պետք ե յերկար տա-
րիներ ապրի:

* * *

Տոնակատարութեանից դեռ շատ առաջ բոլոր գյուղերումն ել սկսվեցին պատրաստութեանները: Աղջիկները ժապավեններով զար-
դարում եյին իրենց մագերէ: Կանայք յեռանդով մաքրում եյին ի-
րենց ամուսինների կապույտ շորերը, իսկ յերեսաները մտածում
եյին միմիայն մոտեցող տոնի մասին:

Յեւ ահա տոնի որը վաղ առավոտից սկսած գյուղերից դեպի
մեծ ճանապարհ տանող բոլոր ճանապարհներն ու շափիղները բռնված
եյին ճանապարհորդներով: Գյուղացիք եյին իրենց ընտանիքներով:
Առաջից գնում եր հայրը, նրան հետևում եյին յերեսաները, իսկ
ամենից վերջը մայրը՝ փոքրիկին առած շալակը: Յերեսաները խն-
դում եյին: Նրանց մեծ ուրախութեան եր պատճառում այդ որվա
տոնը և անամպ պարզ յերկինքը: Տղամարդիկ գրուցում եյին, իսկ
կանայք առաջ եյին գնում լուռ, քիչ կռացած իրենց շալակի բեռ-
ների — յերեսաների ծանրութեան տակ:

Առավոտյան ժամի ինն եր: Տանգ-Հոնգ գյուղի հրապարակն ար-
դեն բռնված եր բազմութեամբ, վոր ուրախ տրամադրութեամբ զր-
վում եր ինչպես մեղուի փեթակը: Իսկ նոր և վառ գույնով ներ-
կած դպրոցական շենքը զարդարված պլակատներով, հովհարներով
և ծաղիկ շղթաներով, սպասում եր իր բացման հանդեսին:

Դպրոցի շենքը տանող սանդուղքի վրա յերեսաց մի յերիտասարդ,
խոշոր յեղջուրե շրջանակներով ալիոցը քթին:

— Ուսուցիչը, ուսուցիչը, — լսվեց ամբոխի մեջ:

— Ուսուցիչն ե, կանտոնի ուսուցիչներից...

— Լուսթյուն, ճառ ե ասելու, ձայներդ կտրեք...

Բոլորը լռեցին:

— Այ, այս շները, — խղեց հանկարծ լուսթյունը մի կատաղի
ձայն: Դպրոցի շենքի անկյունից յերեսաց միստեր Լաուրեսը սպի-
տակ ձիու վրա և մտավ ամբոխի մեջ:

— Կեղտոտ խոզեր, — գոռում եր նա կատաղած, — և թույլ
տվեց ձեզ հավաքվելու այստեղ:

Յեւ ողում հնչեց մտրակի ձայրը:

Յրվեցեք, — գոռում եր նա բարկութեանից ընդհատվող ձայնով:

— Ինչո՞ւ ցրվեցեք, — առարկեց նրան ուսուցիչը ցածր, բայց հաս-
տատուն ձայնով, — մենք այստեղ վոչ մի վատ բան չենք անելու:

Միստեր Լաուրեսի դեմքը սպրթնեց գայրույթից, բայց նա զր-
պեց իրեն և ասաց բերանը ծռած ժպտալով:

— Յեթե յես չարգելեմ ձեզ հեռանալ, ապա ձեզ կը քշեն:

— Մենք չենք հեռանա, գոչեց մեկը ամբոխի միջից:

— Մենք այստեղ կը մնանք, — գոչեց միաձայն հուզված ամբոխը:

Միստեր Լաուրեսը ինչ վոր ձայնեց, և դպրոցական շենքի ան-
կյունից յերեսացին ուսուցիչն ճիպոտներով զինված վոստիկանները,
իսկ նրանց հետևից՝ զինվորները:

Վոստիկանները հարձակվեցին ամբոխի վրա և սկսեցին իրենց
ուսուցիչն ճիպոտներով հարվածել հավաքվածների գլխին, մեջքին,
դեմքին, վորտեղ հասնում եր:

Ամբոխը կատաղեց:

— Տվեք դրանց, — գոռում եյին գյուղացիները:

Յեւ ամբոխը հրելով վոստիկաններին, նրանց հետ նաև միստեր
Լաուրեսին, հասցրեց մինչև դպրոցի նոր ներկած պատը: Վոստի-
կանները անհայտացան դպրոցի շենքի հետևում:

Միստեր Լաուրեսը մեկ ել ճոճեց մտրակը և ինչ վոր անհաս-
կանալի խոսքեր ասաց բարձր ձայնով: Զինվորները բարձրացրին
հրացանները և ուղղեցին ամբոխին:

Ամբոխը լռեց վայրկենապես. և այդ լուսթյան մեջ լսվեց հրա-
ցանների խլացուցիչ համազարկը:

Ամբոխն սկսեց փախչել գյուղի նեղ փողոցներով ցածիկ խոր-
ճիթների հետևը. իսկ նրանց հետևից լսվում եր հրացանների ձայնը,
կարծես ընկույզ եյին ջարդում:

Հրապարակը դատարկվեց: Դպրոցի առջև մնաց միայն մի փոք-
րիկ աղջկա դիակ, իսկ նրանից քիչ հեռու — ծերունի Չանգ-Սին եր
ընկած՝ կնճռալից դեմքը խրած արդեն դեղնող խոտերի մեջ:

* * *

Այդ գիշեր միտեր Լաուրենսը քնեց հանգիստ և խոր քնով: Նա չէր գգում, վոր հարբեցողությունից հետո նման փառավոր քունը մահվան նշան է:

Անադմուկ կերպով մոտենում էր միտեր Լաուրենսի մահը գիշերային լուսթյան մեջ, սողում էր մեծ ճանապարհով, թեքվում գյուղի նեղ փողոցներով և մտնում միտեր Լաուրենսի բնակարանը:

Մահաբերների առջևից գնում էր մի բարձրահասակ կին՝ մի ձեռքով կրծքին սղմած փոքրիկ աղջկա անկենդան մարմինը, իսկ մյուս ձեռքով բռնած ծխացող ձյութե կերոնը: Կերոնի թույլ լույսը լուսավորում էր շուրջը—մռայլ և վճռական դեմքերը և խաղում բարձրացրած մահակների, ցցերի և նիզակների վրա:

Շուտով բոցավառվեցին միտեր Լաուրենսի բնակարանի տակ դարսած բրնձի ծղոտները: Մահակներն ու քարերը թռան դեպի լուսամուտները և փշրելով ապակիները ընկան սենյակները:

— Վեր կաց, միտեր Լաուրենս,—գոռում էին կանայք—վեր կաց, անիծյալ շուն:

Միտեր Լաուրենսը դուրս թռավ պատշգամբ կավճից ավելի սպիտակած, գիշերային շորերով, հաստ, փորպես յեզան փուչիկ: Յուրաքանչյուր ձեռքով բռնած ուներ նա մի բրաունինգ (ատրճանակ), բայց նրա ձեռները գողում էին և նա կրակեց ողի մեջ:

Սակայն արձակված քարերը հասան իրենց նպատակին: Թռչելով կրակով բռնված պատշգամբից՝ քարերը կպան միտեր Լաուրենսի գանգին:

— Սատկիր, սատկիր,—գոռում էին կանայք,—սա պահանջում է, վոր սատկես—ասում էին նրանք բարձր բռնած փոքրիկ աղջկա դիակը:

Այն ժառանգակ ամբոխի միջից առաջ յեկավ մի յերիտասարդ: Նա բարձրահասակ էր և ուժեղ: Հեշտությամբ թռչկոտելով պատշգամբի ճաղերի վրայով, ձոճեց իր հին ժանգոտած նիզակը և միտեր Լաուրենսի հաստ մարմինը մեխեց պատին:

Ամբոխը հեռ դարձավ գյուղը: Շուտով բոցավառվեցին նաև փոստիկանական վարչությունը և ցածրիկ մոխրագույն զորանոցները: Քնից արթնած մարդիկ դուրս էին վազում զորանոցներից և աշխատում կյանքներն ազատել: Ամբողջ ճանապարհը ծածկված էր զինվորների և գյուղացիների դիակներով: Ամբողջ գիշերը վայրի պար էր բռնել բոցը, և քամին քշում և տարածում էր նրան շրջակա դաշտերն ու արտերը:

Թարգմանություն ուսերենից. Չանգ-Բու (չին գրող)

ՄԱՅԻՍՄԵԿՅԱՆ

Ա. Փարսի

Ավելի յերջանիկ որ չկա,
 Ավելի յերջանիկ, քան հիմա —
 Յերբ ամեն մեկը մեզնից՝
 Խինդ ու յերգն ստացած մասսայից՝
 Կենդանի հրճվանքով ե լցված...
 Յերբ սրտերը — կարմիր ալ դրոշ
 Ձարկեցին մոտորի շաշյունով,
 Յերբ չկան անուններ անորոշ,
 Ձեռ կոշվում դու ցեղիդ ծագումով:
 Յերբ հաճախ տարբերել չես կարող
 Քո ձայնը, քո յեղբոր իսկ ձայնից,
 Կամ հուզող բարձրագույն պլակատից...
 Ձահեկներ — վառ հեղեղ արևի,
 Չուված են պրոլետար տարրերին:
 Գարնան ողբ լցված մեր ձայնով,
 Արևի մեղմանույշ հնչյունով՝
 Հորինած արորի սիրուն յերգ,
 Հակվել ե գեղ սիրուն Մայիս մեկ:

Ռուս. թարգմ. Մ. Գ.

ՀՆԱՐԱԳԵՏ „ՔԵՌԻՆ“

Գործարանային դպրոցի արհեստանոցներում աշխատանքը յե-
 ում եր:

Աշակերտ-աշակերտուհի դադա՛հի առաջ՝ փորը սղոցում, փոքր
 խարտոցում, փորը հղկում, փայլեցնում եր իր պատվերը: Դարբնոցում
 տիրում եր հարվածների աղմուկ. շոգեմուրճն ու ձեռքի մուրճը
 մրցում եյին իրար հետ:

Ամենից հետաքրքիրը ձուլարանն ե. տղաները ափաղի մեջ կրթ-
 նած, կաղապարում են իրենց պատվերները:

Արհեստանոցի մեջտեղը կանգնած ե հսկա «վագրանկան» սիր-
 ար կրակ՝ յեռում, բոց հեղուկ ե պատրաստում: Վարպետը սրա-
 ծայր ունեւիքով ծակում ե հսկայի կուրծքը: Բոցավառ հեղուկը
 թափվում ե «տիգները». տղաները առնում, տանում են լցնում
 իրենց պատրաստի կաղապարները:

Սուլում ե կոչնակը. գործիքները հավաքում, լվացվում, մաքր-
 վում են, ու ամենքը շտապում են դասարան:

Տեխնոլոգիայի դաս ե. այդ առարկան նրանք շատ են սիրում:

Մինչև ուսուցչի գալը թրվում, աղմկում են: Ներս ե մտնում
 ուսուցիչը. բարձրահասակ, խոհուն ու խելացի դեմքով մի յերիտա-
 սարդ:

Նա մի ընդհանուր հայացք ե ձգում. բոլորը լուռ, աչքերը
 հառում են նրան:

— Անցյալ դասին մենք կանգ առանք սալակի անիվների
 գյուտի և նրանից առաջացած հետևանքների վրա, — խոսեց նա հան-
 դարա, շեշտելով յուրաքանչյուր բառը:

Ինչպես ասացի, դա առաջին և ամենամեծ գյուտն եր, փոր
 մեր հախանայրերը ափել են մեզ:

Այդ յերկու հասարակ անիվները իրենց սունակով կազմում են
 բոլոր մեքենաների, նույն իսկ ամենաբարդ մեքենաների հիմքը:

Իհարկե մեր գյուղական սալակի այդ պարզ անիվները ձեռ-
 փոխվել, բարդացել են. մի տեղ նրանք դարձել են ատամնավոր,
 մի տեղ թևավոր, մի այլ տեղ կոնաձև. սկսած փոքրիկ ժամացույ-
 ցից մինչև հսկա շոգեմեքենաները այդ անիվների վրա յեն հիմնված:

Մեխանիկան որ որի վրա առաջ է գնում. ամեն մի արհեստին տիրապետող, խոհուն մեքենագետ աշխատում է իրեն ուժերի չափ վորեն նորություն մտցնել. գտնել ավելի կատարելագործված, ավելի հզորված ու նպատակահարմար միջոց:

— Դուք ուսման հետ գուզընթացաբար սովորում եք և արհեստներ: Ձեզանից շատերը յերկաթագործ են, խառատ, դարբին, ձուլող, ատաղձագործ և այլն: Ամեն մեկը իր արհեստի վերաբերմամբ պետք է մտածե: Անհրաժեշտ չե անպատճառ թուշող սավառնակներ հնարել: Մի նոր ավելի հարմար գործիք, լավ ձևի կտրիչ, յերկաթ յեռացնելու հեշտ միջոց, կաղապարելու, ձուլելու և դրա հետ այլ գյուտեր:

Ահա չորրորդ տարին է մենք միասին աշխատում ենք, բայց ձեզանից և վոչ մեկը մի փոքրիկ գյուտ չարեց...

— Յես... կմկմաց Մնացականյանը ու մատը բարձրացրեց:

— Ընը, ելի «քեռին» մեջ ընկավ, — խոսեց մի աշակերտ:

Ընկերները «քեռի» ելին անվանել նրան նրա ինքնավաստան ու ծանր բնավորության համար:

— Ի՞նչ կտես, Մնացականյան, — սիրալիր նայեց նրան ուսուցիչը:

— Յես հնարել եմ «ինքնաշարժ» մեքենա:

Աշակերտները փռթկացին:

Ուսուցիչը իր խիստ հայացքով լսեցրեց նրանց, ապա շատ մտերմաբար դարձավ հնարագետին.

— Անցեք գրատախտակի մոտ:

— Դուք... յես... սկսեց Մնացականյանը, — են որվանից, վոր բացատրեցիք ինքնաշարժ մեքենայի մասին, գիշեր-ցերեկ քուն չունեյի, թեև դուք շեշտեցիք, վոր դա անհնարին է, բայց չեյի կարողանում հանգստանալ: Մի որ, ինքս ել չգիտեմ ինչպես, մեքենան կանգնեց աչքիս առաջ, ու յես գլխի ընկա:

Աշակերտները ծիծաղեցին:

— Այ, ծիծաղում եք, այս բռաբեյլա կբացատրեմ և դուք կբացատրեք, վոր հնարավոր է: Ճանր յես մանգանա աւնեմ, գիշերները աշխատում եմ, առաջին փորձը համարյա վերջացած է:

— Պատմիր տեսներ, — դարձավ նրան ուսուցիչը:

— Դուք քեռին իր գյուտը ուզում է գաղտնի պահել, ինչպե՞ս ստիպում, — հեգնանքով խոսեց մի աշակերտ:

— Դա ի՞նչ գյուտ է, վոր գաղտնի պահեմ. մի հասարակ տնիվ, վոր ինքն իրան շարժվում է, ուրիշ վոչինչ: Այ, յերբ վոր ինձ հաջողվի արևի ճառագայթներից ոգտվել, յերբ կարողանամ

մի այնպիսի միջոց հնարել, վոր ամառվա են տաք շոգր ամբարեմ ու պահեմ ձմեռվա պետքերի համար, յերբ մի մեքենա հնարեմ, վոր ջուրը սարերի գլուխ բարձրացնի ու այնտեղի դաշտերը վորոգե. այ, դրանք իսկապես մեծ գյուտեր են: Թե չե ինքնաշարժը — թող հա պտույտ գա, իրենից մեծ ույժ չի կարող ներկայացնել:

— Համա զու է տալիս գլխին մեր քեռին հա, խոսեց նույն տղան:

— Մի սարսաղ բան կլի ելի, — խոսեց մի ուրիշը:

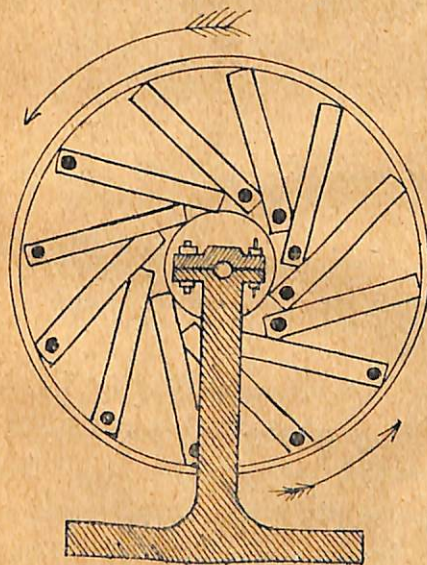
Ուսուցիչը լուռ եր, նրան շատ եր դուր գալի քեռու վաստան ու հավատացած տոնը:

— Իզուր եք եղպես խոսում, տղաներ, թող ձեզանից ամեն մեկը որինակ վերցնի Մնացականյանից:

Ճիշտ է, յես միանգամայն հավատացած եմ, վոր այդ գյուտը նրան չի հաջողվի, բայց յես քաջալերում եմ նրա վստահությունը. ով վորոնում է, հա միայն կարող է գտնել... Այդ դուք պետք է լավ խմանաք:

Ձեզանից ամեն մեկը կարող է մի վորե և գյուտ անել. միք կարծիլ, վոր դրա համար հանձար է հարկավոր: Տեկուն աշխատանք, լուրջ վերաբերումունք — դա յե գլխավորը:

Քեռու աչքերը փայլեցին ուրախությունից, վորեորված սկսեց պատմել ու նկարել գրատախտակի վրա:

Նկար 1.

— Յես մտածեցի ունենալ մի մեծ տնիվ իրեն սոնակով՝ ամբարացրած պատվանդանի վրա, տասներկու հատ խողովակ և այդքան ել արճիճի գնդակներ: Վորոշ կարգով խողովակները շրջափակված են տնիվի վրա: Յուրաքանչյուր խողովակի մեջ գցում ենք մի-մի գնդակ ու ծայրերը փակում: Ահա մեքենան պատրաստ է (նկ. 1), միայն հարկավոր է տակը քաշել մի հորիզոնական գիծ — AB և ձեզ համար պարզ կլինի:

Ինչպես նկարից տեսնում եք, խողովակները այնպես են դասավորված, վոր գնդակները միշտ հակված են ընկնել խողովակի

ձախ կողմը և իրենց ծանրությամբ անիվը շարժում են դեպի աջ։ Անիվի աջ կողմը գնդակները հավաքվում են կենտրոնին մոտ, իսկ ձախ կողմը կենտրոնից հեռու։ Յեւ լծակի որեւքի համաձայն՝ ճնշումը տեղի յե ունենում ձախից աջ։

Ուսուցիչը, վոր լուրջ լսում ու հետևում եր նկարին, հարցրեց.

— Փորձեր կատարել էք. անիվը շարժվում ե։

— Մի քանի պտույտ ե անում ու կանգնում։

Յեա դա բացատրում եմ նրանով, վոր իմ շինած անիվը շատ ե խորթ ու բորթ, գնդակները չարխած չեն, խողովակների մեջը հարթ ու հավասար չեն...

Յեթե նուրբ ու կանոնավոր շինվի—նա անպատճառ կպտտվի։ Այժմ սկսել եմ կոկել ու հարթել։ Յեթե ուզում եք, գնամ բերեմ։

— Թող բերի, թող բերի մի տեսնենք,—խոսեցին տղաները։

— Կարելք չկա. յերեկոյան յեա ինքս կանցնեմ նրա մոտ և մենք միասին կաշխատենք,—ասաց ուսուցիչը։

Յերեկո յե։ Քեռու ուրախությանը չափ չկա. նա միանգամայն համոզված ե իր գյուտի հաջողության մեջ, և անհամբեր սպասում ե ուսուցչին։

Անիվը դրեց սեղանին, բոլոր մասերը մաքուր սրբեց ու շտապեց խոհանոց, թեյ պատրաստեց, վազեց փողոց, վերջին կոպեկներով գնեց սպիտակ հաց, պանիր և կարագ։ Բաժակները մաքրեց և սենյակը հավաքեց։

Ինչպես եր սիրտը բարախում։ Սա առաջին անգամն եր, վոր ուսուցիչը գալիս եր իր մոտ։

Փոքրիկ լուսավոր սենյակ եր քեռու բնակարանը վերին հարկում. դռները շուտ-շուտ բացուխուփ եր անում, վոր ընդատաջ վազի ուսուցչին, բայց նա չ'կար ու չ'կար։

Իր յերեք վոտանի, փոքրիկ հեշտայեռը մի քանի անգամ դուրս եր տարել, ածուխ ավելացրել, նորից ներս բերել. հարեանի տանը խփել եր ժամի ութը, իննը, բայց ուսուցիչը չեր գալի։ Հուսահատ մոտեցավ նա սեղանին, նայեց իր մեքենային, ուզեց վերցնել դռնը պահարան, ձեռքերը չգնացին. ուշք ու միտքը ուսուցչին եր—ինչու չեկավ, խոսեց ինքն իրան։ Բաժակները ուզում եր հավաքել, հանկարծ լավեց վոտանաձայն. դուռը բացվեց. նա յեր։

Տղան հուզմունքից կարմրեց գլուխը տաքացավ, սիրտը սկսեց խփել արագորեն։

Ուսուցիչը սիրալիր նայեց, մոտեցավ ձեռքը սեղմեց։ Ուշացա... մոռացել եյի, վոր ժողով ունենք։ Ամբողջ ուսուցչութունը խոսում ե քո գյուտի մասին. ապա մի տեսնենք։

Քեռին ավելի հուզվեց. նայեց ուսուցչին, ապա անկյունի սեղանին դրված փոքրիկ մոդելին (նկ 1)։

Ուսուցիչը մոտեցավ, դնողաբար նայեց, մի քանի շարժումներ արավ. անիվը մի յերկու պտույտ արավ ու կանգնեց։

Նորից շարժեց, այս անգամ ավելի արագ. անիվը նորից կանգ առավ։

Քեռին լեզու յեղավ։

Գիտեք, սիմետրիա չ'կա. գնդակները շատ են փոքր, խողովակները՝ կարճ, դե յեա եմ շինել ետքանն ել հաղիվ։ Յեթե խողովակների թիվը 24 լիներ և գնդակները ավելի մեծ, են ժամանակ թափը ավելի ուժեղ կ'լիներ ու անիվը կանգ չեր առնիլ, ինչպես այժմ։ Խոսում եր քեռին ու անհամբեր սպասում եր, թե ինչ պիտի ասի ուսուցիչը։

— Շնորհավորում եմ, Մնացականյան, հենց այն ինչ վոր այժմ կա սեղանի վրա, դա յեւ մեծ բան ե։

Յեա անչափ գոհ եմ, վոր քո մեջ զարթնել ե մի այդպիսի շնորհալի միտք, անչափ գոհ եմ։

Քեռին քաջալերված, իսկույն լցրեց բաժակները և առաջարկեց ուսուցչին։

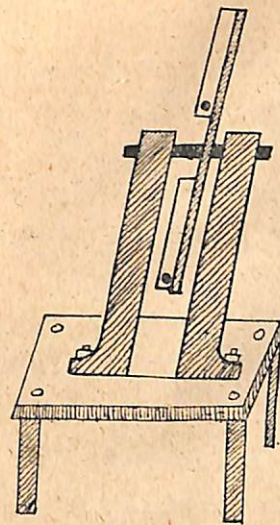
— Ուրախությամբ, թեյ չեմ խմել։

Կարագ ել վերցրեք, այ հաց, պանիր, անպատճառ ու ամոթխած առաջարկեց քեռին։

— Ասացի անչափ գոհ եմ, վոր գյուտդ մի դատարկ մեխանիզմի վրա չի հիմնված։

Այս գիրքը բերել եմ հատուկ քեզ համար. վերնագիրը, ինչպես տեսնում ես, «Ինքնաշարժ մեքենա»։ Այստեղ ամեն ինչ ասված ե. դու կտեսնես քանի քանիսն են ապարդյուն այդ գյուտով զբաղվել, և ինչ դատարկ հիմքեր են ունեցել նրանք։

Քո սկզբունքը շատ հավանական ե, տեորիապես նույնիսկ թվում ե, վոր պիտի հաջողվի, բայց տեխնիկապես անհնարին ե. միանգամայն հավատացած յեղիր, վոր դա չի հաջողվել, վորքան ել նուրբ ու կանոնավոր լինի կառուցված։

Նկար 2.

Ինքնաշարժ մեքենա հնարելը անհնարին է. դա արդեն գիտության մեջ ապացուցված է: Առանց վորեն արտաքին ուժի վոչ մի մեքենա չի կարող գործել. հարյուրավոր մարդիկ, հույնիսկ մեծ գիտնականներ զբաղվել են այդ գյուտով, բայց ապարդյուն:

Իմ միակ խորհուրդը, թող դա մնա իբրև լավ հիշատակ. դրանից վոչինչ չի դուրս գալ, իզուր կ'կորչի թե ժամանակդ, թե աշխատանքդ:

Այ, դու ասացիր արևի ճառագայթներից ոգտվելու և ջրհան մեքենայի մասին. թերևս դրանք հնարավոր լինին յերբեկեցե գտնել, իսկ առայժմ զբաղվիր ավելի փոքրիկ, գյուտերով:

Ուսուցչի խոսքերը մեխերի պես ծակում էին Մնացականյանի ուղեղը: Բայց նա լուռ էր, հայացքը գցել էր հատակին ու հազիվ էր գսպում իրան...

Վոչ մի կերպ չէր կարողանում հաշտվել այն մաքի հետ, Վոր այդ գյուտը անհնարին է:

Դույնը թռել, ձեռքերը դողում էին, ուղումներ խոսել, բայց չէր փստահանում. ուսուցչիցը շատ էր բարձր նրա աչքում:

— Իսկ յես այնքան հավատացած էյի, մի՞թե իրավ անհնարին է, հազիվ լսելի արտասանեց նա, առանց նայելու ուսուցչին:

— Այո, անհնարին է:

— Յերբեք. ուժեղ շեշտով գոչեց Մնացականյանը և կարծես իրա մեջ մի նոր ույժ գգաց.

— Յես իմ փորձերը կ'շարունակեմ մինչև վերջը:

Ուսուցիչը մոտեցավ, ձեռքը դրեց նրա ուսին և սկսեց մեղմ:

— Փորձեր կանես, և միշտ քեզ կ'թվա այս կամ այն մասը պահաս է, այդ կ'լրացնես, մի՞ ուրիշը դուրս կըգա և այդպես անվերջ...

Յտեսություն, Մնացականյան. գիրքը կարդա և լավ մտածիր:

Քեռին ամբողջ գիշեր չէր կարողանում քնել, հագար ու մի հիվանդու մտապատկերներ յեկել, ձգաշարել էյին նրան. նա հիշեց դասարանը, ընկերների քրքիշը: Ինչ մեծ հույս ուներ, ինչպես էր հրձվում իր գյուտով, իսկ այժմ... ուսուցիչը խորտակեց ամեն ինչ...

Նա մաքով թռավ հայրենի գյուղը, իրանց տունը. ծերունի հոր մոտ: Այժմ նա մեջքը կորացած հերկում է հողը. մայրը փոքր բոջ հետ հաց են տանում արտը, իսկ ինքը...

Հնչեց մեծ արհեստանոցների զուգուկը-զողանջը. խորխու ու հուժգու կանչում էր աշխատանքի ժրաշան բանվորներին:

Քեռին սթափվից:

— Վոչ, գոչեց նա բարձրաձայն ու վեր թռավ տեղից:

Առավոտ էր, գեղեցիկ առավոտ: Արեգակի ճառագայթները թափվել էյին ներս, շոյում էյին նրա գանգուր մազերը: Դուրս վազեց պատշգամբ, նայեց յերկնքին, նայեց լայն ընդարձակ հորիզոնին, նայեց կանանչ լեռներին, ճաճանչափայլ արևին, լայն ու ազատ շունչ քաշեց: Ու ինչ-վոր մի նոր ույժ, թարմություն գգաց իր մեջ: Գրքերը սեղմեց կուսն տակ և շտապեց ուսումնարան:

Դպրոցի բակում նստեց նա իր սիրած ծառի տակ ու սկսեց կարդալ ուսուցչի տված գրքույկը:

Դպրոցում մարդ չկար. նրան վոչ վոք չէր խանդարում: Բայց դա յերկար չտևեց: Դասարանային ընկերները շրջապատեցին նրան ու սկսեցին զանազան հարցեր տալ, բայց քեռին վոչ մի ուշադրություն չէր դարձնում նրանց, ամբողջապես կլանված կարդում էր:

Վերջացրեց. նայեց շուրջը, մենակ էր: Յերբեք նա իրան այնքան յերջանիկ չի գգացել, քան այժմ:

Ուսուցչի գրքույկը վոչ միայն նրան լքել—հուսահատեցրել էր, այլ համոզել էր, վոր հարկավոր է սովորել, սովորել ու սովորել:

Քեռին ավելի յեռանդով, ավելի մեծ թափով նվիրվեց իր փայփայած, իր սիրած արհեստին ու գիտության:

Մի տարուց հետո քեռին փայլուն կերպով ավարտեց դպրոցն ու անմիջապես ընդունվեց աշխատելու յերկաթուղու մեծ արհեստանոցներում:

Նրա առաջ բացվեց գործելու լայն ասպարեզ:

Մ. Պետրոսյան

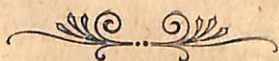

ՄԱՅԻՍՄԵԿՅԱՆ ԿԱՆՉ

Վորպես կարմիր ալ դըրոշ, պիտի ծածանենք դեպի վեր
Մեր այսորվա կանչը հուր ու խոսքերը ալ կրակ,
Վորպես հեղեղ ջրերի, պիտի վարարենք անվեհեր,
Փողոցները այս անձիր, պողոտաներն ել անհագ:
Մայիսամեկյան կանչն ե այս՝ լեցուն հուր ու կրակով,
Վոր կանչում ե ամենին դեպի պայքար հաղթության,
Ուր չին-կուլին ու հնդիկ, փայլուն, ուրախ դեմքերով
Ձեռք կմեկնեն, կկռեն Միությունն վաղորդյան:
Յելեք, յելեք, յեղբայրներ, ով ճնշված ե լուծի տակ,
Ով խմել ե դառնության լի բաժակը մինչ հատակ,
Դե դուրս յելեք տոնին այս—Մայիսմեկին անվհատ:
Վորպես կարմիր ալ դըրոշ, պիտի ծածանենք դեպի վեր
Մեր այսորվա կանչը հուր ու խոսքերը անվեհեր,
Այս Մայիսյան վառ ուրին, հուժկու քայլով աներեր:

ՄԱՐՏԻՆ,

ԱՂՈՒՆ ՊԱՀՈՂ ԱՐՈՒԹԸ

(Պատմվածք)

Ամառվա շոգ որ եր: Արեն ենպես եր այրում, վոնց վոր թե
մի թեժ կրակի կտոր վերցնես ու դնես մարդու վզակոթին. Ողն
ենպես եր կանգ առել, վոր ծառի վրա տերև չեր շարժվում: Ամեն
բան պապանձվել եր, բացի մի ճպուռից, վորը ծառի կատարին
թառած անվերջ ճռռացնում եր, վոր մինչև իրիկուն իր «յերգը»
վերջացնի:

Գյուղում ինչ վոր շունչ կենդանի կար, գլուխը կոխել եր վորևե
ստվերի տակ, վոր պաշտպանվի արևի կրակի ասեղներից, վորոնք
անխնա ծակծկում եյին, երում-խորովում:

Մենակ Արութն եր, վոր ամբողջ գյուղում մեն-մենակ մնացել
եր արևի տակ:

Գյուղում հունձը նոր եր սկսվում: Արութենց հացը հատել եր
ու Արութի հայրը գնացել եր հարևան թուրքի գյուղը, նրանց հա-
մար հունձ արել ու հնձավարձ ցորենը բերել, վոր յուր գնան մին-
չև իրենցը հասնի:

Ա՛յ, հենց եղ ցորենն եր, վոր մեծ նանը լվացել եր, փռել
գոմի կտերը ու Արութին մոտը նստեցրել, վոր հավերից ու աներես
ճնճողուններից պահի, վորոնք ենպես համառորեն վրա եյին տալիս
փռած աղունին, վոր ուտեն:

Արութը սկզբում ուրախ եր, վոր իրեն հանդը չտարան հնձվորի
համար ջուր կրելու: Նա ավելի ուրախացավ, մանավանդ, յերբ մեծ
նանը նրա փեշն ածեց մի մեծ բուռը կեռաս, վոր իրենց «դոստ»
(բարեկամ) թուրքի կնիկը—Սոնա բաջին ուղարկել եր հայրիկի հետ,
և ճիպոտը ձեռին աղունի գլխովը պտույտ եր գալիս, հավերին «բիշ»

անում, ծտերին քար շարտում: Նա կեռասից ընտրեց յերկար պո-
չավոր զուլգեր, հազցրեց ականջներին ու, զանգակներն պես կախած,
սկսեց և՛ թռչկոտել և՛ փեշի կեռասն ուտել:

Ի՞նչպես ուրախ եր Արութը... ա՛յ, թե մի իրենց հարևանի
աղա Վանիկը կգա, տես վո՞նց կբարկացնի նրան, ցույց տալով իր
ականջներից կախած կարմիր կեռասները... մտածում եր Արութը:
Վանիկը վո՞նց կխնդրի նրան, վոր իրեն տա են «ձիավոր» կեռաս-
ներից, բայց նա չի տա. են որը Վանիկի հայրը բաղարից նրա հա-
մար փնջավոր կանֆետ եր բերել, Արութն ինչքան խնդրեց, Վանիկը
մի հատ ել ա չտվեց. բա...:

Արութն ենպես ինքն իրեն մտածելով չնկատեց, թե ինչպես
շուտով վերջացավ փեշի կեռասը. ու թեև նա հաստատ վորոշել եր
ականջների վրայի «ձիավոր» կեռասները չուտել, բայց շուտ-շուտ
ձեռք եր տալիս նրանց, խաղացնում, յերբեմն ցած առնում, նայում
ու ելի նստեցնում իրենց տեղը:

Անիծած շողը գոռում եր Արութին, բերանն ել կարծես ցա-
մաքել եր, լեզուն կպել քիմքին ու կատիկին. ի՞նչ կլինեիր, վոր «ձի-
վորներից» մեկն ուտեր... Ու մի քիչ անց՝ Արութի ականջներից
կախված մնացին միմիայն կեռասներից մնացած պոչերը, վորոնք
քանի գնում, ենքան ավելի եյին անհանգստացնում նրան, քսավե-
լով նրա, առանց են ել, քրտնած ականջակոթերին ու թշերին: Շու-
տով նա բարկացած դեն շարտեց տրորելուց սկսեցած կեռասի «ձիա-
վոր» պոչերը ու կռիվ սկսեց փեշի ու շրթունքների վրա հավաքվող
ճանձների դեմ:

Արևն յեկել եր կանգնել թամամ Արութի գլխավերևը, պելացել
ու կրակ եր թափում նրա գլխին: Արութին թվաց, թե ինքը թոնրի
մեջ ե, վոր ալալն ես ե իրեն լափելու յե, ու մտքով թռավ հնրձ-
վորների մոտ: Ա՛խ... վա՛յ մի նրանց մոտ ըլեմ, միտք արավ նա.
հիմի ին քոլի միջի աղբրի կողքին, են սառը ջրի ու կաղնի ծառի
տակին նստած կրեյի... ես ի՞նչ ա, բերել են ես արևի տակին
երում-խորովում... տրտնջաց Արութն ու սկսեց փոփոկալ:

— Մեծ նան... ը՛... ը՛... մեծ նան...

Մեծ նանն, ով գիտե ինչ բանի յեր, չլսեց:

— Քիչ, հրես ղիփիգ ել կկոտորեմ, հա՛, ը՛... ը՛... լացակու-
մած ու խիստ բարկացած հարձակվեց Արութը թուխսի ու նրա յե-
տևից վազվզող ճուտերի վրա, վորոնք մոտ քսան հատ եյին:

Թուխսը ճուտերը հավաքելով մի քիչ յեա քաշվեց, բայց մյուս
կողմից ծտերը վրա տվին:

— Թըռ՛ռ՛... ձեր աներես... ը՛... ը՛... պայման եք կապել
իրար հետ... ը՛... ը՛...

Բայց հենց յերեսը յեա թեքեց, թե չե, տեսավ, թե վոնց
թուխսը ճուտերը քամակիցն արած մոտեցել ե փռած աղունի մյուս
ծերին ու ճանկերով շաղ ե տալիս ցորենն ու կացահարելով կան-
չում ճուտերին:

— Կա՛, կա՛, կա՛, կա՛...

— Քիչ, գոչեց Արութն ու ձեռի ձիպոտը շարտեց դեպի թուխսը:
«Կա՛, կա՛», վո՞նց չե, քեզ համար են փռել ես աղունը՞, վոր «Կա՛,
կա՛» անելով վրա յեա վազում... վոր կա, քեզ ինչ...

Թուխսը ճուտերով նորից յեա քաշվեց, իսկ Արութը են շողի
միջին կռացած՝ սկսեց հավաքել թխսի ու ձիպոտի շաղ տված ցո-
րենի հատիկները:

Ես ավելորդ աշխատանքն Արութին ել ավելի գայրացրեց, իսկ
անիծած արևն ենպես եր կծում, վոր կարծես շիկացած յերկաթով
դաղում եյին Արութի մեջքը:

Արութը մի ձեռքը մեջքին եր դրել արևից պաշտպանվելու
համար, իսկ մյուս ձեռքով հատիկներն եր հավաքում տրտնջա-
լով:

— Ե՛ս, ես տղամարդու բան ա՛, վոր ինձ են անել տալիս... ը, ը...

Ես միջոցին եր, վոր մեծ նանը ճչաց Արութի վրա:

— Ա՛, աղա, տենում չե՛ս, որ ուտում ե՛ս... Քիչ, քիչ, թըռ՛ռ՛,
ձեր տերը թաղեմ...

Ճիշտ վոր աղունի մյուս ծայրին թուխսը, ճուտերը, մի քանի
հավ ու ծտեր հավաքված ուտում եյին աղունը:

Մեծ նանը վրա հասավ, բորբոն խուկեց, Արութին ել ուղար-
կեց, վոր աղբրումն յերեսը լվանա, սառը ջուր խմի ու յեա գա, իսկ
ինքն սկսեց ձեռով աղունը շուռ ու մուռ տալ, վոր հատիկները
տակն ու վրա լինեն, լավ չորանան:

Արութը հանգամանքից ոգտվելով՝ աղբրումն ավելի ուշացավ,
քան պետք եր, ու յերը վերադարձավ, մեծ նանը նրան գուրգու-
րեց, ասելով:

— Քիչ ա մնացել, Արութ ջան, շատ քիչ. հրես կչորանա. նանը
ցավդ տանի, լավ պահի աղունը, ես ցորնիցը հաց թխելիս քեզ հա-

մար մի նախշուն գաթա պտեմ թխիլ, հենց արա գաթի փայլ չուտեն.

Մեծ նանը գնաց, իսկ Արութը մի քիչ թարմացած, քիչ արեց մոտեցող թխսին ու սկսեց յերևակայել, թե մեծ նանի թխած գաթեն ինչքան մեծ է լինելու: Նա ուրախացած սկսեց փռած աղունի վրա կլոր-կլոր գծեր քաշել ձեռի ճիպոտով, և ամեն քաշելիս, կլոր գիծն ալելի յեր մեծացնում, համարելով, վոր առաջին կլոր շրջանը, վոր գաթայի մեծութունն եր ցույց տալիս, փոքր է:

Ես հաճելի զբաղմունքը դարձյալ խանդարեց թուխսն իր ճուտերով: «Կա, կա, կը՛տ, կը՛տ» անելով անիծածը մեկ ես կողմից եր մոտենում աղունին, մեկ ես կողմից:

Արութը մեկ քիչ արավ, հինգ, տասը... բայց անոգուտ. թուխսը նրան մարդատեղ չեր դնում:

Արութի փոքրիկ ու գայրացած ուղեղում գանազան մտքեր խառնվում էին. նա հնար եր մտածում թուխսից ու ճուտերից ազատվելու: Մեկ մտածեց թուխսի յետևից ընկնի, ճուտերին վոտ-նատակ տա, կոտորի, իրեն ել սպանի, մեկ ել վախեցավ մեծ նանից: Մտածեց գոմի մեջն անի, դուռը վրեն փակի, բայց ինչքան քշեց, չկարողացավ թուխսը դեպի գոմի դուռը քշել:

Եսպես թխսի ու ճուտերի յետևից ընկած պտույտ-պտույտ եր անում, յերբ մին ել վորտեղից-վորտեղ ճամբի վրա բուսավ Վանիկը:

— Ես ի՞նչ բանի յես, Արութ, ձայն տվեց Վանիկը:

— Չոռ ու ցավի բանի յեմ. բարկացած պատասխանեց Արութը, վորի թշերը կարմրած ու քրտնած էին շատ վազելուց: Տենում չե՞ս, ինչ բանի յեմ... Ես անտեր թուխսը հոգիս հանեց, կարում չեմ ձեռիցն ազատվեմ, արի քոմագ արա (ուգի), բալքի գոմն անենք:

Վանիկը մոտեցավ, բայց բան դուրս չեկավ. թուխսը շրջանի մեջ չեր մտնում: Մին ել Վանիկը թե՛

— Արութ...

— Հը՛...

— Արի մի բան անենք:

— Ի՞նչ...

— Արի թուխսն ու ճուտերը բռնենք, կապոտենք, վոր ել տեղ-ներիցը ժաժ չգան:

Արութը կանգ առավ, միտք արավ, միտք ու հավանություն տվեց Վանիկի խորհրդին: Բայց ինչո՞վ կապելին... Հնարը գտան:

Արութն ու Վանիկը կտրեցին իրենց գուլպաների ծուպը, կապեցին իրարից, ստացվեց մի յերկար թել:

— Սրանով ճուտերին կկապենք իրարից, թուխսն ել հրես ես քամարովս, ասեց Արութն ու գործի անցան յերկուսով:

Արութն ու Վանիկը յերկուսով ենքան վազեցին թխսի յետևից, վոր նա հոգնած, ուժասպառ մտավ չափարի տակը, վորտեղ նրան բռնեցին ու գլուխը թակելով դուրս բերին, վոտները ամուր կապեցին Արութի կաշվե փոքրիկ ու նեղ գոտիով ու վեր գցեցին գետնին: Ապա վրա թռան ճուտերին, մեկ մեկ բռնեցին ու մեկ-մեկու վոտից կապելով՝ յերկար շարանի պես վեր գցեցին հենց թխսի առջև:

Խեղճ մայրը (թուխսը) ել ի՞նչ ձենով ասես չեր ճշում, ծկրլ-թում, վոր իր բալքին չտանջեն, բայց լսո՞ղն ով եր...

— Դե հիմի գնացեք ու կերեք իմ փայ գաթի ցորենը, քրտինքը սրբելով ու շունչը կտրված ասեց Արութն ու սկսեց ծիծաղել, վորին միացավ Վանիկը:

Վո՞նց էին հրհռում...

— Դե, յես գնամ, ասեց Վանիկը, գործը վերջացրած մարդու պես:

— Ո՛ւր ես գնում, հարցրեց Արութը:

— Հրե՛ս, նանը մի կապեկ (կոպեկ) ա տվել, վոր դուքանիցը մաստակ (ծամոն) առնեմ, ծամենք:

— Ե՛սա հա պրծանք թխսիցն ու ճուտերիցը, ասեց Արութը. արի մտնենք մեր գոմը, հավի բնատեղը ման գանք, բալքի ձու գտնենք ու վաղ տալով գնանք դուքանը մի քանի կանֆետ առնենք, համ յես կուտեմ, համ դու: Ձեռաց ել յետ կգանք, ոչով չի իմանալ:

— Բա վոր ձուն ձեռներիս բռնե՛ն... ծոր տվեց Վանիկը:

— Շա՛շ. խի՞ յեն բռնում. ձուն ձեռիս ի՞նչ ունի, վոր բռնեն, հրե՛ս, կդնեմ գլխիս ու փափախս վրեն կծածկեմ. դու արի, արի, հալա շատ ես ջանել, խելքդ բան չի կտրում:

Ու Վանիկն ու Արութը ծուրերին վերջին անգամ քար շարտելով, թաքուն, գողի-գող, դես-դեն խլչկոտալով, վոր մարդ չտեսնի, մտան գոմը և դուռը վրաները փակեցին:

Արևից փախած հավերը, վոր գոմի մեջ ծվար էին արել թառի վրա, թրթռացնելով ու կշկշալով դուրս թռան աղբաձակից, իսկ Արութն ու Վանիկը գոմի միջան մեջ ես ու ես անին կպչելով, պատե-պատ գալով սկսեցին ախոռն ու բնատեղերը փնտրել:

— Հրե՛ս գտել եմ, Վանիկ ջան, մի ձվի տեղ յերկուսն եմ գտել,

ուրախացած բացականչեց Արուսթը. հրա մի տես, ինչ ել մեծ են ե...

Արուսթը գտած ձվերը գլխին դրեց ու փափախը ծածկեց: Գլուխն ուղիղ բռնած, վոր ձվերը չշարժվեն ու ցած չթափվեն, նա ու Վանիկը զգուշությամբ յետ դարձան դեպի գոմի դուռը, բայց հենց վոր բաց արին, մի մեծ աղմուկ շմեցրեց նրանց:

Ամեն կողմից կին ու յերեխեք ձայն ելին տալիս ու ճչում:

— Տարնվ, տարնվ...

Արուսթն ու Վանիկը մին ել են տեսան, վոր մի ուրուր իրենց ձեռով կապած ձուտերի շարանը կտցիցը կախ, յերկնքի յերեսով թռչում ե, վորի վրա կանայք ու յերեխաները քար ու փայտ են շարտում: Բայց վորի քարը կամ փետը կհասնեն, կդիպեն...

Վանիկն Արուսթին թողեց ու ձորովը փախավ, իսկ Արուսթը շրփոված չգիտեր վոր կողմը փախչի, յերբ դիմացից մի կին դարձավ դեպի Արուսթի մեծ նանը, գոչելով:

— Ա՛, քիր, ա՛ քիր, հրեա գոմի դռանը, հրեա ձեր գոմի դռանը...

Արուսթը դեռ ուշքն իրեն չեր հավաքել, յերբ մին ել մեծ նանի բռունցքն իջավ նրա գլխին:

— Փուշ փշանաա դու, փուշ փշանաա, ետ ո՛ւր ետ կորել, ետ ի՞նչ ետ արել... ու Արուսթի ձեռիցը բռնած քաշ տվեց դեպի աղունը:

Մեծ նանը կատաղած՝ հավերին քիշ արավ, թխսի կապն արձակեց, ու սկսեց խառնել աղունը, վորի վրա Արուսթը «գաթաներ եր նկարել», իսկ Արուսթը տեղը կանգնած լաց եր լինում, վորի քթի ծայրից արցունքներն ելին կաթում, իսկ աղանջների մոտից — կոտրած ձվերի սպիտակ ու դեղին միջուկը:

Մեծ նանը շատ եր բարկացած. նա անիծում եր Արուսթին, ու յերբ մոտեցավ, թե մի-յերկու ել «հասցնի» գլխին, զարմացած ու վախեցած կանգ առավ, տեսնելով Արուսթի գլխից ծորող սպիտակ ու դեղին թանձր հեղուկը:

— Վա՛ւ, քոռանամ յես, ճչաց խեղճ կինը, յերեխիս գլուխը կտորել եմ. ա՛յ չորանար ձեռա...

Մեծ նանը շտապ մոտեցավ, վերցրեց Արուսթի փափախը և զարմացած, բերանը բաց ֆնաց կանգնած, տեսնելով կոտրած ձվերի կճեպները: Նա չեր կարողանում հասկանալ, թե վորտեղից են բուսել Արուսթի գլխին ձվերը...

— Ել անիլ չեմ, նանի ջան, ել անիլ չեմ, թակես փոչ, աղի-ողորմ լաց եր լինում Արուսթը:

Իսկ մեծ նանը գլխավերևը կանգնած, ել չկարողացավ զսպել իր ծիծածը, տեսնելով Արուսթի նախշուն գլուխը, վոր սե մազերի վրայից ներկված եր սպիտակով ու դեղինով:

— Ես դայդի ել ոյին եք տեհել, ա խալիս, դարձավ ծիծաղելով մեծ նանը հարևան կանանց ու յերեխաներին, վորոնք հավաքվել ելին թամաշայի:

— Ա՛, փուշ կենդանի, ես ի՞նչ բան ա, հարցրեց մեծ նան, ծիծաղը հազիվ զսպելով:

— Են Վանիկը... հը՛... թնթնկոտալով սկսեց պատմել Արուսթը, մեղքը գցելով խեղճ Վանիկի վրա:

Մ. Դարբինյան

Պրոֆեսորական ոգևորյուն յեվ յեղբայրական վոդյույն Արեվիկի յեվ Արեվմուսթի մի յեղբայրներին:

ՄԵՐ ՆԱՎԸ

(Նորաբողբոջ պիոներներին)

Խռովահույզ, փոթորկալի
Ալիքներն են մոնչում,
Խելառ թափով նավին տալի
Ու կատաղած շառաչում...

Բայց մեր նավը՝ հսկա ուժեղ,
Մարտնչելով ալյաց դեմ,
Ափ ե գիմում՝ ուղիղ, անշեղ,
Որորվելով դեռ ու դեն:

Հույսն ու սերը մեր աչերին
Լույս, ուժ տալով խաղաղում,
Խիզախ նավը մոլթ գիշերին
Գոռ սահում ե ուղկյանում:

Բաթում

Գ. Գրիգորյան

Մ Ա Յ Ի Ս

Խոսք՝ Խ. ՄԱՏԻՆՅԱՆԻ

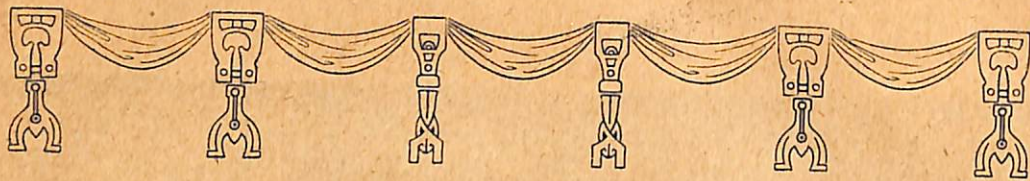
Յերածեսություն՝ Վ. ՌՄԻՐ-ՇԱՏԻ

Ծաղիկներիդ եղ հոտին,
Ալ վարդերիդ կարոտին,
Ինչո՞ւ թողիր մեզ տրտում,
Խիստ ձմեռի սառ գրկում:

Գիծ մարտն ել հետևից,
Հեշ պակաս չեր ձմեռից,
Բուք ու բորան շատ արեց,
Մեզ տներում պինդ փակեց:

Թեկուզ ուշ ես մեզ յեկել,
Բայց բարով ես դու յեկել,
Քեզ ներում ենք այս անգամ,
Վոր շատ վառ ես դու այդքան:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԸ

(Պատմական ակնարկ)

Այսօր Խորհրդային Մեծ Միութեան ամեն մի անկյունում ազատ կերպով տոնվում է Մայիսի մեկը:

Բայց այդպես չէր 1917 թվից առաջ նախկին Ռուսաստանի ընդարձակ պետութեան մեջ, այդպես չէ դեռ այսօր էլ շատ յերկրընեցում:

Մայիսի մեկի անցած ճանապարհը շատ է փշալից:

Շատ անգամ է հաղթանակել նա, շատ անգամ էլ պարտվել: Շատ հաղթանակներ էլ կուենենա նա, մինչև ամբողջ մարդկութունը հասցնի վերջնական նպատակին—սոցիալիզմին:

Մայիսի մեկը մենակ մեզ չէ պատկանում. նա սեփականութուն է նաև այն բոլոր յերկրների բանվորութեան, վորտեղ կա ճնշում, շահագործում և վորտեղ կապիտալն է իշխում, վորտեղ դեռ ազգութիւնները ճնշվում ու հյուժվում են բռնակալական բանտերում ու շունչը փչում մարակի հարվածների տակ:

Մայիսի մեկը միջազգային պրոլետարիատի խոշորագույն տոնն է, Մայիսի մեկը այդ նույն պրոլետարիատի ճակատային կռիվն է կապիտալիստական կարգերի և բուրժուազիայի դեմ, Մայիսի մեկը համայն աշխարհի աշխատավորութեան համերաշխութեան տոնն է, Մայիսի մեկը յերկրագնդի ամբողջ բանվոր դասակարգի ույժերի ցուցադրման օրն է:

Մեր նպատակն է ցույց տալ այստեղ այն ճանապարհը, վորով անցել է բանվոր դասակարգը իր Մայիսի մեկին՝ վերջին 40 տարվա ընթացքում և կանգ առնել այն դերի վրա, վոր Մայիսի մեկն ունեցել է աշխատանքի ազատագրման մարտակոչում:

Ամեն մի Մայիսի մեկը մի նոր դիրք է յեղել բուրժուազիայի դեմ, ամեն մի Մայիսի մեկը այն «զիրքից զիրք» կռիվն է յեղել, վոր վարել է աշխատավորութունը իրեն շահագործող դասակարգի դեմ:

Բայց Մայիսի մեկի, կամ պրոլետարիատի պայքարի մասին խոսելիս մենք անկարող ենք մոռացութեան յենթարկել այն շտաբը, վորտեղ միանում են բոլոր յերկրների բանվորները և վորտեղ

դարձնվում է մարդկութեան ապագան—սոցիալիզմը: Այդ շտաբը բանվոր դասակարգի Միջազգային Ընկերութիւնն է, կամ, յեթե ոտար լեզվով արտահայտելու լինենք—Ինտերնացիոնալը:

Մայիսի մեկը առանց այդ Ինտերնացիոնալի հասկանալ չենք կարող, վորովհետև անկարելի չէ միջազգային մասշտաբով պայքար մղել զատ-զատ, անջատ կերպով, առանց կանխապես իրար հետ խորհրդակցելու, առանց միմյանց աջակցելու:

Մեր նյութը դասավորում ենք այսպես.

Նախ կտանք Առաջին Ինտերնացիոնալի համառոտ պատմութիւնը, հետո Յերկրորդի, ապա Յերրորդի և ապա կանցնենք Մայիսի մեկի տախտակին:

Առաջին Ինտերնացիոնալը

(1864—1873)

Կապիտալը իր հունձն եր անում ամբողջ Յեվրոպայում և Ամերիկայում:

Բանվոր դասակարգը արյունաքամ եր լինում կապիտալի լծի տակ:

Բուրժուազիան իր «բանվորին քամիր» նշանաբանով միահեծան տեր եր դառնում վոչ միայն «իր հայրենիքում», այլ և ոտար, գաղութային յերկրներում:

Բանվորութիւնը զգում եր, վոր ինքը ընկել է կապիտալի ճիրանները և իր ոճիքը ազատելու չէ առանց բողոքի, առանց պայքարի:

Բանվորի ու բուրժուազիայի շահերը հակադրվել էին իրար բոլոր յերկրներում, ստեղծվել եր շահագործվողների, շահագործող տերերի ու ստրուկների բանակներ:

Շահերի այս հակադրութեանը պետք է բնականորեն հետևեր վոչ միայն տրտունջ, բողոք, այլ և պայքար—դասակարգային կռիվ:

Ամեն մի յերկրի բանվորութիւնն առանձին-առանձին զգում եր, վոր մենակ ինքը չէ, վոր հյուժվում է իր տիրոջ ձեռքին, այլ վոր այդպես են բոլոր յերկրների աշխատավորները: Զգում եր նաև, վոր այս այսպես չի անցնելու, վոր վաղ թե ուշ բանվորութիւնը պետք է ստիպվի ուժեղ կռիվ հայտարարել իրեն շահագործողներին:

Սրա հետ նա գիտակցում եր, վոր իր հաղթանակը կարող է ապահովել միմիայն այն դեպքում, յեթե ինքը միանա ուրիշ յերկրների բանվորութեան հետ, կազմի նրա հետ մի միութիւն:

Յեւ ահա 1864 թ. Լոնդոնում հավաքվեցին յեվրոպական խոշոր պետութիւնների պրոլետարիատի ներկայացուցիչները և առաջին անգամ հիմք դրեցին այն մեծ միութեանը, վոր հետո կոչվեց բանվոր դասակարգի Միջազգային Ընկերութիւն, կամ այլ խոսքով — Ինտերնացիոնալ:

Սա Առաջին Ինտերնացիոնալն էր:

Այստեղ միջազգային պրոլետարիատը պետք է և՛ սովորեր, և՛ մարզվեր ապագա մեծ պայքարի համար: Բայց Առաջին Ինտերնացիոնալը հազիվ 9 տարի ապրեց: Առաջին Ինտերնացիոնալի անկման պատճառները շատ ելին: Սոցորագույնը պետք է համարել ինչպես Պարիզյան Կոմմունայի անկումը (1871), այնպես էլ այն տարածայնութիւնները, վոր բուն գտան Ի-ին Ինտերնացիոնալի մեջ, շնորհիվ տարբեր հոսանքների, շնորհիվ տարբեր հասկացողութիւնների:

Ի-ին Ինտերնացիոնալը 9 տարի ապրելուց հետո լուծվեց 1873 թ. ի ցնծութիւն բուրժուազիայի և Ինտերնացիոնալի թշնամիների:

Առանց Ինտերնացիոնալի

(1873 – 1899)

Սակայն յերկար չտևեց բուրժուազիայի ուրախութիւնը:

Ուղիղ է Ինտերնացիոնալը ընկավ, բայց տարբեր յերկրներում սկիզբ առան բանվորական միութիւններն ու կուսակցութիւնները, վորոնք իրենց յերկրներում տնտեսական և քաղաքական պայքար ելին մղում «հարազատ» բուրժուազիայի դեմ:

Ինտերնացիոնալը չկար, բայց բանվորական կռիվը (ճիշտ է գատ-գատ, տարբեր յերկրներում առանձին-առանձին) հեռզհետե սաստկանում էր:

Այս զբոլթիւնը տևեց մինչև 1880 թ. (ուրեմն 7 տարի):

Ամենքը զգում էին Ինտերնացիոնալի վերականգման անհրաժեշտութիւնը:

Մարքսի «Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացե՛ք» լոզունգը այդքան յերկար լուի չէր կարող:

Յեւ ահա 1880 թվին բելգիական բանվորական կուսակցութիւնը հատուկ կոչով գիմեց բոլոր յերկրների բանվորներին և հիշեցրեց, թե ինչպես այդ 7 տարվա ընթացքում բանվորական շար-

ժումը մեծանում էր ու ծավալվում «Յաղաղ ուկիանոսից մինչև Վոլգայի ափերը, բրիտանական կղզիներից մինչև Բալկանները»:

Բայց հարկավոր էր ամբողջ 9 տարի ևս սպասել, վոր բելգիական բանվորութեան իղձը իրականանար (1889 թ.):

Յերկրորդ Ինտերնացիոնալը

(1889)

Ամբողջ 16 տարի տարբեր յերկրների բանվորութիւնը առանց ինտերնացիոնալի կռիվ մղեց իրենց շահագործողների դեմ:

1889 թվին Պարիզում նշանակված էր Ֆրանսիական սոցիալիստների համագումարը: Համագումարը վորոշեց հրավիրել յեվրոպական բոլոր յերկրների բանվորների ներկայացուցիչներին և այդպիսով վերականգնել այն կապը, վոր խզվել էր 1873 թվից:

Համագումարին մասնակցեցին Անգլիայի, Գերմանիայի, Բելգիայի, Ավստրո-Հունգարիայի, Սկանդինավիայի, Իտալիայի, Բուսիայի, Հոլանդիայի, Ռումինիայի և Շվեյցարիայի ներկայացուցիչները: Ներկա էին առաջին անգամ նաև Ռուսաստանի և Լեհաստանի ներկայացուցիչները: Առաջին Ինտերնացիոնալում Ռուսաստանը ներկայացուցիչներ չունեւ, քանի վոր բանվորական շարժումը դեռ նոր էր սկսվում Ռուսաստանում:

Այսպիսով հիմք դրվեց Յերկրորդ Ինտերնացիոնալին (1889 թ.):

Յերկրորդ Ինտերնացիոնալի հենց առաջին համագումարին վորոշվեց տարին մի անգամ, վորոշյալ ամսին և որը, բոլոր յերկրների և բոլոր քաղաքների բանվորները դորձագուլ անեն, ցույցեր կազմակերպեն ու այդպիսով ցուցադրեն բանվորութեան միջազգային ուժը և համերաշխութիւնը: Այդ որը, ինչպես մենք կտեսնենք համապատասխան անգում («Մայիսի մեկի տախտակ» զլխում) Մայիսի մեկին էր, վոր դեռ 1888 թվին ընդունել էին ամերիկյան բանվորները:

Վորպետով մենք ավարտած լինենք մեր խոսքը Յերկրորդ Ինտերնացիոնալի մասին՝ կավերացնենք մի քանի խոսք ևս: Յերկրորդ Ինտերնացիոնալը հեռզհետե գնալով նեղակեց բուրժուազիայի դիրքը և 1914 թվից (յերբ սկսվեց համաշխարհային պատերազմը) ամբողջ պատերազմի ընթացքում ձայն չհանեց վոչ կապիտալիզմի և վոչ էլ իմպերիալիստական պատերազմի դեմ: Իսկ յերբ պատերազմը թու-

լացավ, Յերկրորդ Ինտերնացիոնալն ել գլուխ բարձրացրեց և մինչև այսօր շարունակում է իր կռիվը Կոմմունիստական Ինտերնացիոնալի դեմ:

Յերրորդ Ինտերնացիոնալը

(1919)

Յերրորդ Ինտերնացիոնալը ծնվեց 1919 թվին և մինչև այսօր ել գործում է Կոմինտերն անունով: Կոմինտերնը իր մեջ համախմբում է բոլոր յերկրների կոմմունիստական կուսակցություններին և ուժեղ պայքար է մղում հին աշխարհի հակահեղափոխության դեմ—կոմմունիստական կարգեր հաստատելու համար: Կոմինտերնի աշխատանքի հետ, նրա հեղափոխական թափին ծանոթ ենք ամենքս, ամեն ուր ակնհայտ է ենք լինում նրա դեպի կոմմունիզմը արած նորանոր քայլերի հետ:

Ստորև բերված տախտակը Մայիսի 1-ի որոշույցն է, վորտեղ կգտնեք այն նվաճումները, վոր արել է բանվոր դասակարգը իր մեծ տոնին, իր պայքարի ընթացքում:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԻ ՏԱՆՏԱԿԸ

1886.—Հյուսիսային Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Չիկագո քաղաքում տեղի ունեցավ ընդհանուր գործադուլ:

Պրոլետարական կես միլիոնանոց բանակը իր ուժերը ցուցադրեց Չիկագոյի փողոցներում:

Մայիսյան ցույցը անարեկեց բուրժուազիային:

Ի պատասխան մայիսյան ցույց-գործադուլի, բուրժուազիան 8 մարդ զլխատեց:

Առաջինը Չիկագոյի բանվորությունն էր, վորի մեջ Մայիսը սոսկալ միսր նդացավ:

1888.—Աշխատանքի Ամերիկյան Ֆեդերացիան իր ղեկավարության համագումարին՝ Սան-Լուիում, վորոշեց բանվորական ցույց կազմակերպել Մայիսի 1-ին:

Այսպիսով ամերիկյան բանվորությունն էր առաջինը, վոր վորեւեց, ինչ գնով էլ լինի, գործադուլ անել յեվ բանվորական ուժերը ցուցադրել Մայիսի մեկին:

1889.—Միջազգային Սոցիալիստական Յերկրորդ Ինտերնացիոնալի առաջին համագումարը Պարիզում:

Համագումարն ընդունեց Ամերիկայի բանվորությունից վորոշումը (Սան-Լուիում, 1888 թ., ինչպես քիչ առաջ տեսանք) և Մայիսի 1-ը հայտարարեց միջազգային բանվորության տոն: Այդ որը զանազան յերկրների բանվորությունը պետք է 8-ժամյա բանվորական որը սահ-

մանելու պահանջը ներկայացներ ի նշան պրոլետարիատի միջազգային համերաշխության—«բոլոր յերկրների և քաղաքների բանվորությունը» գործադուլ և ցույց կազմակերպել:

Այս բվականից Մայիսի մեկը յեվ 8-ժամյա բանվորական որի պահանջը դառնում է միջազգային բանվորության սեփականություն: Մայիսի մեկն ու 8-ժամյա բանվորական որն ստանում են միջազգային նշանակություն:

1890.—Առաջին անգամ թե Յեվրոպայում և թե Ամերիկայում տոնվեց Մայիսի 1-ը: Ռուսաստանում առաջին փորձն արեց Վարշավայի (այժմ Լեհաստանի մայրաքաղաք) բանվորությունը: Վարշավայի ցույցին մասնակցեցին 10.000-ի չափ բանվորություն:

Մայիսի 1-ի մասին վորոշումը առաջին անգամ իրականացավ միջազգային մասշտաբով: Առաջին անգամ բոլոր յերկրների բանվորությունը վորոշալ որ փողոց դուրս յեկավ յեվ իր ուժերը ցուցադրեց, իր պահանջները ներկայացրեց բուրժուազիային:

1891.—Ցույցեր բոլոր յերկրներում: Գործադուլներ նաև Ռուսաստանում (Պետերբուրգ—200 բանվոր, Վարշավա 20.000): Լույս են տեսնում բրոշյուրներ ու թոռուցիկներ:

Բոլոր յերկրներում այդ որը պլակատների վրա «8-ժամյա աշխատանքի որվա» կողքին կարդում ենք նաև «միջազգային խաղաղություն» բառերը:

Այդ տարին միջազգային բանվորությունը բացի իր 8-ժամյա բանվորական որվանից—կոչ էր անում բանվորության՝ ավելի խտացնել իր շարքեր միջազգային խաղաղությունը ապահովելու համար: Այսպիսով բանվորական շարժումը սրկեստական խնդիրների հետ առաջադրում է նայել Բոլախական խնդիրներ:

1892.—Որը կիրակի յեր: Գործադուլները և հրապարակային ցույցերը տեղի չունեցան, բայց «մայովկաներ» (գաղտնի հավաքույթներ, դասախոսություններ, բացողյա միտինգներ և այլն) կատարվեցին շատ տեղերում՝ Վարշավա, Պետերբուրգ, Մոսկվա, Տուլա, Վիլնա, Լոն և այլն:

Մայիսի 3, 4 և 5-ին խոշոր գործադուլներ Լոնում (այժմ Լեհաստան):

Միջազգային պրոլետարիատը ի գեմն Լոնի բանվորության պահանջեց վոչ միայն 8-ժամյա բանվորական որը, այլ յեվ աշխատավարձի հավելումը:

1893.—Միջազգային Սոցիալիստական Համագումարը Յյուրիխում: Գործադուլի թափը թույլ է ամեն տեղ:

Պլակատները հարստանում են նոր լոզունգներով. «Բացի 8-ժամյա բանվորական որվանից, արտահայտում ենք մեր կուռ կամքը և հույս ունենք, վոր մոտ է սոցիալական հեղաշրջումն ու միջազգային խաղաղությունը»:

Այսպիսով բանվորությունը ուրվագծում է ապագա սոցիալիստական կուրգերի վոգին:

1894.—Վոստիկանությունից ձեռք առած միջոցներով (ձերբակալություններ և այլն) Ռուսաստանում գործադուլը թույլ է անցնում: Տեղ-տեղ բավականանում են միայն պրոֆմիթյունների գաղտնի ժողովներով:

Ժընևում (Շվեյցարիա) և Մյունխենում (Գերմանիա) տեղի յին ունենում խոշոր ցույցեր:

Որվա հեռանալունը նույնն էր ամեն ճեղ, ինչ վոր նախընթաց տարիներում:
1895. — Մայիսյան ցույցերը տեղի չեն ունենում նաև Ռուսաստանի մի շարք

քաղաքներում: Ճառերի վողին արդեն դուռ մարքսիստական հեղափո-
խական է: Աչքի չե ընկնում Վ. Ի. Ուլիանով-Լենինի շուրջը համա-
խմբված մարքսիստական խմբակը:

Շարժումը ուժեղանում է Ռուսաստանում լեվ սարվում մարքսիստական
փոքր: Տնտեսական լեվ քաղաքական կոմի հաջողության համար վարձվում է
ուժեղ աշխատանքներ անել նախ և առաջ Ռուսաստանի այլ քաղաքների բանվորության
մեջ՝ միջազգային պրոլետարիատի հաղթանակի ավելի արագացնելու համար:

1896. — Գործադուլներ ու ցույցեր ամեն տեղ: Աչքի չե ընկնում Բելգիայի
և մասամբ Ֆրանսիայի բանվորությունը:

Ռուսաստանի կենտրոնական քաղաքներում (Մոսկվա, Պետերբուրգ
և այլն) գործադուլներ չի հաջողվում կազմակերպել շնորհիվ փոստի-
կանություն ձեռք առած խիստ միջոցներին (թագադրություն եր նշա-
նակված), բայց Սարատովի, Նիժնի-Նովոգորոդի, Մինսկի և այլ քա-
ղաքների բանվորությունը ակտիվ մասնակցում են մայիսյան տոնին:
Լենինի մայիսյան առաջին թուուցիկը մեծ ազդեցություն է թող-
նում բանվորական շարքերի վրա:

«Բանվոր դասակարգի ազատագրության Միություն» բուլցիկի մեջ Լենինը
մասնակցում է այն հաղթանակների վրա, վոր ունեցավ բանվորությունը վերջին
տարիներում, լեվ կոչ է անում՝ «բանվորներ բոլոր լեակներին, միացե՛ք»:

1897. — Գործադուլներ ամեն տեղ (արտասահման): Պետերբուրգում, Կիևում
և այլ քաղաքներում լույս են տեսնում թուուցիկներ, բրոշյուրներ, կազ-
մակերպվում «մայսիկաներ»:

Նոր լուսնոցներ՝ «խոսքի լեվ մամուլի ազատություն եմ պահանջում»:

1898. — Մայիսը տոնվում է ամեն տեղ:

Ռուսաստանում շարժումը զեկավարում է արդեն Ռուսաստանի
Սոցիալ-Դեմոկրատական Բանվորական Կուսակցությունը (կազմակերպ-
վեց այդ տարվա Մայիսից առաջ և Մինսկում ունեցավ առաջին հա-
մագումարը):

Մի շարք խոշոր կենտրոններում տեղի չեն ունենում գաղանի ժո-
ղովներ, կազմակերպվում «մայսիկա»-ներ, լույս տեսնում թուուցիկներ
և այլն:

Մեկ մոտ թիֆլիսում տեղի չե ունենում խոշոր միտինգ քաղաքից
դուրս (նախընթաց տարիների նման):

Ռուսաստանի բուլցիկներում տնտեսական խնդիրներից գալ, պարզ ու փո-
րոք դրվում են նախ և առաջ քաղաքական պահանջներ՝ գործադուլների, դավաճանի,
խոսքի, միությունների, ժողովների ազատություն, ազգերի հավասարություն լեվ
առաջին անգամ՝ «բնիմանուր, հավասար, ուղղակի» բնութագրվողներով պարա-
մետրի գումարումը:

1899. — Գործադուլներ ու ցույցեր ավելի լայն չափերով և ավելի շատ տե-
ղերում, չնայած փոստիկանություն ձեռք առած միջոցներին:

Ռուսաստանի պրոլետարիատը ակտիվ կերպով ցուցադրում է իր կամքն ու
ույժը:

1900. — Միջազգային Սոցիալիստական Համագումարը Պարիզում:

Ամեն տեղ ավելի ուժեղ գործադուլներ և ցույցեր:

Կարմիր գրողներն ու պլակատները ծածանվում են նաև թիֆ-
լիսի փողոցներում:

Վոստիկանությունը ուժեղացնում է իր խառնվածությունը գործա-
դուլավորների դեմ: Միայն Պետերբուրգում ձերբակալվում են մոտ
600 մարդ:

Այս տարի Պետերբուրգի բանվորությունը իր լուսնոցներին ավելացրեց՝
«Կորչի՛ միապետությունը, կեցցե՛ ազատությունը» բառերը:

1901. — Գործադուլներ Ռուսաստանի բոլոր քաղաքներում: Կառավարությունը
չբավականանալով փոստիկանության «յեռանդով», գործի չե կանչում
նաև մինչև առաջինը զինված կողակներին ու զորքին: Հրամայված
էր կրակել ցուցարարների վրա:

Աչքի ընկնող գործադուլներ Լոձում, Վարշավայում, Թիֆլիսում,
Պետերբուրգում և այլն: Չերբակալվում և աքսորվում են շատերը:

Այս տարվա ցույցերը ապացուցեցին, վոր բանվորությունը ավելի չե մարգ-
վել լեվ ավելի ակտիվ դարձել: Մոտ նեք բանվորությունը հասկացավ, վոր կա-
ռավարությունը վոչ մի միջոցի առաջ կանգ չե առնում լեվ նույնիսկ գեմբ է
գործ դնում: Բանվորությանը մնում էր այդ ուղղությամբ էլ աշխատել — գիմել:

1902. — Ռուս. Սոց. Դեմ. Բանվ. Կուսակցության համագումարը Բեռլինում:
«Կորչի՛ միապետությունը» լուսնոցը դառնում է բոլոր քաղաքների
բանվորության լուսնոցներից մեկը:

Գործադուլները լայն չափերի չե հասնում մի շարք քաղաքներում:
Տեղի չեն ունենում ընդհարումներ բանվորների և փոստիկանության
մեջ:

Ռուսաստանի բանվորական շարժումը այնչափ է մեծանում, վոր նույնիսկ
բուլցիկներ են ցրվում Սիբիրի լեվ Ուրալի խոլ անկյուններում:

1903. — Տպվում է 1 միլիոնից ավելի հատ թուուցիկ (Ռուսաստան):

Վոստիկանությունը սպառնում է բանվորներին հրեական ջարդեր
կազմակերպել, չեթե Մայիսի 1-ին ցույցեր տեղի ունենան, այս պատ-
ճառով ամեն տեղ չի տոնվում Մայիսի 1-ը:

Բազմում, Թիֆլիսում, Բաթումում և Քութայսում խոշոր ու կազ-
մակերպված ցույցեր:

Որվա հեռանալունը՝ «Կորչի՛ միապետությունը, կեցցե՛ ժողովրդական իե-
խանությունը, կեցցե՛ բանվորական պաշտամուրները ապագա Ռուսաստանի
պարլամենտում»:

1904. — Մայիսի 1-ի 15-դ տարվա հոբելյանը:

Ամսաերկամի համագումարը փորձում է ավելի ուժեղ կերպով
պահանջել 8-ժամյա բանվորական օրը:

Շնորհիվ ուսու-յապոնական պատերազմի և կառավարության հայ-

տարարած խիստ միջոցների, չի հաջողվում ամեն տեղ կազմակերպել գործադուլներ և ցույցեր:

Այս տարվա ցույցերը նշանավոր ելին նշանավոր փորձերով և ինքնուրույն զինված բանվորական խմբեր ուղեկցում ելին ցույցերին: Զենք՝ զենքի դեմ:

1905.—Մայիսյան տոնն անցնում է հեղափոխական մարտի նշանաբանով:

Գործադուլ Ռուսաստանի 126 քաղաքներում:

Տեղի յեն ունենում գինված ընդհարումներ (վոչ ամեն տեղ) վոստիկանություն հետ:

Այս տարի աչի բնական մեղեքիկների յել բոլեքիկների մեջ յեյած տաճարայնություններ. այն ժամանակ, յեր բոլեքիկները կոչ ելին անում բանվորներին՝ աչիվ մասնակցել ցույցերին յել գործադուլին, մեղեքիկները գում ելին՝ «Ռուս աշխատավորությունը գործադուլի գլուխ չունի»:

1906.—Արդեն պարտված եր 1905 թ. հեղափոխությունը: Ուժեղանում է ռեակցիան, բայց չնայած այս բանին, գործադուլի ալիքը լայն չափով է անցնում Ռուսաստանում և Մայիսի 1-ի տոնին մասնակցում են նույնիսկ գյուղացիները: Միայն Պետերբուրգում գործադուլ արին մոտ 500 ձեռնարկությունների 100.000 բանվոր:

Այսպիսով բանվորությունը ապացուցեց, վոր 1905 թ. հեղափոխությունը պարտվելով վերջ չսվեց բանվորական շարժումին:

1907.—Ստոկոլիսյան (Ստոկոլիսը ներքին գործերի նախարար եր և գազան դեպի հեղափոխականները. Ստոկոլիսը սպանվեց հեղափոխականի ումբով) ռեակցիան ազդում է գործադուլի թափի վրա, բայց չնայած սրան, Պետերբուրգում և Մոսկվայում համարյա ընդհանուր գործադուլ է տեղի ունենում:

Պարիզում գործադուլավորները գինված ընդհարում են ունենում վոստիկանության դեմ:

Միջազգային բուրժուազիան համոզվում է, վոր մի տեղ «մարտիկ» հեղափոխական շարժումը մի այլ տեղ է յերեվան գալիս ևս ալի մեծ չափերով:

1908, 1909, 1910, 1911.—Ռեակցիան իշխում է, բայց տեղ-տեղ հաջողվում է գործադուլ հայտարարել:

Վոստիկանությունը ամենախիստ միջոցներ է ձեռք առնում գործադուլի դեմ:

Պոր բուրժուազիան խնդրում է ցարին ազատել իրեն Մայիսի 1-ի վտանգից:

Ձերբակալվում է (1910 թ.) 12.000 մարդ: Ռեակցիան այնքան է ուժեղանում, վոր Նիկոլայ II-ը Մայիսի 1-ին զբոսանքի յե դուրս գալիս Պետերբուրգի փողոցներում: Բանվորությունը չի ընկճվում. նա թուլցիկներ է ցրում և միևնույն ժամանակ վերաստուգում իր ույժերը:

Բանվորությունը համոզվում է, վոր հայրական բուրժուազիան չգիտե յարձալի հակառակորդին: Մա հետ ևս համոզվում է, վոր աշխատավորի գինադա-

դարը թեկավորում է բուրժուազիային յել ալի մեծ զոհեր յալում բանվորական շարժից:

1912.—Լույս է տեսնում «Պրավդա»-ի ագիտացիոն համարը:

Տեղի յե ունենում Լենայի դեպքերը:

Զայրացած բանվորությունը գործադուլներով է պատասխանում այդ գնդակահարություն:

Պլակատներ՝ «Կորչեն Լենայի բանվորությունը դահճները»:

Բանվորությունը սրալիվում է յել իր գործադուլների նոր քալով ապացուցում, վոր «ամեն ինչը չի վերջացել, հեղափոխությունը չի մեղել»: Մա հետ միասին մայիսյան պլակատները հարսանում են նոր լոզունգով՝ «Ազատություն յել իրավունքներ ուս բանվորին»:

1913.—Պոր գործադուլներ:

Պետերբուրգում գործադուլ են հայտարարում 250.000 բանվոր, Ռիգայում 40.000, Մոսկվայում 40.000, Անդրկովկասում՝ 86.000:

Պրոլետարիատը ապացուցեց իր շարժի ուժեղ լինելը յել առաջադեց նոր հարցեր ապագա անելիքի վերաբերյալ:

1914.—գործադուլավորների թիվը հասնում է 500.000-ի. տեղի յեն ունենում ուժեղ ձերբակալություններ:

Մի քանի ամիս հետո սկսվում է համաշխարհային պատերազմը:

1915.—Յերկրորդ Խառնակցիոնալը զենքը վայր է դնում հենց պատերազմի առաջին օրերին:

Ամեն ինչ տարվում է «պատերազմական որոնքներով», չնայած տեղ-տեղ հաջողվում է գործադուլ կազմակերպել:

Բոլեքիկյան լոզունգներ՝ «Կորչի պատերազմը», «բավ է մեր յեղբայրներին ալան մեջ յսեղդել», «Կորչի միապետությունը», «Կեցցե՛ հեղափոխական պրոլետարիատի նոր ինտերնացիոնալը»:

1916.—Կառավարությունը խիստ միջոցներ է ձեռք առնում վոր գործադուլներ տեղի չունենան, բայց գործադուլավորներին հաջողվում է նույնիսկ ցույցեր կազմակերպել Ռուսաստանի զանազան անկյուններում:

Լոզունգներ՝ «Կորչի պատերազմը, կեցցե Խառնակցիոնալն ու բանվորի պայքարը»:

Բանվորությունը ուժեղ պայքարում է յեղբայրասպան պատերազմի դեմ յել միջազգային խաղաղություն պահանջում:

1917.—Առաջին ազատ Մայիսի 1-ը Ռուսաստանում:

Պատերազմը շարունակվում է «մինչև վերջնական հաղթանակ» լոզունգով: Ժամանակավոր կառավարությունը նոր ու նոր զոհեր է ուղարկում դեպի պատերազմի դաշտը:

Բանվորությունը համոզվում է, վոր ժամանակավոր կառավարությունը տրամադիր չէ վերջ տալ յեղբայրասպան պատերազմին:

Բոլեքիկյան լոզունգներն են՝ «Կորչի պատերազմը», «Կորչեն կապիտալիստ նախարարները», «Պատերազմ՝ պատերազմի դեմ»:

1918. — Հոկտեմբերից 6 ամիս հետո: Լենինը Ռուսաստանումն է: Մայիսի 1-ը տոնվում է պրոլետարիատի հաղթանակով սուս և ոտար խմպերի ալիստների վտանգավթյունների դեմ:

Լոգունցներ՝ «Ամեն ինչ բաղաձայն կովի համար»:

1919. — Արդեն հիմնված է Յերրորդ Խնտերնացիոնալը — Կոմիտեները:

Կոմիտեների Գործադիր Կոմիտեյի կողմը բոլոր յերկրների բանվորության՝ «Մայիսի 1-ը դարձնել բանվորական հեղափոխության ուր Յեվրոպայում»:

Ռուս պրոլետարիատը իր ամբողջ յեռանդն ու ուշիքը տալով իր Կոմիտեի համար վարած պայքարին:

1920. — Կոմիտե ֆրոնտներում:

Յերկրի վերաշինության համար խոշոր աշխատանքներ:

Հիմնվում են շարաթորյալներ:

1921. — Մայիսի 1-ն անցնում է պրոլետարական իսկական ազատության դրոշի տակ:

Առանձին ուշադրություն է դարձնում Կարմիր Բանակի և աշխատանքի ֆրոնտի հերոսների վրա:

1922, 1923. — Հիմնական լոգունգներ են՝ «Ապահովել խորհրդային Հանրապետության մեծությունը», «Սերտ կապ հաստատել բանվորի ու գյուղացու մեջ», «Ոգնություն Մերձ-Վոլգայի շրջանի սովյալներին», «Կորչի անգրագիտությունը», «Ամեն ինչ սոցիալիստական նոր կարգերի համար»...

1924. — Խորհրդային Մայիսի 1-ը առանց Լենինի: Յերդում Լենինի սկսած գործը շարունակելու համար:

1925, 1926. — Հերոսական աշխատանքներ յերկիրը վերաշինելու, խորհրդային կարգերը ամրապնդելու և հաշվառություններ անցյալ աշխատանքների ու նվաճումների մասին:

Ա.Բ.Ն.Ա.ԷՈ

Փա՛նֆ Մայիսի մեկին — կապանքների խորսակման յեվ աշխատանքի մեծ տոնին: Փա՛նֆ Մայիս մեկին — ազատության, զարման ու ծաղիկների մեծ տոնին:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Մայիսի մեկը բոլոր յերկրների աշխատավորության խոշորագույն տոներից մեկն է:

Յերկրագնդի բոլոր անկյուններում ամենքը սպասում են այդ տոնին մեծ անհամբերությամբ:

Մանավանդ յերեխաները շատ են սիրում այդ տոնը. սրանց համար Մայիսի 1-ը վոչ միայն հեղափոխական տոն է, այլ և դարնան և ուրախության տոն:

Վորպեսդի ալեղի հաջող և կազմակերպված ձևով տոնվի այդ ուրը, մեր գպրոցները՝ գյուղի թե քաղաքի, պետք է առաջուց մշակեն Մայիսի 1-ը տոնելու կոնկրետ ծրագրերը և զբանից հետո միայն անցնեն աշխատանքի բաժանմանը: Այս աշխատանքներին պետք է լծվի բոլոր աշակերտությունը:

Ծրագրով պետք է նախատեսնվի հետևյալը.

1. Ինչպիսի հնարավորություններ կան տվյալ վայրում և ինչ նախապատրաստական աշխատանքներ պետք է կատարվեն այդ ուրվա համար:

2. Յուլյցի նախապատրաստությունները (գրողակներ, լոգունգներ, պլակատներ, յերգեր, խաղեր և այլն):

3. Յերեկոյի, ցուցահանդեսի համար նախապատրաստություններ:

Ծրագրի բոլոր թեմաները, նյութը և աշխատանքի ձևերը պետք է շախկապվեն գպրոցական ծրագրի նյութի հետ (հասարակագիտության, գրականության, գեղարվեստի՝ նկարչության, յերգեցողության և ֆիզկուլտուրայի):

Նախապատրաստական շրջանում պետք է տեղ գտնեն լավ մշակված զրույցներ հետևյալ թեմաներով.

1. Կրոնական և հեղափոխական տոներ (հակադրություններ և համեմատություններ):

2. Մայիսի 1-ի պատմությունը (յերբ սկսվեց և ինչու յենք մենք տոնում):

3. Մայիսի 1-ը Հոկտեմբերից առաջ և հետո (Հոկտեմբերի նըվաճումները) և այլն:

Պալով լողուններին, մենք անհրաժեշտ ենք համարում մասնաշնչել հետևյալների վրա.

1. Միջազգային համերաշխության զուգումը յեվ ամբողջումը: Այս լողունը անհրաժեշտ է՝ ցույց տալու համար, վոր այդ որը բոլոր յերկրների աշխատավորությունը միանում է, կազմում մի ընդլոր յերկրների աշխատավորության հետ միասին իր մարտական մյուս յերկրների աշխատավորության հետ միասին իր մարտական ուժերն է հանդես բերում և այսպիսով նա իր պատրաստականությունն է ցուցադրում՝ բոլոր յերկրների ճնշվածների և շահագործվողների հետ միասին կռիվ մղել կապիտալիզմի դեմ:

2. Գյուղի յեվ քաղաքի կապը: Ինչքան մեր յերկրում բանվորի ու գյուղացու կապը ավելի յե ամրանում, այնքան Մայիսի 1-ի տոնը դառնում է վոչ միայն քաղաքի, այլ և գյուղի սեփականություն: Տարե-ցտարի ավելի ու ավելի մեծ չափով գյուղական մասսաները կապվում են մայիսյան տոնի հետ. այդ որը գյուղը մասնակից է դառնում պրոլետարական մեծ շարժմանը: Այդ տոնը մի նոր յեռանդ է մտցնում գյուղում:

3. Լենինի պատվերը յերիսասարգության՝ «Սովորել, սովորել, սովորել»: Ինչքան մեր յերիտասարգությունը ավելի զինված լինի զիտությամբ, այնքան նա ավելի հեշտ և լավ կկարողանա ոգնել բանվորությանն և գյուղացիությանը նոր կյանքի շինարարության գործում:

Դանք ցույցին:

Մայիսի 1-ին դպրոցները սովորաբար մասնակցում են ընդհանուր ցույցին: Յերեխաներն իրենց դրոշակներով և լողուններով շրջում են համապատասխան մարշրուտով, վորից հետո տոնը կատարում են կամ դպրոցներում կամ բաց յերկնքի տակ (քաղաքից և գյուղից դուրս):

Յերբեք չպետք է մոռանալ, վոր այդ տոնակատարությանը մասնակցելու համար դպրոցները պետք է գրավեն և շրջապատող հաստրակությանը: Պետք է այդ տոնը մոտեք գործի մեր հին ընտանիքները և այնտեղ ևս նոր կենցաղի խոր հիմք ձգի: Վորպեսզի այս տոնը կարողանա հետք թողնել մեր կյանքում, անհրաժեշտ է վոր նրան զուգահեռ ընթանա նաև հասարակական-ոգտակար գործը, աշխատանքը:

Այդ որը դպրոցներում պետք է կազմակերպված լինեն վոչ միայն ներկայացումներ կամ դասախոսություններ, այլ և ցուցահանդեսներ (գիազրամներ նկարներով, նկարներ, զարդանկարներ, պատի թերթեր, ամսագիրներ և առհասարակ իրենց անցյալ աշխատանքի բոլոր արդյունքը):

Յերեկույթը կարող է կազմված լինել հետևյալ ծրագրով.

1. Շատ կարճ, բայց հետաքրքիր ձևով կազմված գեկուցումներ հետևյալ թեմաներով՝

ա) Մայիսի 1-ը մինչև 1917 թ.

բ) նույնը 1917 թվից հետո:

Առաջին թեմայով ցույց կտրվի այն կռիվը, վոր մղել է բանվորությունը իրեն ազատագրման համար, իսկ յերկրորդով ցույց կտրվի արդեն վորպես խորհրդային Միության աշխատավորության տոնը—նոր բովանդակությամբ ու նոր բնույթով: Կարևոր է, վոր գեկուցումները տարվեն անպատճառ հասկանալի և պարզ լեզվով:

2. Պիեսաներ և բեմադրություններ:

3. Արտասանություններ:

4. Յերգեր:

5. Խմբական խաղեր և այլն:

Այս բոլոր նյութերի խոշորագույն մասը ղեկավարում են հասարակագիտության և լեզվի, ինչպես և յերգի ու նկարչության ուսուցիչները:

Տոնի ամենազվիսավոր նպատակը պետք է համարել և այն, վոր նախապատրաստական շրջանում պետք է շատ մեծ հետաքրքրություն հարուցել յերեխաների մեջ և զգալ տալ, վոր իսկապես իրենց տոնն է մոտենում:

Բնական է, վոր պիտաներները պետք է լինեն այս գործում թե ամենաակտիվ մասնակիցներ և թե հասարակության ակտիվության զրդիչները:

Ահա այն կարճ ու հիմնական ցուցմունքները, վոր մենք կարող ենք առաջարկել մեր դպրոցներին:

Վ. ՄԱՍՈՒՆՆԱՆ.

ՄԱՅԻՍՄԵԿՅԱՆ ԽԱՂԵՐ

1. «Ժողովուրդը հուզվում է»

Խաղին մասնակցողները նստում են 2 շարքով՝ մեջք-մեջքից: Յուրաքանչյուրը նրանցից կոչում է իրեն Միջազգային Բանվորական Շարժման կամ մայրամեկյան տոնակատարության պատմության հետ կապված՝ քաղաքական կուսակցություն, ղեկավարի, քաղաքական հիմնարկության, պատմական գեղքի կամ իրողության անունով: Ղեկավարը պատմում է բոլորի շուրջը և մի սահուն պատմվածքով Մայիսի մեկի կամ Խաղերնայինալի մասին հիշում է այն բաները, վերջնական անվանել են իրենց խաղին մասնակցողները: Նա, վերջին անգամ հիշվում է պատմելու ժամանակ, իսկույն վեր է կենում տեղից և սկսում շրջել ղեկավարի յետևից: Բոլորի անունները տալուց վերջացնելուց հետո, ղեկավարը ձայն է տալիս. «Ժողովուրդը հուզվում է»:

Խաղացողները արագ կեցողով նստում են աթոռների վրա. իսկ անտեղ մնացողը դառնում է ղեկավար:

Ավելի հեշտ, քան այս խաղի միջոցով, չի կարելի ստիպել աշխույժ և խաղալու շատ տրամադիր յերեխաներին լսել մինչև վերջ մի սահուն քաղաքական պատմվածք:

Նայած յերեխաների ընտրած անուններին, կարելի չէ գաղափար կազմել թե ինչ են ըմբռնել նրանք այն նյութից, վեր տվել է նրանց պիտանքական կազմակերպությունը կամ գլխորդը:

2. «Քաղնուշարար»

Խաղացողները կանգնում են շարքով և նրանցից մեկը գնդակը կամ թաշիխակը նետում է մի ուրիշին, հուշելով առաջին տասը, իսկ նա, ում նետված է գնդակը, պետք է առանց մտածելու պատասխանի մայրամեկյան տոնակատարության կամ Խաղերնայինալի պատմության հետ կապված քաղաքական գործչի, կուսակցության, քաղաքական գեղքի այդ տասնով սկսվող անունը: Որինակ, գնդակ նետողը անվանում է «Փ» տառը: Գնդակ ձանկողը լրացնում է «Փարիզի կոմկոմս», «Լ»՝ Լիբերնետ, «Մ»՝ Մարքս և այլն:

«Քաղնուշարար» կարելի չէ խաղալ և մի քիչ աչլ տեսակ. Միջազգային Բանվորական Շարժումը բաժանվում է 3 շրջանների—I, II և III Խաղերնայինալներ: Գնդակ նետողը հուշում է այդ շրջաններից մեկը. իսկ գնդակ ձանկողը պետք է առանց մտածելու ասե ասված Խաղերնայինալի կյանքի նշանավոր գեղքերից մեկը:

3. «Քաղուկա»

Խաղացողներից մի քանիսը, վեր պիտի գուշակեն, նստնում են: Խաղացողները մտածում են մի վորե և նախադասության Մայիսի մեկի կամ Խաղերնայինալի վերաբերյալ, բաժանում են իրար մեջ նախադասության բոլոր բաները և գուշակողներին ներս կանչում: Վերջիններս մտենալու ժամանակ, բոլորը միասին սկսում են բարձր ձայնով կանչել—«վաճառել» յուրաքանչյուրը իր բառը: Գնացածները պետք է ասեն գուշակին մտածված նախադասությունը:

4. «Քաղպատմում»

Խաղացողներից մեկը կրկնում է Մայիսի մեկի կամ Խաղերնայինալի մասին չեղած գեղքացումներից մեկը: Յուրաքանչյուրը կրկնող հանկարծ ընդհատում է յուր պատմությունը, հարեանը պետք է ձանկի նրա միտքը և շարունակե պատմությունը: Անուշադիր լսողը, վեր չի կարողանում իսկույն շարունակել ընդհատված պատմությունը, յենթարկվում է տուգանքի:

Փոխ. ուսերենից

1

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0383200

238